

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**IMF’NİN POLİTİKA UYGULAMALARI: 1980 SONRASI
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALUK ATEŞ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YELDA ONGUN

Ankara, 2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**IMF’NİN POLİTİKA UYGULAMALARI: 1980 SONRASI
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALUK ATEŞ

TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. YELDA ONGUN

ANKARA, 2019

KABUL VE ONAY

Haluk ATEŞ tarafından hazırlanan "IMF'nin Politika Uygulamaları: 1980 Sonrası Türkiye Örneği" başlıklı bu çalışma, 04/03/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sencer İMER - Başkan

Prof. Dr. Yelda ONGUN - Danışman

Doç. Dr. Sedat Cem KARADELİ - Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde, aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Haluk ATEŞ

04.03.2019

TEŞEKKÜR

Hayatımın her safhasında, bana katkı ve destek sağlayan, önümü açan babam Yaşar ATEŞ'i rahmet ve minnetle anıyorum, yönlendirmelerinden ve bilgisinden istifade ettiğim ve geçen yıl kaybettiğimiz, önceki dönem bölüm başkanımız, kıymetli hocamız Prof. Dr. Oya Akgönenç'i rahmetle yad ediyorum, yüksek lisans eğitimim esnasında ders aldığım kıymetli hocalarıma, tezimin her aşamasında bilgi ve katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Şebnem OĞUZ hocama, teknik yardımları için kıymetli arkadaşım Dr. Şule Ocak ARAZ'a, yüksek lisans döneminde birlikte ders aldığım, iyi ki tanıdığım dediğim ve tez çalışmam esnasında bana destek olan kıymetli dostlarım Arda KARAÇOBAN, Alper TOPALGÖKÇELİ, Gökalp SAYLAM ve Muhammed Yılmaz İLERİ'ye, tez jürimde bulunarak tezimi daha kıymetli hale getiren Prof. Dr. Sencer İMER ve Doç. Dr. Cem KARADELİ hocalarıma, eğitim sürecim ve tez çalışmam esnasında, bilgi ve deneyimleriyle doğru yol gösteren, bilgisini esirgemeyen, insani ve akademik olarak her zaman örnek alacağım, kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Yelda ONGUN'a, adını sayamadığım arkadaşlarıma ve mensubu olmaktan şeref duyduğum aileme teşekkür ederim.

Haluk ATEŞ

Ankara, 2019

ÖZET

ATEŞ, Haluk. IMF'nin Politika Uygulamaları: 1980 Sonrası Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019

1929 Büyük Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, Dünya ekonomisi çeşitli sorunlar yaşamıştır. Bu sorunların tekrar yaşanmaması için ABD öncülüğünde gelişmiş ülkeler ve İkinci Dünya Savaşı'nın galipleri çeşitli kurum ve kuruluşlarla Dünya'da yeni bir düzen oluşturmak istemişlerdir. Bu amaçla, Uluslararası Para Fonu (IMF), 1944 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin New Hampshire Eyaletinin Bretton Woods kasabasında toplanan konferansta alınan kararlar birlikte 1945 yılında kurulmuş ve 1947 yılında faaliyetlerine başlamıştır. IMF'nin temel amacı, finansal konularda uluslararası işbirliğini artırmak, uluslararası ticaretin büyümesini sağlamak ve üye ülkelerin ödemeler dengesi sorunlarını çözmek olmuştur.

Dünya'da yaşanan ekonomik sorunlar ve çeşitli ekonomik krizler, IMF'nin de politikalarında değişmelere neden olmuştur. IMF, likidite yaratmanın son mercii olması sebebiyle, Uluslararası Merkez Bankası görevini üstlenmiştir. 1990'lı yıllar sonrası, neoliberalist anlayışında, dünyada etkin olmasıyla birlikte, IMF'nin ülkelere uyguladığı politikalarda farklılaşmaya başlamıştır.

Çalışmamızda, Neoliberal iktisadi yaklaşım çerçevesinde, IMF'nin politika önerileri ve uygulamaları aktarılacaktır. 1994 Latin Amerika Krizi çerçevesinde Meksika ve Arjantin, 1997 Doğu Asya Krizi çerçevesinde Tayland ve Güney Kore'de uygulanan IMF programları incelenecektir. Yine bu çalışmada 1947'de üye olunarak başlayan, Türkiye – IMF ilişkileri, 1980 sonrası yapılan anlaşmalar özelinde ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: IMF, Neoliberalizm, Finansal Krizler, Türkiye, IMF Politikaları, Stand-by.

ABSTRACT

ATEŞ, Haluk. Policy Executions of IMF: Example of Turkey After 1980, Master's Thesis, Ankara, 2019

World economy experienced various problems due to 1929 Great Depression and World War Two. Developed countries and the winners of World War Two lead by USA wished to establish a new deal by miscellaneous institutions and organizations in the World to prevent recurrence of such problems. For this purpose, International Money Fund (IMF) was established upon the decision taken at Bretton Woods town in New Hampshire State, United States of America (1944) and started operating in 1947. Basic aim of IMF is to increase international cooperation on financial subjects, provide growth of international commerce and solve balance of payment problems of the member countries.

Economic problems and various economic crises experienced in the World has caused changes in IMF policies. Being the final office of creating liquidity, IMF has assumed the task of International Central Bank. Along with the fact that neoliberal understanding has become efficient in the world following 1990s, the policy of IMF against the countries has started to change.

In our study, policy offers and executions of IMF shall be quoted in the frameworks of neoliberal economic approach. IMF programs applied in Mexico and Argentina shall be examined in the frameworks of 1994 Latin America Crisis and Thailand and South Korea shall be examined in the frameworks of 1997 East Asia Crisis. Again, in this study, Turkey – IMF relations started from 1947 being a member shall be handled special to the agreements made after 1980.

Key Words: IMF, Neoliberalism, Financial Crises, Turkey, IMF Policies, Stand-by.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

KABUL VE ONAY	İ
BİLDİRİM	İİ
TEŞEKKÜR	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER TABLOSU.....	VI
KISALTMALAR DİZİNİ.....	Xİ
TABLolar DİZİNİ	Xİİİ
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PARA FONU'NUN KURULUŞU, YAPISI VE İŞLEYİŞİ

1.1.DÜNYAYI FİNANSAL ÖRGÜTLERİ KURMAYA GÖTÜREN SÜREÇ	4
1.2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÜNYA EKONOMİSİ	6
1.2.1 1929 Büyük Buhran.....	6
1.3.ULUSLARARASI FİNANSAL ÖRGÜTLERİN KURULUŞUNA GİDEN SÜREÇ	7
1.3.1. Türkiye'nin 1932 Yılında Yaptığı Uluslararası Fon ve Kredi Bankası Kurulması Teklifi.....	8
1.4.BRETTON WOODS KONFERANSI.....	9
1.4.1.Bretton Woods Konferansında Ortaya Konan Görüşler	10
1.4.1.1. J.M. Keynes Planı	11
1.4.1.2. White Planı	11
1.4.2. Bretton Woods Sisteminin Çöküşü	12
1.4.2.1. Camp David Kararları.....	14
1.4.2.2. Smithsonian Anlaşması.....	14

1.4.2.4. Jamaika Anlaşması (IMF Statü Değişikliği)	15
1.4.2.3. İkinci Dolar Devalüasyonu 12 Şubat 1973	15
1.5. ULUSLARARASI PARA FONU (IMF)	16
1.5.1. IMF'nin İşlevi	20
1.5.1.1. Gözetim İşlevi	21
1.5.1.2. Ekonomik Gözetim	21
1.5.1.3. Çok Uluslu Gözetim	21
1.5.1.4. Ülke Gözetimi	22
1.5.2. Teknik Yardım	22
1.6. IMF'İN ÖRGÜT YAPISI	23
1.6.1. IMF Başkanı	23
1.6.2. İcra Direktörleri Kurulu	23
1.6.3. Guvernörler Kurulu	24
1.7. IMF'İN MALİ KAYNAKLARI	24
1.7.1. Özel Çekme Hakları (SDR)	24
1.8. IMF NEDEN BORÇ VERİR	25
1.8.1. Borç Verme Koşulları	26
1.8.2. IMF'nin Borç Verme Araçları	27
1.8.2.1. Hazırda Bulunma Anlaşması	27
1.8.2.2. Esnek Kredi Hattı	28
1.8.2.3. Genişletilmiş Fon Kolaylığı	28
1.8.3. Diğer Borç Verme Araçları	29

İKİNCİ BÖLÜM

NEOLİBERALİZM, KRİZLER VE IMF'İN POLİTİKA UYGULAMALARI

2.1. TEORİK ÇERÇEVE	30
---------------------------	----

2.2.NEOLİBERALİZM VE KÜRESEL FİNANS.....	32
2.3.GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN ORANTISIZ GÜÇ İLİŞKİLERİ....	33
2.4.KRİZ DÖNEMLERİNDE IMF POLİTİKALARI.....	34
2.5. IMF’NİN POLİTİKA ÖNERİLERİ	35
2.5.1. Ortodoks İstikrar Programları.....	37
2.5.2. Heteredoks İstikrar Programları	37
2.6. IMF’NİN POLİTİKA UYGULAMALARI	38
2.7. KRİZ KAVRAMI	39
2.8. LATİN AMERİKA KRİZİ.....	40
2.8.1.Latin Amerika Krizinin Gelişimi.....	40
2.9. ARJANTİN KRİZİ	43
2.9.1. IMF Politikalarının Arjantin Ekonomisine Etkileri.....	46
2.10. MEKSİKA KRİZİ.....	49
2.10.1. IMF Politikalarının Meksika Ekonomisine Etkileri	52
2.11. DOĞU ASYA KRİZİ 1997.....	54
2.11.1. Doğu Asya Krizinin Gelişimi	54
2.12. TAYLAND KRİZİ 1997	58
2.12.1. IMF Politikalarının Tayland Ekonomisine Etkileri.....	59
2.13. GÜNEY KORE KRİZİ 1997	61
2.13.1. IMF Politikalarının Güney Kore Ekonomisine Etkileri	63
2.14. IMF TEKLİFİNİ KABUL ETMEYEN ÜLKE MALEZYA	65
2.15. IMF ‘NİN ETİK SORUNU	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980’DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE –IMF İLİŞKİLERİ

3.1. TÜRKİYE’NİN BATI BLOĞUNDA YER ALMA DÖNEMİ	69
--	----

3.1.1.Truman Doktrini	69
3.1.2.Marshall Planı	70
3.2.TÜRKİYE’NİN IMF’YE ÜYELİĞİ.....	70
3.2.1.Türkiye IMF İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi	71
3.3. 1970-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ.....	73
3.3.1. 1970 İstikrar Programı	73
3.3.2. 1978 İstikrar Programı	75
3.3.3. 1979 İstikrar Programı	76
3.4. 1980-1990 DÖNEMİ TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ.....	76
3.4.1. 24 Ocak Kararlarının Alınma Nedenleri	77
3.4.1.1. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı	78
3.4.1.2. 24 Ocak 1980 Kararlarının Sonuçları	81
3.5. 1990-2000 DÖNEMİ TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ.....	84
3.5.1. 1994 5 Nisan Krizi.....	84
3.5.1.1. 5 Nisan 1994 Kararları.....	87
3.5.1.2. 5 Nisan 1994 Kararlarının Sonuçları	88
3.5.2. 1998 Yakın İzleme Anlaşması.....	90
3.5.3. 1999 Stand-by Anlaşması	93
3.6. 2000 YILI SONRASI TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ	95
3.6.1. Kasım 2000 Krizi	95
3.6.2.Şubat 2001 Ekonomik Krizi.....	98
3.6.3. 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	101
3.6.4. 20002 Stand by Anlaşması.....	103
3.6.5. 2005 Stand-by Anlaşması Öncesi	105
3.6.6. 2005 Stand-by Anlaşması	106
3.6.6.1. 2005 Stand-by Anlaşması Sonrası Türkiye Ekonomisi.....	108

SONUÇ	113
KAYNAKÇA	119

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	Az Gelişmiş Ülke
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AUSTRAL	Arjantin’de Bir Dönem Kullanılan Para Birimi ve Ekonomik Plan
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CHAEBOL	Güney Kore Aile Holdingleri
DB	Dünya Bankası
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
DYP	Doğruyol Partisi
EFF	Genişletilmiş Fon Kolaylığı
ERDEMİR	Ereğli Demir Çelik
GEGP	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GFSR	IMF Küresel Finansal İstikrar Raporu
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
IMFC	Uluslararası Para ve Finans Komitesi
KBYH	Kişi Başı Yurtiçi Hasıla
KDV	Katma Değer Vergisi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
MB	Merkez bankası
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PACTO	Meksika Ekonomik Dayanışma ve Birlik Paktı
RP	Refah Partisi

SBA	IMF Hazırda Bulunma Anlaşması
SDR	IMF Özel Çekme Hakkı, IMF Rezerv Para Birimi
SEATO	Güney Doğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STAND- BY	IMF Destek Anlaşması
TABLİTAS	Meksika Döviz Kuru Değişim Takvimi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TESOBONOS	Meksika Dolar Bazlı Tahvilleri
THY	Türk Hava Yolları
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
USD	ABD Doları
WEO	IMF Küresel Ekonomik Görünüm Raporu
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: ARJANTİN EKONOMİ VERİLERİ.....	49
Tablo 2: MEKSİKA EKONOMİ VERİLERİ	54
Tablo 3: TAYLAND EKONOMİ VERİLERİ.....	61
Tablo 4: GÜNEY KORE EKONOMİ VERİLERİ	65
Tablo 5: MALEZYA EKONOMİ VERİLERİ	67
Tablo 6: TÜRKİYE - IMF STAND-BY ANLAŞMALARI	72
Tablo 7: 1980-1990 DÖNEMİ TÜRKİYE EKONOMİ VERİLERİ	84
Tablo 8: 1990- 2000 DÖNEMİ TÜRKİYE EKONOMİ VERİLERİ.....	95
Tablo 9: 2000 YILI FAİZ VE ENFLASYON ORANLARI.....	97
Tablo 10: TÜRKİYE ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ TABLOSU	109
Tablo 11: TÜRKİYE 2002 YILI SONRASI BORÇ TABLOSU.....	110
Tablo 12: TÜRKİYE’NİN DIŞ BORÇ GELİŞİMİ.....	111
Tablo 13: 1990-2015 TÜRKİYE EKONOMİ VERİLERİ.....	112

GİRİŞ

Bu çalışmada Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin hangi amaç ve ihtiyaçlarla kurulduğu ve nasıl bir sistem meydana getirdiği incelenecektir. IMF tarafından uygulanan politikaların, ülkelerin ekonomik performanslarına, mali yapılarına katkı sağlayıp sağlamadığı, uygulanan politikaların olumlu ve olumsuz yanları değerlendirilecektir. IMF tarafından uygulanan politikaların özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öncülüğündeki hegemon güçlerin lehine, az gelişmiş ülkelerin aleyhine işleyip işlemediği incelenecektir.

16.yy'dan itibaren ticaretin ve deniz taşımacılığının gelişmesine paralel, toplumda yeni sınıflar oluşmuş ve yeni sermayedarlar ortaya çıkmıştır. Bu değişiklikler, ileride dünyayı etkileyecek kapitalist sistemin de temelini oluşturmuştur. 18.yy sonlarından itibaren, İngiltere'den başlayan sanayi devrimiyle, sanayi toplumları oluşmuş ve toplu üretim teknikleri gelişmiştir.

İki dünya savaşı arasında kalan dönem, dünyada küreselleşmenin kesintiye uğradığı, içe kapalı korumacı ekonomilerin bir görüldüğü dönemdir. 1929 Büyük Buhranından sonra, özellikle ABD merkezli finanslar krizler, Avrupa'yı da etkilemiş ve dünya, içinden çıkılmaz bir ekonomik krizle baş başa kalmıştır. Kriz sonrası, yine ABD merkezli politikalarla piyasaya talep yaratılmaya çalışılmış, bunda da kısmen başarılı olunmuştur. Bütün bu gelişmeler ışığında, ABD, özellikle Avrupa devletlerine direkt yardım yapmak yerine, uluslararası kurumlar ve programlar vasıtasıyla dolaylı desteği amaçlamıştır. İşte bu gelişmeler karşısında uluslararası ticarete, ödemeler dengesinde ve para sisteminde oluşan sorunlar devletleri bu alanda birlikte harekete mecbur bırakmıştır.

1941 senesinin Ağustos ayında, Churchill ve Roosevelt arasında yapılan görüşmeler neticesinde ortaya çıkan, Atlantik Şartı ile iki devletin özellikle siyasi alanda ve savaştaki gayeleri belirlenmiştir. Ayrıca, finansal konulara çözüm getirecek çalışmalar için fikir birliğine varılmıştır. Uzmanlar, sadece ticari alanda değil, savaş sonrası meydana gelecek ekonomik sorunlara da çözüm getirmek adına çalışmalar yapmışlardır.

İkinci Dünya Savaşının hemen ardından, dünya ticaretinin serbestleşmesi, döviz kurlarında istikrar sağlanması ve uluslararası para sisteminin sağlıklı işlemesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu amaçla, ABD'nin New Hampshire Eyaleti'nin Bretton

Woods Kasabası'nda 1944 tarihinde, 44 ülke delegasyonun katılımıyla, uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda, ikiz kuruluşlar olarak da adlandırılan Uluslararası Para Fonu(IMF) ve Dünya Bankası (DB) kurulmasına karar verilmiştir. IMF'nin temel amacı, uluslararası alanda parasal istikrarı sağlamak ve ülkelerin kısa dönemli para ihtiyaçlarını gidermek olarak belirlenmiştir.

1929 Büyük Buhranını önceden tahmin eden İngiliz iktisatçı J.M.Keynes, Bretton Woods Konferansında bir plan açıklayarak, kuruluşun siyasi baskılardan uzak kalmasını ve merkezinin Washington yerine New York' ta olması gerektiğini söylemiştir. Ancak söz konusu plan, üye ülkeler açısından daha faydalı olmasına rağmen, ABD'nin gücü karşısında destek görmemiş ve kabul edilmemiştir. ABD'li Dexter White tarafından ortaya konan ve fonun yönetimini siyasilere veren yaklaşım benimsenmiş, fon ABD'nin istediği şekilde kurulmuştur. Konferansta, ABD Dolarının altına endekslenmesi kabul edilmiştir. Çeşitli revizelerle 1973 yılına kadar devam eden ve 1973 petrol kriziyle son bulan bir para sistemi oluşturulmuştur.

Dünyada yaşanan ekonomik sorunlar ve krizler, IMF politikalarında da değişmeye neden olmuştur. Başlangıçta, gelişmiş ülkelere politikalar uygulayan kuruluş, gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesi problemlerinin çözümleri için politikalar öneren ve mali kaynak sağlayan bir hale dönüşmüştür. Dünyanın daha küresel hale geldiği 1990'lar sonrası, bölgesel ve küresel pek çok mali kriz meydana gelmiştir.1994 Latin Amerika,1997 Doğu Asya ve Rusya krizleri esnasında, ülkeler krizi aşmak için IMF'den destek almak zorunda kalmışlardır.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrası, batı bloğunda yer almak istemiştir. 1947 yılında üye olunan IMF'den ilk kredi desteği 1961 yılında alınmıştır. Türkiye 1961 sonrası IMF ile 19 stand-by anlaşması yapmıştır. 2008 yılına kadar IMF'den en fazla kredi kullanan iki ülke Türkiye ve Güney Kore olmuştur.

Kurulduğu günden bu yana, üye ülkelerin ödemeler dengesi sorunlarına çözüm olmayı amaçlayan kuruluş, ülkelerde uyguladığı politikalarda, ülke şartlarını gözetmediği ve politika uyguladığı ülkelerde yeni sorunlara neden olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Farklı nedenlerle krize muhatap olan ülkelere yönelik, aynı tip program uygulanması ve ülke yapılarının gözetilmemesi eleştirilerin en belirgin tarafıdır.

Bu çalışmada; IMF'nin dünya ekonomisindeki rolü incelenip, uygulanan politikalardan bahsedilecektir. Ayrıca 1980 Sonrası Türkiye'de yaşanan finansal krizler ve IMF ile imzalanan stand-by anlaşmalarının sonuçları değerlendirilecektir.

Çalışmanın amacı, Türkiye IMF ilişkilerinin, neoliberal politikalara geçiş dönemi sayılan, 1980 sonrası dönemde kronolojik olarak incelenmesi, uygulanan politikaların ve alman kredilerin, Türkiye'nin ekonomik ve yapısal sorunlarına çözüm getirip getiremediğidir.

Çalışma esnasında, konuya ilişkin literatür taraması yapılarak, kitap, dergi, makale, yayınlanmış tezler, raporlar ve gazete haberleri incelenmiş ve kullanılan kaynaklara atıfta bulunulmuştur. Çevrimiçi veriler, kurum ve akademik web sitelerinden alınarak, kaynakları gösterilmiştir. Ulaşılamayan kaynaklara, aktaran üzerinden atıfta bulunulmuştur.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, IMF öncesi dünya ekonomisi ve yaşanan problemlerden bahsedilecek, IMF'nin kurulma aşamalarına değinilecektir. Bretton Woods konferansında alınan kararlar, parasal yapının işleyişi ve sona erişinden bahsedilecek, kuruluşun örgüt yapısı, politika araçları yine ilk bölümde ele alınacaktır.

İkinci bölümde, IMF'nin politika önerileri ve uygulamalarına örnekler verilecektir. 1997 Doğu Asya Krizi sonrası, Tayland ve Güney Kore'de uygulanan politikalar ve sonuçları değerlendirilecektir. Yine bu bölümde 1994 Latin Amerika Krizi sonrası Meksika ve Arjantin'de uygulanan politikalar incelenecektir. Doğu Asya Krizi sonrası, IMF teklifini uygulamayı reddeden ve krizin etkilerinden kendi programıyla çıkan Malezya örneği de yine bu bölümde aktarılacaktır. Neoliberal kuruluşların, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere uyguladıkları adil olmayan yaklaşımlardan da söz edilecektir.

Çalışmanın son bölümde, 1947'de üye olunan ve 1961'de ilk stand-by anlaşmasıyla aktif hale gelen Türkiye – IMF ilişkileri aktarılacaktır. 24 Ocak 1980 Kararlarıyla başlayan neoliberal dönem sonrası imzalanan stand-by anlaşmaları, yaşanan ekonomik krizler, IMF destekli istikrar programları ve uygulanan programların neticeleri bu bölümde değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PARA FONU'NUN KURULUŞU, YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Bu bölümde, dünyayı uluslararası ekonomik örgütleri kurmaya götüren süreçten bahsedilecek ve 1944 Bretton Woods Konferansı'yla kurulan, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin kurumsal yapısıyla ilgili bilgiler verilecektir.

1.1.DÜNYAYI FİNANSAL ÖRGÜTLERİ KURMAYA GÖTÜREN SÜREÇ

16.yüzyıldan itibaren, ticaretin ve deniz taşımacılığının artması ve gelişmesiyle, Avrupalı kâşiflerin yeni yerler keşfetmeye başlaması, özellikle Avrupa'da gelirin ve refahın artmasına neden olmuştur. Gelirde oluşan bu artış, sermayenin de el değiştirmesine neden olmuş ve sermayeye sahip yeni sınıflar meydana getirmiştir. Bunun sonucunda toplumsal ve sosyolojik yapıda büyük değişimler olmuştur. Baskıcı toplum yapısından özgürleşme bir yapıya doğru evrilme meydana gelmiştir. Artan ticaret, yeni deniz yolları ve özgürleşme süreci Avrupa'ya sermaye yönelimini artırmıştır. Bu sermaye hareketliliğinde ki artış ileri de dünyayı etkileyecek kapitalist sistemin temelini oluşturmuştur.

16.yüzyıldan sonra dünya ticaretin gelişimi ve yeni keşifler özellikle Avrupa ekonomisinin büyümesine neden olmuştur. Köylerden şehirlere göç artmış, toplumsal yapı değişmeye başlamıştır. Gelişen ticaretle birlikte sermaye birikiminde meydana gelen hızlı artış, sermayeyi kullanan sınıfın büyüyüp güçlenmesine neden olmuştur. Ticaret yapılan coğrafyalarla kurulan ilişkiler sosyal yapıları da etkilemiş özgürleşmenin önü açılmıştır. Ticaret gelirleri sebebiyle Avrupa ya para akışı artmış yeni zengin kesimler oluşmuştur (Sülker, 1998, s. 11).

18.yüzyılın sonlarına doğru doğru, İngiltere de başlayan sanayi devrimiyle üretim tekniklerindeki gelişmeler, Fransa da başlayan sosyal hareketler, iktisadi ve sosyal yaşamda büyük değişikliklere neden olmuştur. Yeni süreçte, klasik üretim tekniklerinin yerini yeni metotlar almıştır (Şenel, 2012, s. 5). 1711'de Thomas Newcomen'in ürettiği buhar makinesinin, 1789 da J. Watt tarafından geliştirilmesiyle başlayan ve sanayi devriminin başlangıcı olduğu söylenen bu süreç sonrası, sanayide toplu üretimler oluşmaya başlamış, her sektörde yeni makineler yapılmaya başlanmıştır. Bu hızlı ve seri

Üretim neticesinde, kırsaldan Őehre gç hızlanmış, yeni Őehirli sınıflar oluŐuŐu ve toplumsal yapı, üretim tekniklerinin gelişmesine paralel değişmeye başlamıştır. İngiltere de başlayan süreç tüm Avrupa'yı etkilemiş, üretim artmış ve ürün fazlası meydana gelmeye başlamıştır. Üretilen mallar için yeni pazarlar ihtiyacı doĐmuŐtur. Yine bu dönemde mallar gibi sermayenin de dolaşımı da hızlanmıştır.

Dünyada küresel hareketler, en yoğun biçimde, sanayi devrimi sonrasında artmaya başlamış ve Birinci Dünya SavaŐına dek devam etmiştir. Bu süreci birinci dönem olarak adlandırabiliriz (1870-1914). İki dünya savaşı arasında kalan dönem (1914-1944) ikinci dönem olarak adlandırılmıştır. Bu ikinci dönem dünyada küreselleşmenin kesintiye uğradığı dönemdir. Savaş sonrası yıkılan imparatorluklar neticesinde oluşan otorite boŐluĐunun, kurulan yeni devletlerde işbaşına gelen diktatörlerin doldurduğu bu dönemde, 1929 Büyük Buhranı sonrası, ülkeler i kapalı korumacı ekonomik politikalar uygulamış ve küreselleşme kesintiye uğramıştır. İkinici Dünya Savaşı sonrası başlayan ve halen devam eden üçüncü dönem, dünya adına önemli geliŐmelerin olduğu dönemdir. 1944 Bretton Woods Konferansı ile IMF ve Dünya Bankası'nın kurulma kararı alınmıştır. Yeni kurulacak sistemin merkezinde IMF'in olması öngörülmüştür. Bretton Woods ya da IMF dönemi diye adlandırılan bu dönemde, dünya para ve finans sisteminde önemli gelişmeler yaşanmıştır.

İngiltere'nin Napolyon'u yendiği 1815 yılından, Birinci Dünya Savaşının ncesi (1913)'e kadar dünyada, Altın Standardı Dönemi hakimdi. Altın Standardı sistemi, para üretiminin altın miktarı kadar olduğu, paranın karŐılıĐının altın olduğu sistemin adıdır. Birinci Dünya Savaşı döneminde, bazı ülkeler yaşadıkları ekonomik sorunlar nedeniyle, yerli paralarının altına dönüştürülmesi uygulamasına son vermişlerdir. Savaş sonrası, bu sisteme geri dönüŐler olsa da 1920 sonlarında dünyayı etkileyen, Büyük Buhran altın standardından ülkelerin tekrar vazgeçmesi zorunluğunu doğurmuştur (EĞilmez, 1996, s. 17). Yine bu dönemde mallar gibi sermayenin de dolaşımı artmıştır.

Dünyada ki altın miktarının artışı, uluslararası ticaretin gelişimiyle paralel gidememiŐ ve ödeme araçlarında ki sınırlılık, uluslararası ticareti de kısıtlamıŐtır. Para arzının altına bağlı oluşu, yeni para basımına imkân vermemiŐ, dolayısıyla ticaret büyümemiŐtir. Ayrıca, altın miktarını sınırlı oluŐuyla, çeşitli manipülatif ve spekülatif hareketler meydan gelmiş, ulusal paraların değerleri konusunda sorunlar oluşmuştur.

(Eğilmez, 1996, s. 18). Bu sistem, parasal genişlemeyi kontrol ve denetim altında tutmak ve milli paraların değişiminde ölçü kolaylığı sağladığı gibi, sakıncalı durumlarda oluşturmuştur (Eğilmez, 1996, s. 17).

1.2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÜNYA EKONOMİSİ

Birinci Dünya Savaşı sonrası, dünyada finansal olarak daha iyi bir süreç görülmüştür (Şenel, 2012). ABD ve Avrupa ülkeleri, savaş sürecinde oluşan tahribatı gidermek, yeniden yapılanma ve kalkınma için işbirliğine başlamışlardır. 1920 bunalımının ardından 1922-1934 dönemi, özellikle Avrupa ve ABD de gelişmenin ve büyümenin arttığı, ekonomik refah seviyesinin yükseldiği dönemdir (Şenel, 2012, s. 6-7).

Birinci Dünya Savaşı'nın sona erişiyile birlikte, dünya ekonomisinde şartların daha iyi olacağına dair olumlu bir dönem başlamıştır. ABD ve Avrupa ülkeleri, savaş sürecinde oluşan problemleri gidermek için, ekonomik kalkınma sürecini başlatmayı hedeflemişlerdir. Bu gelişme dönemi, 1924 yılında ve 1927 yılında olmak üzere, iki kez sekteye uğramasına rağmen, ABD'de sınaî üretim %80 artmış, Fransa'da ise %100'den çok artış göstermiştir (Unay, 1988, s. 82).

1.2.1 1929 Büyük Buhran

1929 Büyük Buhranı, kapitalist sistemin odağında bulunan, Wall Street Borsası'nın çökmesi sonucu başlamıştır. Bu buhran kapitalist finans sisteminin, zaman zaman yaşadığı krizlerden biriydi, ancak etkileri çok şiddetli ve büyük olmuştur. Savaşın sona ermesiyle ortaya çıkan huzur ortamı, ekonomiye olan güveni pekiştirmiştir. Modern üretim teknikleri ve ABD'de başlayan seri üretim, piyasada talepten fazla arza neden olmuştur. Stok mallar artmış, şirketler borçlarını ödeyemez hale gelmiştir. Borçlarını ödemek isteyen firmalar, borsada hisselerini satmaya başlayınca, hisseler aşırı şekilde değer kaybetmeye başlamış ve pek çok firma iflas etmiştir. New York borsası, kara Perşembe denilen 24 Ekim 1929 tarihinde, %13 değer kaybetmiştir. 1932 yılına kadar borsa yatırımcılarının kaybı, %89 seviyesinde olmuştur. New York Borsasının ekonomik değerinin kriz öncesi seviyeye gelişi, 1955 yılında gerçekleşmiştir. Kriz sürecinde Chicago ve Buffalo borsaları da çökmüştür (Galbraith, 2005, s. 50-55).

Baptiste Say isimli ekonomistin öngörüsü olan ve Büyük Buhrana dek doğrulanan “her arz kendi talebini yaratır” teorisi çökmüştür. Çünkü arz edilen mallara alıcı bulunamamıştır. 1929 Büyük Buhranın önceden tahmin eden ilk iktisatçı J.M. Keynes’tir. J.M. Keynes, savaş sonrası imzalan, Versailles Anlaşmasıyla, Almanya ve müttefiklerine uygulanan ağır finansal koşulların, küresel ekonomiyi sarsacağını söylemiştir (Şenel, 2012, s. 5-7).

Kriz sonrası, yoksulluk ABD’yi sarmıştır (Şenel, 2012, s. 5-7). 1932 seçimlerinde, Demokrat Parti adayı, F D. Roosevelt Başkan seçilmiştir. Roosevelt, New Deal olarak bilinen sosyal ve finansal politikalarını açıklamıştır. Devlet destekli Keynesyen politikalarla, piyasaya talep yaratılmış ve savunma sanayii harcamalarıyla ekonomide canlanma yaratılmıştır (Şenel, 2012, s. 5-8).

1.3.ULUSLARARASI FİNANSAL ÖRGÜTLERİN KURULUŞUNA GİDEN SÜREÇ

IMF’nin kuruluşuna giden süreç, 1920’lerin sonunda patlak veren, Büyük Buhran sonrası dünya ekonomisinde meydana gelen sorunlara dayanmaktadır. Büyük Buhran sonrası, dünyada yaşanan gelir ve istihdam problemleri yaşanmıştır. Ülkeler oluşan krizden daha fazla etkilenmemek için, içe kapalı korumacı politikalar izlemeye başlamışlardır. Birçok ülke, ulusal piyasalarını dış ticarete rekabetten korumak için gümrük vergilerini yükseltmiş, kota sınırlamaları oluşturmuş ve ithal mallarda döviz tahdidi uygulamıştır. Tüm su yaklaşımlar, dünyada ticaret hacminin düşmesine, buna bağlı olarak da, üretimin azalmasına neden olmuştur (Öztürk İ. , 2009, s. 30-32).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle de az gelişmiş pek çok ülke, savaş döneminde bozulan ekonomilerini düzeltmek adına, finansman aramak zorunda kalmışlardır (Öztürk İ. , 2009, s. 15-17).

Savaş sonrası, Avrupa finansal olarak çökmüşken, ABD ekonomisi bu süreçten güçlenerek çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa ekonomisi nerdeyse bitme noktasına gelirken, Amerikan ekonomisi, savaştan daha güçlü bir ekonomiyle çıkmıştır. Savaş sonunda, gücü artmış ve ekonomik olarak büyüyen bir ABD ekonomisi, kendi ülke çıkarları doğrultusunda, yeni bir uluslararası para sistemini tasarlamıştır (Ayaz, 2013).

IMF'nin kuruluşuna giden süreç, 1929 Büyük Buhran sonrası başlamıştır. Bu dönem, tam bir kaos ve buhranlar dönemidir. Bu süreçte, uluslararası ekonomik ilişkiler bir çıkmaza girmiştir. Ülkeler kriz ve kaos ortamında, korumacı ve içe kapalı ekonomiler haline dönüşmüş, gümrük tarifelerini yükseltmişler, zaman zamanda dünya ticaretinde paylarını korumak adına, devalüasyonlara gitmişlerdir. Bütün bu uygulamalar, dünyada ekonomiyi daraltmıştır. Komşuyu fakirleştirme politikasını, bütün ülkelerin uygulamaya başlaması da finansal gelişmeleri olumsuz etkilemiştir (Öztürk N. , 2002, s. 97).

1.3.1. Türkiye'nin 1932 Yılında Yaptığı Uluslararası Fon ve Kredi Bankası Kurulması Teklifi

Türkiye, Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) nezdinde, 9 Temmuz 1932 tarihinde alınan, Lozan Kararı gereğince, “Uluslararası Parasal ve Ekonomik Sorunlar”(International Conference on Monetary and Finacial Questions) konferansına katılmıştır. Konferansın hazırlıkları Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılmıştır. Türkiye konferansa aktif bir katılım sağlayarak, politika önerilerinde bulunmuştur (Yaman, 2018, s. 1).

Konferansta şu başlıklar öne çıkmıştır (Yaman, 2018, s. 1):

Ekonomik Meseleler: 1929 Büyük Burhan'ından etkilenen, dünya ekonomisi ele alınmıştır. Ticaret koşulları, gümrük tarifleri, miktar kısıtlamaları ve rekabet anlaşmalarına değinilmiştir.

Para ve finansal Sorunlar: Para ve kredi politikaları, döviz kuru istikrarı, fiyatlar genel seviyesi ve sermaye hareketleri ele alınmıştır.

Türkiye bu dönemde,1929 Büyük Buhranının etkilerinin azaltılması için, kapsamlı bir politika geliştirmiştir. Türk ekonomi kurmayları tarafından hazırlanan, bir program ve acil eylem planı, konferansta dile getirilmiştir. 1923 yılında kurulan devletimiz, Uluslararası Parasal ve Ekonomik Sorunlar Konferansında, iki öneri sunmuştur. Mali kaynak ihtiyacı yaşayan, gelişmekte olan ülkelerin, yatırım ve kredi ihtiyaçlarını giderecek bir mekanizma oluşturulması önerisinde bulunulmuştur. Türkiye'nin 1932 şartlarında dile getirdiği bu öneriler ve çabalar, dönemin siyasal ve ekonomik şartları da düşünüldüğünde çok önemlidir (Yaman, 2018, s. 1).

Türkiye'nin teklifleri şöyle özetlenebilir (Yaman, 2018, s. 1):

Uluslararası Kredi Bankası Kurulması: 1929 Büyük Buhranı sonrası ortaya çıkan, ekonomik çöküntünün giderilmesi ve yatırımlar için, günümüzün Dünya Bankası gibi yatırım finansmanı sağlayacak, Uluslararası Kredi Bankası Kurulması.

Uluslararası Para Fonu İhdas Edilmesi: Ekonomik krizin etkilediği ülkelerin, hem kalkınma, hem de ödemeler dengesini sorunlarını çözmeye yardımcı, dünya ekonomisinde parasal bir düzen yaratmayı amaçlayan, günümüzün IMF'sine benzer bir, fon kurulması (Kindelberger, 1986, s. 208, Aktaran: Yaman, 2018, s. 1;).

Türk Temsilciler tarafından hazırlanan teklif, Polonya, Belçika ve ILO ile birlikte verilmiştir. Teklifin, hem ILO hem de diğer gelişmekte olan ülkelerle birlikte verilmesi ve desteklenmesi, dönemin Türk ekonomi bürokratlarının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin, yaşanan olaylar karşısında, nasıl bir bakış açıları olduğunun göstergesidir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün genç Türkiye'sinin, dünyanın içinde bulunduğu ekonomik sorunları görme ve önlem alma noktasında ürettiği çözümler çok önemlidir.1944 Bretton Woods Konferansı'nda alınan kararlar, Türkiye tarafından uluslararası alanda on iki yıl önce dile getirilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını karşılama ve ekonomilerine istikrar kazandırma amaçlı bu öneriler, güçlü ülkelerin çıkarlarıyla örtüşmediği için, yaşama geçirilememiştir (Yaman, 2018, s. 2).

1.4.BRETTON WOODS KONFERANSI

Birinci Dünya Savaşının, uluslararası finansal piyasalarda yaptığı tahribat, oldukça büyük olmuştur. Özellikle Avrupa'da, devletlerin üretim kapasiteleri, oldukça azalmıştır. İngiltere, savaş esnasında tüm birikimlerini kaybetmiş, temel ihtiyaçlarını giderebilmek için çok fazla borç almıştır (Öztürk N. , 2002, s. 97). Avrupalı diğer ülkelerinde durumları, pek farklı değildir. ABD savaştan neredeyse kayıpsız çıkmış, üretimini artırmış, savaş esnasında sermaye birikimini artırmıştır. ABD, artış gösteren ihracatı neticesinde, altın birikimini de artırmıştır. Bütün bu gelişmeler ışığında, ABD, özellikle Avrupa devletlerine, direkt yardım yapmak yerine, uluslararası finansal kurumlar vasıtasıyla, dolaylı desteği amaçlamıştır (Öztürk N. , 2002, s. 98).

Savaş esnasında, harcamalarını karşılıksız para ile çözmüş olan devletlerde, enflasyon hızla artmış, yerli paraların iç piyasada değeri düşmüş ve dış borçlarını ödeme sıkıntısı meydana gelmiştir. Ülkeler birbiri ardına devalüasyon yapmaya başlamışlar, bu ülkelerde, paraya olan güveni azalmış ve istikrarsızlıklar kronik hale gelmiştir. İşte bu gelişmeler karşısında, uluslararası ticarete, ödemeler dengesinde ve para sisteminde oluşan sorunlar, devletleri bu alanda birlikte harekete mecbur bırakmıştır (Güran & Aktürk, 1999, s. 28-30).

1941 senesinin Ağustos ayında, Churchill ve Roosevelt arasında yapılan görüşmeler neticesinde ortaya çıkan, Atlantik Şartı ile iki devletin özellikle siyasi alanda ve savaştaki gayeleri belirlenmiştir. Ayrıca, finansal konularda çözüme yönelik çalışmalar yapılmıştır (Öztürk N. , 2002, s. 97). Bu süreçte, ülkelerin ödemeler bilançosu sorunları ve finansman ihtiyaçlarını gidermek için IMF, savaştan çok büyük bir yıkımla çıkan Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden imarını gerçekleştirmek için DB'nı kurmak üzere çeşitli çalışmalar yapmışlardır (Öztürk İ. , 2009, s. 4).

İkinci Dünya Savaşının hemen ardından, dünya ticaretinin serbestleşmesi, döviz kurlarında istikrar sağlanması ve uluslararası para sisteminin sağlıklı işlemesi için yapılan çalışmalar sonuç vermiştir. Bu amaçla, ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında 1-22 Temmuz 1944 tarihinde 44 ülke delegasyonu ve Danimarka temsilcisinin katılımıyla uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda ikiz kuruluşlar olarak da adlandırılan, IMF ve DB kurulmasına karar verilmiş ve IMF 27 Aralık 1945'te kurulmuştur. IMF finansal operasyonlarına 1 Mart 1947'de başlamıştır (Günel, Para, Banka ve Finansal Sistem, 2012, s. 95).

Bretton Woods sisteminin en önemli enstrümanı, ani değişim ve dalgalanmalar karşısında, kurların sabit durmasını sağlayacak bir takım kurallar ortaya koymaktır.

1.4.1. Bretton Woods Konferansında Ortaya Konan Görüşler

Bretton Woods Konferansında ortaya konan planlardan en önemlileri, İngiliz iktisatçı J.M. Keynes ve ABD'li akademisyen Harry Dexter White tarafından ortaya konulmuştur (Öztürk N. , 2002, s. 98).

1.4.1.1. J.M. Keynes Planı

John Maynard Keynes, ödemeler dengesi sorunları için çok uluslu bir mekanizmanın kurulmasını öngörmüştür. Dış ticareti fazla veren ve ödemeler dengesi sorunu yaşamayan ülkelerin, bu konuda daha çok çaba sarf etmeleri gerekliliğine inanmıştır. Keynes, genişletici para ve maliye politikası uygulanmasını istemiştir. Keynes'e göre, dış ticaret fazlası veren devletler, ödemeler dengesi sorununun çözümüne katkıyla yükümlüdürler (Öztürk N. , 2002, s. 98).

Keynes, kurulması düşünülen mekanizmanın, siyasi baskılardan ve etkilerden uzak kalmasını istemiştir. Bu sebeple, kuruluşunun merkezinin Washington'da değil, finansın merkezi New York'ta olmasını istemiştir. Bu sayede, hükümetin ve devlet kurumlarının baskısından fazla etkilenilmeyeceğini öngörmüştür (Öztürk N. , 2002, s. 97).

Ancak, Keynes Planı, demokratik ve uluslararası ilişkiler açısından önemli olmasına, özellikle de Avrupa için çok faydalı olmasına rağmen, ABD'nin hegomonik gücü karşısında anlam bulamamış ve konferansta kabul edilmemiştir (F.Schwartz, 2000, s. 20-22).

1.4.1.2. White Planı

Aslına bakılacak olursa, konferansın gündemini White Planı oluşturmuştur. Keynes'e göre anlaşılması daha zor ve karışık bir plandı, ancak ABD'nin savaş sonrası oluşan finansal gücü ve hegomonik yapısı, yeni kurulacak uluslararası para sistemine de yansımıştır. White Planı'na göre "Dünya Bankası" ve "Birleşmiş Milletler İstikrar Fonu" adıyla iki kurumun kurulması isteniyordu. Plana göre sabit döviz sistemi ve istikrar ana unsurdu. Başlangıç için tahsis edilecek İstikrar Fonu, 5 Milyar USD olarak öngörülmüş ve dış ödemeler sorunu olan devletlerin, bu fondan yararlanarak kur ayarlamalarını yapmaları düşünülüyordu. Bu planda, para birimi "Unitas" olarak belirlenmiş, "1 UNİTAS= 10 USD olarak kabul edilecekti. Tüm dünya sisteminin, bu altın standardına bağlanması planlanıyordu (Karluk, 1998, s. 417).

White Planı, tüm devletlerin paralarının altına endekslenmesine ve sadece ödemeler dengesinde oluşacak sorunlar nedeniyle, kur ayarlaması yapılabileceğini

söylemiştir. Bu planla, Bretton Woods Konferansının, en can alıcı maddesi belirlenmiş ve bir Ons altının fiyatı 35 USD olmuştur. ABD, bu tarihten sonra basacağı dolarlar için %25 oranında altın stoku bulundurmaya taahhüt etmiştir. Plana göre üye ülkeler talep etmeleri halinde, dolarlarını 1ONS = 35 USD üzerinden altına çevirebilecektir (Öztürk N. , 2002, s. 100).

Keynes planın aksine, istikrar fonunun yönetimi siyasilere verilmiştir. Üye ülkelerin önerdiği idareciler fonu yönetecektir, ancak oy sayıları taahhüt ettikleri kotalara göre belirlenecektir. Tüm bu öneriler ABD'nin istediği önerilerdir (Öztürk N. , 2002, s. 101).

Kabul edilen White Planı ile, dünya yeni bir sisteme geçmiştir. Bu sisteme göre, ülkeler 1 ons altın karşılığında 35 USD alabileceklerdi. Bu sistem çeşitli revizelerle, 1973 yılına kadar devam etti. 1973 yılına gelindiğinde, 1 ons altının değeri 70 USD seviyesindeydi. Ancak 1973 yılında, elinde ABD doları bulduranların, dolarlarını verip, altın istemesi sonucu, ABD Merkez Bankası, bu talebi karşılayamamıştır. Hem dünyada başlayan petrol krizi, hem de ABD'den istenen altınlar neticesinde, ABD Başkanı Richard Nixon tarafından sisteme son verilmiştir. ABD, kendi lehine işleyen bir sistemi, IMF yardımıyla, 29 yıl boyunca sürdürmüştür.

1.4.2. Bretton Woods Sisteminin Çöküşü

Bretton Woods sistemi, sabit kur politikasına dayanıyordu. Bu sistem yaklaşık yirmi sene, çeşitli revizelerle sorun çıkmadan uygulanmıştır. 1973 yılının Mart ayında belli başlı sanayi ülkelerinin, paralarının sabit değil, dalgalı kur sistemine geçmesiyle sona ermiştir (E.Makinen, 1981, s. 573).

Bretton Woods Sistemi, doların değerinin altına bağlandığı bir sistemdir. Sisteme dahil diğer milli paraların değeri, ABD Dolarına göre belirlenmiştir. Bu sistemde rezerv para birimi, ABD Dolarıdır. ABD'nin ödemeler bilançosunun fazla verdiği dönemlerde, ABD'nin elindeki altın stoku giderek artmıştır. Buna paralel olarak, dolar ise kıtlamıştır. 1944-1958 yıllarını kapsayan, dolar kıtlığı dönemine (dolar shortage) dönemi denilmiştir. 1950'li yıllardan itibaren, ABD'de baş gösteren ödemeler dengesi açıkları, artan dış yardım ve krediler, Batı Avrupa'daki döviz kurunda oluşan değişimler ve Kore Savaşı sebebiyle artmaya başlamıştır. Ödemeler bilançosu açıkları, dünya

rezervlerinin artmasına neden olmuş ve İkinci Dünya Savaşından yerle bir olan Avrupa ülkelerinin toparlanmalarına ve yeniden yapılanmalarına katkı sağlamıştır. (Seyidoğlu, 2011, s. 539-540).

ABD’de, 1949 yılında 24.5 milyar USD olan seviyesinde olan altın rezervi 1958 yılında 20,5 milyar USD, 1959 yılında ise 19.5 milyar dolara inmiştir. Ödemeler bilançosunda kronik hale gelen açıklar 1959-1971 yılları arasında dolar bolluğunu (donar glut) meydana getirdi ve doların uluslararası alanda çoğalması, ABD dolarına olan güvenin sarsılmasına neden oldu. 1971 yılına gelindiğinde ABD’nin altın rezervi 11 milyar USD seviyesinde iken, diğer ülkeler karşı yükümlölükleri, 24.5 milyar USD seviyesine ulaşmıştır (Karluk, 1998, s. 422).

ABD’de oluşan ödemeler bilançosu açığı sebebiyle, ABD dışına çıkan dolarlar Avrupa’da ”Eurodolar” adıyla bilinen bir piyasa oluşturmuştur. Ancak, Avrupa bulunan Eurodolar seviyesi, ABD’nin elinde bulunan altın stokunun çok üzerinde kalmıştır. ABD, doların altına bağımlılığını azaltmak amacıyla, bir takım tedbirlere başvurmuştur. Bu tedbirlerden biri de “Roosa “ bonoları olmuştur. Bu bono kısa vadeli (15ay -24ay) ve faiz getiren bonolardı. Ancak uygulanmaya çalışılan bu önlem de, dolar iadesi sonucu altın talebini kısmaya yetmemiş, ABD altın stokları azalmaya devam etmiştir (Öztürk N. , 2002, s. 111).

1961 yılında, ABD öncülüğünde Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsviçre ve İtalya Merkez Bankaları bir araya gelip, bir altın havuzu oluşturdular. Oluşturulan bu sistemin amacı, altın fiyatlarını dengede tutmaktır. 1962 yılında, ABD swap anlaşmalarını yürürlüğe koydu, bu anlaşmalar ile Eurodolar’ın altınla değişimi engellenmek istenmiştir. Ancak, bütün bu söz konusu tedbirler, ABD’den altın çıkışını önleyememiştir (Öztürk N. , 2002, s. 110).

Vietnam Savaşı sebebiyle, ABD dolarının diğer ülkelere gidişi hızlanmıştır. Ayrıca, piyasalarda oluşan spekülative hareketler neticesinde, 19 Mart 1968’de altın havuzu uygulaması sona erdirilmiştir. Bu sistemin yerine, çift altın sistemi getirildi, altın piyasası işlemleri ikiye bölündü. Altının fiyatı serbest piyasada arz talep dengesine göre belirleniyordu, merkez bankaları bu dönemde, şahıslara altın satışını durdurmuştur. (Öztürk N. , 2002, s. 111).

Ülkelerin merkez bankaları arasında, altın alım satımı 1 Ons = 35 USD'den işlem görmüştür. Altın piyasasında oluşan serbest arz ve talep uygulamasıyla döviz altın standardından uzaklaşma başlamıştır. Bu dönemde, ABD Merkez Bankasının çıkarmak istediği dolarlar için uyguladığı %25 altın karşılığında vazgeçmesi de sisteminin çöküşünü hızlandıran bir neden olmuştur (Öztürk N. , 2002, s. 112).

1.4.2.1. Camp David Kararları

Camp David Kararları, altın döviz sistemine son veren kararlardır. ABD dolarının piyasalarda değer kaybı nedeniyle, ABD, doların değerini düşürmek yerine, diğer ülkelerden, milli paralarını devalüe etmelerini istemiştir. Bretton Woods sisteminde üye ülkeler, paralarının değerini dolara karşı tek taraflı olarak düşürme yetkisine sahiptiler. Ancak, doların devalüe edilmesi için üye ülkelerin tamamının oybirliği gerekiyordu (Öztürk N. , 2002, s. 112).

Her dönemde, kendi hegomonik istikrarı doğrultusunda uygulama yapan ABD, yine aynı şekilde davranmıştır. Üye ülkelerin paralarını devalüe etmemeleri üzerine, ABD Başkanı Nixon, 15 Ağustos 1971'de bir dizi karar açıkladı. Bretton Woods 'la başlayan doların altına konvertibilitesi kaldırdı. Artık merkez bankaları, ellerinde bulunan dolarlarla, ABD'den altın alamayacaklardı. Dolar serbest piyasada dalgalanmaya bırakıldı. ABD, bu tarihten sonra ödemeler bilançosu açıklarını, karşılıksız bastığı dolarlarla ödemeye başlamıştır (Wolf, 1994).

Bu kararlarla, doların ileride devalüe edilebileceği söylentileri spekülasyon hareketleri yaratmıştır. 15 Ağustos 1971'de, Avrupa ve Kuzey Amerika döviz borsaları bir hafta kapatılmıştır. 23 Ağustos 1971'de borsalar tekrar açıldığında, Avrupa paralarının pek çoğu dalgalanmaya bırakılmıştır (Öztürk N. , 2002, s. 114).

1.4.2.2. Smithsonian Anlaşması

Bu anlaşma, birinci dolar devalüasyonu olarak ta adlandırılır. 17-18 Aralık 1971'de, Washington Smithsonian Enstitüsünde, ABD Hazine Bakanı J.B. Conally Başkanlığında, Onlar Grubu (ABD, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Belçika, İtalya, Hollanda, İsveç, İngiltere) Ekonomi ve Maliye Bakanları ile Merkez Bankası Başkanları, küresel ekonominin daha sağlıklı çalışması için, bir dizi karar almışlardır. ABD, bir ons

altının fiyatını 38 USD'ye çıkarmayı kabul etmiştir. Ancak, doların altına dönüştürülmesi benimsenmemiştir. Kanada doları hariç, gelişmiş ülke paralarının değeri tekrar ayarlanmıştır. Bu ayarlamalar sonucunda, ülkelerin milli paraları, dolar karşısında yaklaşık %12 oranında değerlenmiştir (Karluk, 1998, s. 426). Bretton Woods sisteminde geçerli olan milli paraların dolar karşısında dalgalanma sınırı, %1'den % 2,25'e yükseltilmiş ve sistem esnekleştirilmiştir (Öztürk N. , 2002, s. 115).

1.4.2.4. Jamaika Anlaşması (IMF Statü Değişikliği)

Bretton Woods sisteminin reformu için çalışmalara 1971 yılında başlanmıştır. 1972 Eylül ayında, "Yirmiler Komitesi" oluşturulmasıyla bu çalışmalar sürdürülmüştür. Bu çalışmalarda, bir reform paketi üzerine mutabakat sağlanamamasına rağmen, döviz kuru yönetiminin IMF tarafından yapılması benimsenmiştir. Bu doğrultuda çeşitli düzenlemeler yapılması için bir komite oluşturulmasına karar verildi (Öztürk N. , 2002, s. 113).

1976 Ocak ayında imzalanan, Jamaika Anlaşmasıyla döviz kuru sisteminin işleyiş ve yönetiminde üye ülkelerin inisiyatifi artırılmıştır. IMF'in sorumluk alanı genişletilmiş, krizlere engel olmak ve üye ülkelerin bilanço sorunlarına müdahale için IMF'e hareket imkanı tanınmıştır. IMF statüsünde yapılan bir diğer değişiklikle de, döviz kurlarında "Gözetimli Dalgalanma" meşru hale getirilmiş ve sabit kur sistemi kaldırılmıştır. Döviz kuru politikaları üye ülkelere bırakılmıştır (Parasız, 2000, s. 570).

1.4.2.3. İkinci Dolar Devalüasyonu 12 Şubat 1973

18 Aralık 1971'de, Washington'da Smithsonian Enstitüsünde toplanan onlar grubu, milli paralarının değerini dolar karşısında yükseltme kararı aldılar. Bu anlaşmadan sonra dolar, yine rezerv para birimi olarak kullanılacaktır. Ancak artık Bretton Woods sisteminden iyice uzaklaşmıştır. Bu anlaşma sonrasında da, finansal piyasalarda istikrar sağlanamamış ve doların değer kaybı devam etmiştir. Bu dönemde Alman Markı ve Japon Yenine talep artmıştır. 2 Ağustos 1972'de altının onsu 70 USD'den işlem görmeye başlamıştır. Batı Almanya ve ABD Merkez Bankaları, piyasalara anlaşmaları gereğince müdahale etseler de, başarılı olmamışlar ve markın değer artışı devam etmiştir (Karluk, 1998, s. 428).

Artan spekülâtif hareketler ve ABD 'de oluşan bütçe açıklarının önlenememesinin sonucu olarak, 12 Şubat 1973'te, ABD Doları ikinci kez %5 oranında devalüe edilmiştir. Bu devalüasyonun bir başka önemli yönü, SDR (IMF Özel Çekme Hakkı)'nin ilk kez kullanılmış olmasıdır. Parite değişikliği SDR ile yapılmıştır. Ancak, alınan tüm önlemlere rağmen, doların değer kaybı önlenememiş, dolardan kaçış sürmüştür. Altın ve güçlü paralara talep artmış, altının serbest piyasa değeri sürekli yükselmiştir.12 Mart 1973'te, Brüksel Anlaşması sonucunda, Avrupa ülkeleri ulusal paralarını, ABD doları karşısında dalgalanmaya bıraktılar. Bu sonuçla, Avrupa ülkeleri sabit kur sisteminden çıkmış oldular (Kazgan, 1985, s. 162).

ABD dolarının sürekli devalüe edilişi, dolara olan güveni sarsmıştır. Bu güvensizlik nedeniyle, Bretton Woods sisteminin işleyişine son verilmiştir.1973 yılı Mart ayında Bretton Woods sistemi tamamen çökmüştür. Uygulanmakta olan sabit kur rejimi terk edilmiştir (İyibozkurt, 2001, s. 389).

1.5.ULUSLARARASI PARA FONU (IMF)

IMF, uluslararası anlaşmalarla kurulan parasal ve mali bir kuruluştur. SDR (Özel Çekme Hakkı) adı altında likit değer meydana getirdiği için, uluslararası likiditenin başlıca mekanizması olan bir kurumdur. Başlangıçta, uluslararası bir merkez bankası olarak kurulmamış olan IMF, 1696 yılıyla birlikte SDR(Özel Çekme Hakkı) adıyla yeni bir likidite meydana getirerek, uluslararası merkez bankası rolünü üstlenmiştir (E.Makinen, 1981, s. 21).

IMF, kuruluşa üye ülkelerin, karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri ödemeler dengesi problemlerini, uluslararası ticarete kısıtlamalarla denge kurmak yerine, bahse konu ülkelere finansal destek sağlayarak, çözüme yardımcı olmayı amaçlamaktadır (E.Makinen, 1981, s. 21). Geçen zaman içinde, IMF'nin sağladığı destekler bazı değişiklikler gösterse de, asıl amaç ödemeler dengesi problemlerine çözümler üretmektir.

IMF'nin üye ülkelere sağladığı kolaylıklar, diğer finansal kuruluşların yaptığı gibi kredi şeklinde değildir. IMF'nin üye ülkelere sunduğu imkanlar, faizi düşük fonlardır. Bu sebeple IMF'in kullandığı ürünlere fon (found), kolaylık veya imkan (facility) denmektedir.

19.yy'ın son çeyreğinde başlayan ve Büyük Buhrana dek süren altın para sisteminin ardından, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte kurulan ve yeni dünya sistemi açısından, önemli işlevleri ve politikaları olacak bir kuruluştur.

Her üye ülkenin temsil etkisi, daha önce kuruluş beyanında belirtildiği gibi, her üye ülkenin, IMF fonundaki kotasının büyüklüğüyle doğru orantılıdır (Diyarbakırlıoğlu, 2009, s. 5-10). 27 Aralık 1945 te imzalanan anlaşma ile kurulan ve Mart 1947 de faaliyetlerine başlayan IMF'nin temel amaçları şunlardır (Günel, 2012, s. 95):

- Tüm dünyada parasal işbirliğini sağlamak,
- Döviz kuru istikrarını ve dengesi sağlamak,
- Finansal piyasalarda istikrarı sağlamak,
- Uluslararası ticarete önceden bilinen kurullarla iş yapmak ve ticareti kolaylaştırmak yardımcı olmak,
- İstihdamı artırıcı politikalar geliştirmek,
- Ekonomik büyümeyi sürekli kılmak ve kişi başına düşen geliri artırarak fakirliği azaltmaktır.

IMF, ortağı olan 186 üye tarafından idare edilmekte ve onlara karşı sorumlu bir kuruluştur (IMF, 2018).

1929 Büyük Buhranı sonrası, dünyanın yaşadığı ekonomik sorunlar, dünya devletlerini bu sorunları tekrar yaşamamak üzere çalışma yapmaya mecbur bırakmıştır. 1944'te Bretton Woods Konferansında varılan mutabakatla, IMF'in kuruluş aşaması başlamıştır. Bu dönemde, özellikle Avrupa ülkeleri, Büyük Buhran döneminde de görülen devalüasyonlarla sık sık karşı karşıya kalmaktaydılar. Bu durumu önleyici bir sistemin kurulması gerekliliği mevcuttu. Yeni kuruluşun temel amacı, uluslararası mal ve para sisteminin, ülkelerin ve ülke halklarının birbirleriyle olan hizmet ve mal ticaretlerinde döviz kuru istikrarı sağlamaktır. Ekonomik gelişmenin sürekli olması, yaşam şartlarının yükseltilmesi ve yoksullukla mücadelede kuruluşun en önemli ilkelerindendir (IMF, 2018).

IMF'nin temel görevi, uluslararası ticaretin büyümesi ve serbestleşmesi için çalışmalar yapmaktır. 1973 öncesi dönemde IMF, kambiyo rejimlerinin serbestleştirilmesi ve konvertibilitenin sağlanmasıyla, uluslararası ticareti teşvik etmiştir.

1973 sonrası altın dolar sisteminin sonlandırılıp, dalgalı kur sistemine geçilmesiyle, 1974-1975 yıllarında dünya ekonomisinde daralma meydana gelmiştir. Bu süreçte, IMF üye ülkelere ihracatlarını artırma ve ithalatı azaltarak, ödemeler dengesi açıklarını kapatabilmeleri için, ülke paralarının değerini düşürmelerini de önermiştir. IMF ödemeler dengesi sorunu olan ülkelere, finansal kolaylıklar sağlamıştır. 1982 yılında görülen uluslararası borç krizi esnasında, ödeme zorluğu çeken ülkelere finansal yardım sağlamıştır (Günel, 2012, s. 95).

IMF'in birçok görevinden biri olan gözetim rolü, finansal sistemin istikrarı, doğabilecek sorun ve krizlere karşı mekanizmalar geliştirmektedir. Bu çerçevede, bölgesel ve küresel ölçekte gelişmeleri takip ederek, üyelerine raporlama yapmaktadır. IMF, 186 üye ülkeye çeşitli tavsiyeler ve politikalar önererek, üyelerinin doğabilecek finansal krizlere karşı dayanıklı hale gelişine katkı sağlayacaktır. Ayrıca üye ülkelerin, finansal istikrarlarını sürdürülebilmelerine destek olacaktır. IMF, "Dünya Ekonomik Görünümü" isimli raporu periyodik aralıklarla yayımlayarak, üyelerini dünya ve bölge ekonomileri hakkında bilgilendirmektedir (IMF, 2018).

IMF, üyesi olan ülkelere meydana gelen, ödemeler dengesi problemlerinde bu sorunları aşmaları için, ihtiyaç duydukları finansal desteği vermektedir. IMF'e üye ülkelerin ilgili kurumları IMF ile sıkı bir işbirliği içinde çalışarak, IMF'in verdiği finansal destekleri yine, IMF'in hazırladığı politikalar marifetiyle kullanmaktadır. IMF tarafından verilen desteklerin devamı, verilen programların etkin şekilde uygulanmasıyla mümkündür. (IMF, 2018).

IMF, meydana gelen krizler esnasında, üyesi olan ülkelere destek vermek amacıyla, kredi sisteminde zaman zaman değişiklikler yapmakta ve fon kapasitesini artırmaktadır. IMF az gelişmiş ülkelere "ayrıcalıklı kredi" imkanları kullanarak destekler vermektedir. Bu kapsamda, az gelişmiş ülkelerin kredi limitleri iki katına kadar çıkarılmıştır (IMF, 2018).

IMF'in kredilerinde kullandığı para birimi, SDR'dir. 2009 yılı Ağustos ve Eylül aylarında yapılan tahsis sonrası, IMF'in SDR rezervi 316 Milyar USD seviyesine çıkarılmıştır. Üye ülkelere, kendi aralarında döviz karşılığı ile SDR alabilmektedirler (IMF, 2018).

IMF, üye ülkelerin politika etkinliği ve bu politikaları uygulamada karşılaşılabilecek sorunları önlemek için, eğitim ve destek çalışması da yapmaktadır. Bu kapsamda, vergi politikası önerme ve yönetimi, bankacılık sisteminin düzenlenmesi, finans piyasalarının istikrarı, para ve kur politikalarının oluşturulması, kamu harcamalarının düzeni gibi alanlarda teknik eğitim ve destek vermektedir (IMF, 2018).

Nisan 2009'da gerçekleşen G-20 Zirvesinde, IMF'in kaynaklarının 750 Milyar USD seviyesine çıkarılması ve gelişen piyasalar ile az gelişmiş ülkelerin büyüme sürecine katkı taahhüdünde bulunulmuştur. IMF'in kaynakları, üye ülkeler arasında ve üye ülkelerin ekonomik büyüklüğü dikkate alınarak belirlenen kotalar nispetinde fona katkısı ile sağlanmaktadır. IMF'in faaliyeti için gerekli olan kaynak, verilen kredilerden elde edilen faizle karşılanmaktadır (IMF, 2018).

IMF, her ne kadar bağımsız gözükse de, üye ülke hükümetlerine hesap vermekle mükelleftir. Fonun en üst kurulu, her üye ülkeden bir yetkilinin bulunduğu yönetim kurulu'dur. Tüm üye ülkelerin temsilcilerinin katılımıyla, yılda bir kez bir araya gelmektedirler. Yine kurumun IMFC (Uluslararası Para ve Finans Komitesi) komitesi, görev yapan 24 üyesiyle yılda iki kez toplanmaktadır. Fonun günlük işleri, 24 kişiden oluşan bir icra kurulu vasıtasıyla görülmektedir. Bu kurula, IMFC yol göstermekte ve politikalar IMF çalışanı profesyoneller tarafından uygulanmaktadır. IMF Başkanın üç başkan yardımcısı vardır (IMF, 2018).

Günümüzde, 189 üyesi bulunan IMF'nin genel merkezi ABD'nin başkenti Washington DC' dedir. 2016 yılı sonu itibariyle yaklaşık, 2.700 çalışanı mevcuttur. IMF'nin çalışanları dünyanın her yerinden olabilir ve vatandaşı oldukları ülkelerin yetkililerine değil, IMF'ye karşı sorumludurlar

IMF'nin toplam finansman büyüklüğü, 13/09/2016 itibariyle 668Milyar USD seviyesindedir. 31/08/2016 itibariyle en büyük borçluları: Portekiz, Yunanistan, Ukrayna ve Pakistan'dır (IMF, 2018).

IMF'nin temel sorumluluğu, gerçekleşen ya da gerçekleşmesi muhtemel ödemeler dengesi problemlerine karşı, üyesi olan ülkelere destek sağlamaktır. Bu mali yardımlar, devletlerin ülke rezervlerini yeniden yapılandırmalarına yerel para birimlerini dengelemelerine, ithalatlarına devam etmelerine ve ekonomik olarak büyümelerine

olanak vermektedir. Bunun yanında yapısal sorunları düzeltmek için de politikalar uygulamaktadır. Kalkınma bankalarından farklı olarak, IMF belirli projeler için borç vermemektedir (IMF, 2018).

IMF'nin temel görevi, uluslararası para sisteminin istikrarını sağlamaktır. Kuruluş bunu üç şekilde yapar: küresel ekonomiyi ve üye ülkelerin ekonomilerini takip etmek, ödemeler dengesi zorlukları olan ülkelere borç vermek ve üyelere pratik yardım vermektir. IMF kredileri için çoğu kaynak, öncelikli olarak kotaların ödenmesi yoluyla, üye ülkeler tarafından sağlanmaktadır. Kota abonelikleri, IMF'nin mali kaynaklarının merkezi bir bileşenidir. IMF'nin her bir üye ülkesine, dünya ekonomisindeki nispi pozisyonuna dayanan bir kota verilir (IMF, 2018).

1.5.1. IMF'nin İşlevi

IMF, gelişen küreselleşen dünyada ortaya çıkan fırsatlardan yararlanmak açısından, üye ülkelere kolaylıklar sağlamaktadır. IMF, uluslararası piyasaları takip ederek, oluşan ya da oluşabilecek sorunlara karşı, üye ülkelere bu sorunlarla nasıl başa çıkabilecekleri noktasında politikalar önermektedir. Bu yardım ve destekler vasıtasıyla, üye ülkelerin krizlere karşı daha dirençli hale gelmeleri amaçlanmaktadır. Diğer taraftan IMF, üye ülkelerin ticaret ve vergi alanlarında yapması gerekenler konusunda destek sağlamaktadır (Keleş, 2012, s. 54-55).

IMF küresel finansal sistemin gözetimi ve üye olan ülkelerin istikrarlı bir ödemeler dengesi politikası izlemelerini istemekte ve bu konuda çeşitli şartlar sunmaktadır. IMF'nin görevleri ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir (Doğan A. , 1996 U, s. 10), (Dell, 1982, s. 602-603):

- Dış ödemeler konusunda sıkıntılı olan ve ekonomik istikrar bakımından zor durumda olan ülkelere kısa vadeli kredi imkanlarını kullandırmak,
- Global parasal düzenin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak,
- Üye ülkelerdeki makroekonomik düzenlemelere yardımcı olmak,
- Dış ticarete liberal politikaları tavsiye etmek,
- Kambiyo sisteminin liberalleşmesi yönünde üye ülkelere destek vermek,

- Üye ülkelerin, uluslararası düzeyde olan bankalara borçları varsa, üye ülkelere bu borçların ödenmesi konusunda yardımcı olmaktadır.

1.5.1.1. Gözetim İşlevi

Gözetim işlevi, kuruluşun uluslararası finansal sistem ve üye ülkelerin ekonomi ve maliye politikaları üzerine gözlem ve değerlendirmelerini kapsamaktadır. Bu yapılan inceleme ve değerlendirmeler, önceden belirlenen usuller çerçevesinde yapılmakta ve çeşitli mekanizmalarla kamuoyu ile paylaşılmaktadır (IMF, 2018). IMF, bu işleviyle ülkelerin ekonomik tablolarına bakarak, büyüme ve gelişmeleri için çeşitli politikalar geliştirmektedir (Maurini, 2010, s. 4-5).

1.5.1.2. Ekonomik Gözetim

IMF, uluslararası para düzeninde istikrar sağlamak ve krizleri önceden görerek önlemek amacıyla bölgesel, ulusal ve küresel seviyede, bir mekanizma dahilinde bu sistemi izlemektedir. Kendisine üye 186 ülkeye çeşitli tavsiyelerde bulunur. Üye ülkelerin, ekonomik istikrarına katkı sağlamak, finansal krizlere girmesine engel olacak ya da krize girmemesini sağlayacak, ekonomik dayanıklılıklarını artıracak ve ülkelerin refah seviyesini yükseltecek politikaları tavsiye eder. IMF, “Dünya Ekonomik Görünümü” adlı raporu aracılığıyla dünyada ki finansal ve ekonomik gelişmeleri düzenli olarak değerlendirilmekte ve ekonomiler hakkında çeşitli yayınlar yapmaktadır (IMF, IMF, 2018).

1.5.1.3. Çok Uluslu Gözetim

IMF, sürekli ve düzenli şekilde küresel ve bölgesel ekonomik ve finansal faaliyetleri gözden geçirir. Küresel ve bölgesel gözetimin önemli iki unsuru, yılda iki kere yayımlanan, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu (WEO) ve Küresel Finansal İstikrar Raporu (GFSR)’ dur. WEO, devam eden küresel kriz gibi konuları işleyerek, dünyadaki ekonomik durumun detaylı incelemesini yapar. GFSR ise, küresel finansal piyasaların güncel değerlendirmelerini yapmaktadır (IMF, 2018).

1.5.1.4. Ülke Gözetimi

Ülke gözetimi, IMF'ye üye olan ülkelerin katılımıyla ve geniş kapsamlı görüş alışverişi yapılarak uygulanmaktadır. Üye olan ülkelerle, IMF Ana Sözleşmenin 4.maddesi uyarınca görüş alışverişi yapmaktadır. Bu görüş alışverişinin içeriğinde, uyarı niteliğinde ki değerlendirmeler, programların gözetilmesi gibi hususlar yer almaktadır. Bu hususlar ise WEO'da yayımlanmaktadır (Eğilmez & Kumcu, 2001, s. 71).

1.5.2. Teknik Yardım

İzleme politikası içerisinde IMF, talepte bulunan ülkelere ekonomik alt yapılarının düzeltilmesi ve kurumsal yapılanmalarının sağlamlaştırılması için eğitim desteği vermektedir. Üye ülkelere yapılan bu yardım ve desteklere "teknik yardım" denilmektedir. IMF'nin teknik yardımlarının çerçevesi, özellikle reformlara bağlı politikaların oluşturulması, kurumların organize bakımından sağlıklı yapıya kavuşturulması, insan faktörünün verimli bir şekilde kullanılması gibi hususları kapsamaktadır (Karabıçak, 2006, s. 234).

Teknik yardım, IMF tarafından üyelerine sağlanan kolaylıklardan biri olmakla beraber, teknik yardım kapsamında yapılan yardımların büyük bir kısmı gelir seviyesi düşük ülkelere gitmektedir. Teknik yardımdan özellikle ülke içi karışıklıklardan yıpranmış veya savaşlar sonucu ağır darbe almış ülkeler faydalanmaktadır. Doğrudan veya dolaylı olarak da ilgili üye ülkelere ulaştırılabilen teknik yardım, IMF tarafından ülkelerin eksik olduğu konulara yansıtılarak, üye ülkelerin ekonomik istikrarı sağlanmaktadır. Diğer taraftan teknik yardımla birlikte IMF, hem ekonomi politikalarının güncelleştirilmesini sağlamakta hem de risklere karşı önlem almaya yönelmektedir (IMF, 2018).

IMF'nin teknik yardımlardaki temel amacı ise, üye ülkelerin üretken kaynaklarının genişletilmesi, aynı zamanda ekonomik ve mali politikalarının etkinliğinin artırılmasıdır (Sykes, 2004, s. 6). IMF, teknik yardım çerçevesinde amaçlarına ulaşmak için çeşitli teknik yardım konularında, üye ülkelere yardımcı olmaktadır. Söz konusu yardım konuları ise şunlardır (Clift, 2003).

- Temel makroekonomi politika zeminin oluşturulması,

- Maliye reformunun yapılması,
- Bankacılık ve finans sisteminin reform kapsamına dahil edilmesi,
- Ekonomik veri ve istatistiksel konularda reform yapılması,
- Uluslararası mali yapının gözden geçirilmesi,
- Mali ve parasal politikaların uluslararası standartlarda karşılanmasıdır.

1.6. IMF'İN ÖRGÜT YAPISI

IMF'nin organizasyon yapısı, Governörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu, IMF Başkanı ve IMF Personelinden oluşmaktadır. Bu konu başlığı altında, IMF'nin örgüt yapısı içerisindeki Governörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu ve IMF Başkanı konularına değinilecektir (Keleş, 2012, s. 57-58).

1.6.1. IMF Başkanı

IMF Başkanı, İcra Direktörleri Kurulu tarafından atanmaktadır. Kurul guvernör ve icra direktörü olmayan birini başkan seçmektedir. IMF Başkanı, Avrupa ülkeleri vatandaşlarından seçilmektedir (Alpago, 2002, s. 37). Bu yaklaşım, IMF'nin kuruluşundan bugüne devam etmektedir. IMF başkanı, aynı zamanda yönetim kurulunun da başkanı olarak görev yapar. Başkan, yönetim kurulundan kararlarına bağlı olarak IMF'nin yönetilmesi görevini yerine getirmektedir. IMF başkanının guvernörler kurulu ve yönetim kurulunda oy kullanma hakkı yoktur. Yönetim kurulunda yapılan oylamalarda, kullanılan oyların eşit olması halinde, IMF başkanının oyu, kararı belirlemektedir. IMF başkanının görev süresi beş yıldır (Keleş, 2012, s. 58).

1.6.2.İcra Direktörleri Kurulu

İcra Direktörleri Kurulu, IMF'nin yönetim mekanizmasıdır. Kuruluşun yönetiminden sorumlu olan kurul, Governörler Kurulu tarafından alınan kararları ve ana sözleşmede belirlenen görev ve sorumlulukları yerine getirmekle mükelleftir (Eğilmez, 1996, s. 24). İcra Direktörleri Kurulu, 24 üyeden oluşur. Kurul kararları salt çoğunlukla alınmaktadır. Toplam 24 üyesi olan İcra Direktörleri Kurulu üyelerinin, sekizi tayinlerle, on altısı ise üye ülkelerin temsilcileri arasından, iki yılda bir seçilmektedir. Kurul, haftada üç kez toplanmaktadır (Önen , 1990, s. 28).

1.6.3.Guvernörler Kurulu

Guvernörler Kurulunu, üye devletlerin Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları oluşturmaktadır. Aynı zamanda Guvernörler Kurulu, IMF'nin en yetkili mercii olarak da bilinmektedir. Tüm yetkiler bu kurulda olmakla beraber bazı istisnai durumlarda, Guvernörler Kurulu yetkilerini, İcra Direktörleri Kurulu'na da devredebilmektedir (IMF, 2018). Ancak, şunu özellikle belirtmek gerekir ki, Guvernörler Kurulu, IMF'ye üye kabulü, SDR dağıtımı ve kotaların belirlenmesi gibi hususlarda yetkilerini devredememektedir. Diğer taraftan, Guvernörler Kurulu üyelerinin temsil ettikleri ülke adına tam yetkileri söz konusudur. Aynı zamanda oy kullanma hakları da vardır (W.Stiles, 1991, s. 21) . Üye ülkeler tarafından görevlendirilen guvernörlerin görev süre sınırı yoktur. Bu kurulun başkanı, guvernörler arasından seçilmektedir. Ayrıca Guvernörler Kurulu yılda bir kez toplanmaktadır (IMF, 2018).

1.7. IMF'NİN MALİ KAYNAKLARI

IMF, üye ülkelerin parasal sorunlarına cevap verebilmek için, likidite buldurmak zorundadır. Bu kaynaklar, normal kaynaklar ve borç alınan kaynaklar olarak adlandırılabilir. IMF'in altın kaynakları, normal kaynaklar arasındadır ancak altın stokları nakit kaynak olarak kullanılmamaktadır. Altın kaynağının kullanılması şarta bağlanmıştır. Bu kaynakların kullanılabilmesi için, üye ülkelerin %85'inin oyu gerekmektedir. IMF, kaynak yetersizliği durumunda borçlanma yoluyla kaynak oluşturabilmektedir (Keleş, 2012).

1.7.1.Özel Çekme Hakları (SDR)

Dünya ticaretinin artmasına bağlı olarak, ülke paralarına bağlı kalmadan, yeni bir rezerv sağlanması sorunu ortaya çıkmış ve Rio Kararı ile, SDR adlı bir para biriminin oluşturulmasına karar verilmiştir. SDR ise, IMF'nin tüm diğer işlemlerinden bağımsız, mevcut rezerv aktiflerine ek bir rezervin eklenmesi demektir (Parasız, 2005, s. 730).

Özellikle 1967'de, İngiliz Sterlininin devalüe edilmesini de kapsayan krizden birkaç yıl sonra, 1970 yılında SDR bir çözüm aracı olarak ortaya çıkmıştır. SDR, aynı zamanda IMF'ye üye olmuş ülkelerin kotaları temel alınarak oluşturulmuş bir çeşit para birimi olarak kabul edilmiştir. SDR'nin en önemli özelliği, IMF'ye üye ülkelerin

ödemeler dengesi açığı vermesi durumunda altın madeni çıkarmaya ihtiyaç duymadan, ödemeler bilançolarındaki aksaklıkları giderme şansı vermesi olmuştur (Doğukanlı, 2001, s. 325).

Bu açıdan bakıldığında SDR, üye ülkeler için büyük bir önem arz etmiştir. Öte yandan SDR, rezerv aracı olarak oluşturulduğundan dolayı, kanuni olarak bir mübadele vasıtası, para ya da kredi aracı olarak tanımlanamamaktadır. Çünkü SDR'nin kendi başına bir değeri söz konusu olmamakla birlikte, IMF'ye üye ülkelerin, birbirlerine olan borçlarının hesaplanmasında kullanılmaktadır (Karluk, 2002, s. 316).

Diğer taraftan, SDR değerinin belirlenmesinde ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Japonya para birimlerinin ağırlıklı ortalaması esas alınmaktadır. SDR değerinin belirlenmesi süreci ise, beş yılda bir yapılmaktadır. SDR türünden borçlanan üye ülkeler, ABD, İngiltere, Almanya, Japonya ve Fransa para piyasalarının faiz oranlarının ortalamasına dayalı olarak faiz ödemektedir. SDR, IMF'ye üye ülkeler, IMF bünyesindeki genel kaynaklar hesabı ve IMF'nin belirlediği kuruluşlar tarafından tutulmaktadır. Tahsisler ise, üye ülkelerin kotaları temel alınarak yapılmakla birlikte, SDR tahsisinin IMF'nin kendisine ve IMF'nin SDR tutmaya izin verdiği kuruluşlara yapılması mümkün değildir (Uysal, 2004, s. 21).

Diğer taraftan, küresel krizin etkisini en aza indirebilmek amacıyla, 2009 yılının Ağustos ve Eylül aylarında yapılan tahsisat sonucunda, tedavüldeki SDR miktarı 316 milyar USD'ye ulaşmıştır (IMF, 2018). SDR'nin ilk kullanılmaya başlandığı 1970-1972 yılları arasında 9,4 milyar USD tutarında SDR tedavüle çıkarılırken, zamana bağlı bu ciddi artış ise, üye ülkelerin SDR'ye olan ihtiyacının ciddi oranda arttığını göstermiştir (IMF, 2018).

1.8. IMF NEDEN BORÇ VERİR

IMF'nin borç vermesine neden olan sebeplerden en belirginini, üyesi olan ülkelerin ödemeler dengesi açıkları ve bu sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik yardımlardır. IMF, vereceği krediler için ülkelere, bir takım uyum politikaları önerir. IMF'in kredi verme şartları, belli kurallara bağlıdır ve krediler genellikle belli periyodlarla verilir. Ülkelerin kredi dilimlerinin devamı, IMF'in istediği şartları yerine getirmelerine bağlıdır. IMF'den alınan krediler, yalnızca ödemeler dengesi açıkları ve

finansal yapıya katkı sağlamada kullanılabilir. IMF kredileri, yatırım amacıyla kullanılamamaktadır. Ancak bazı hallerde IMF'e verilen "İyi Niyet Mektubu" bunun istisnasıdır. IMF, verdiği kredilerin ne şekilde kullanılacağını kendisi tayin etmektedir (Keleş, 2012, s. 65).

Diğer taraftan, IMF üyesi olan ülkelere kredi kullanırken, kredi verme koşulları, tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Çünkü, IMF'nin ortaya koyduğu koşullar, çoğu zaman üye ülkelerin reddedebileceği kadar kötü olmaktadır. IMF'nin ortaya koyduğu amaç ile verdiği kredilerin kullanım sonuçlarının genellikle uyuşmadığı ortaya çıkmıştır.

IMF politikalarına baktığımız zaman, verilen krediler ülke ekonomilerine, çoğu zaman negatif olarak yansımıştır. Liberalleşme politikalarına istinaden verilen kredilerin, ülkeleri çoğu zaman çıkmaza sürüklediği ortaya çıkmaktadır. 1965'ten 1995 yılına kadar IMF'nin söz konusu politikalarını uygulayan, seksen dokuz AGÜ'nün ekonomik durumu incelediğinde, bu ülkelerin, borçlanmadan önceki durumuna göre, ekonomik olarak bir gelişme kaydetmediği ortaya çıkmıştır. Borç alan kırk sekiz ülkeden, otuz iki'si daha da fakirleşmiş, on dört ülkenin ekonomisi ilk borçlanmasına göre, en az %15 küçülmüştür (Keleş, 2012, s. 65-67).

1.8.1.Borç Verme Koşulları

IMF, kredilerinin kullanılmasına başlandığı ilk yıllarda herhangi bir şart ortaya koymamıştır. Ancak, yoğun borç isteme talebi karşısında, IMF çeşitli kriterler kullanma yoluna gitmiştir. 1950 ve 1960'lı yıllarda ortaya konan kriterler, kamu kesimine yönelik olmuştur. Bu kriterlerin en önemlisi, kamu iktisadi teşebbüslerinin piyasa koşullarında zarara uğraması durumunda, zararlarının merkez bankası kaynaklarından karşılanmaması kriteridir (Krueger A. , 2000, s. 7).

Daha sonraki dönemlerde ise, kredi kullandırma koşullarında birçok değişim yaşanmıştır. Diğer taraftan çok uzun zamandır IMF, üye ülkelere kredi kullanırken bunu "Şartlılık İlkesi" ne bağlı olarak gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla, üye ülke dış ekonomik dengenin sağlanmasına dair bir dizi politikaları, IMF'ye sunmak zorunda bırakılmıştır. IMF'den kredi kullanmak isteyen üye ülkeler, kredilerin geri dönmelerini sağlayacak IMF direktiflerini de kabullenmek zorunda kalmıştır. "Şartlılık İlkesi" ni

kabul etmeyen ülkeler kredilerden faydalanma haklarını da kullanamamıştır. Bu şartlılık politikalarına bakacak olursak söz konusu bazı politikalar şunlardır (Alpar & Ongun, 1987, s. 159):

- Dış denge ve istikrar politikalarının bir yılda bitirilmemesi durumunda, Stand-by düzenleme süresinin üç yıl uzatılması mümkündür.
- Bazı durumların hâsıl olması sebebiyle kredi kullanmak isteyen üye ülkeler Stand-by düzenlemesi yapmadan önce bazı ekonomik tedbirleri önceden almalıdır.
- Üye ülkeler dış ekonomik dengelerin sağlanmasına yönelik kriterleri göz önüne almak zorundadır.
- İcra Direktörleri Kurulu tarafından Stand-by düzenlemelerine bağlı olarak desteklenen programlar belirli dönemlerde gözden geçirilmelidir.
- Uluslararası anlaşma niteliği taşımadığından Stand-by anlaşmalarında sözleşme dilinin kullanılmaması gerekmektedir.
- İstikrar programlarının süresinin bir yılı aşması halinde, programın uygulandığı dönemin gözden geçirilmesi gerekir.

1.8.2.IMF'nin Borç Verme Araçları

IMF, üye ülkelerin mali sorunlarını gidermek için oluşturulan bir kuruluştur. Ancak IMF, üye ülkelerin sorunlarını gidermek için kredi verirken bu kredileri çeşitli borç verme araçları ile kullanmıştır. IMF'nin kullandığı bu araçlar, dünya ekonomisindeki konjoktüre bağlı olarak değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu kredi araçları aşağıda başlıklar halinde kısaca açıklanmıştır (Keleş, 2012, s. 68-69).

1.8.2.1. Hazırda Bulunma Anlaşması

Başlangıç yıllarında, IMF üye ülkelere mali yardım sağlarken, bu yardımları belirli kredi dilimlerine göre yapmıştır. 1950'li yıllara gelindiğinde SBA (Hazırda Bulunma Anlaşması) ile ödemeler dengesinde zorluklar yaşayan üye ülkelere, kaynak oluşturmanın yolu açılmıştır. IMF tarafından, 1952'den itibaren kredi dilimlerinden faydalanılması, SBA'lara bağlanmıştır. Bu anlaşmanın süresi ise, IMF'nin kısa süreli yardım doktrinine uygun olarak, on iki – on sekiz ay arasında olmuştur. Bu anlaşmaya

bağlı olarak, borç alan üye ülkenin IMF'ye ödeyeceği faiz nispeti ise kısa vadeli ve piyasada oluşan faiz oranlarına göre belirlenmiştir. Faiz tutarlarının da beş yıl içerisinde ödenmesi kararlaştırılmıştır (Joyce, 2003, s. 1-5).

1.8.2.2. Esnek Kredi Hattı

Bu kredi mekanizması, güçlü ekonomik altyapısı olan ve sürdürülebilir ekonomi politikalarına sahip üye ülkelerde doğabilecek krizleri önlemek amacıyla tasarlanmıştır (Sugözü, 2010, s. 278). Esnek kredi, altı ay ve bir yıllık yarı dönem denetimiyle kullanılabilir. Bu kredilerin geri ödemesi, üç ila beş yıl arasındadır. Esnek Kredi Hattı imkanından yararlanmak için, IMF'nin koyduğu şartlar şöyledir (Şenel, 2012, s. 80-81):

- Sürdürülebilir cari işlemler dengesi,
- Özel sermaye girişlerinin etkin olduğu sermaye yapısı,
- Uluslararası sermaye piyasalarına ulaşmada uygun şartların sağlanması,
- Sağlıklı rezerv durumu,
- Kamuda sürdürülebilir borç yapısı,
- Sağlam para ve kur politikası,
- Düşük ve istikrarlı enflasyon,
- Finans kesiminde sistematik bir bankacılık krizine meydan verecek ödeme güçlüklerinin bulunmaması,
- Etkin bir finans sektörü denetimi,
- Ekonomik ve mali verilerde şeffaflık.

Yukarıda sayılan kriterleri sağlayan ilk ülke Meksika olmuştur. Meksika, bahse konu krediyi, 2009 Nisan ayında kullanmıştır. Meksika'dan sonra, Polonya ve Kolombiya'da bu imkanı kullanmıştır (IMF, 2018).

1.8.2.3. Genişletilmiş Fon Kolaylığı

Makroekonomik ve yapısal problemlerden dolayı ortaya çıkan, uzun vadeli ödemeler dengesindeki kırılganlıkları ortadan kaldırmak isteyen üye ülkelere verilen, üç yıllık kapsayan bir kredidir. SBA'larda da olduğu gibi, taksitlendirme yapılacağı zaman belirli kriterler göz önünde bulundurulmaktadır. Üye ülkelerin IMF'den aldıkları

kredilerin ödeme süresi ise dört ile yedi yıl arasındadır. İstenildiği takdirde geri ödeme planının on yıla kadar uzatılması da mümkündür. Genişletilmiş Fon Kolaylığı (EFF) sisteminde maksimum kredi kapsamı, IMF'ye üye ülke kotasının üç katı kadardır (Erdoğan, 2002, s. 3-4).

1.8.3. Diğer Borç Verme Araçları

- **Yapısal Uyum Kolaylığı:** 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Üye ülkelere bir takım orta vadeli imtiyazlar sağlamıştır.
- **Güçlendirilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı:** Az gelişmiş olan üye ülkelerin orta vadeli programlarına destek vermek üzere, çok düşük faizli ve uzun vadeli verilen kredilerdir.
- **Acil Finansman Mekanizması:** Küreselleşme sonucu ortaya çıkan krizlerin, diğer ülkelere hızlıca yayılmasını önlemek amacıyla oluşturulmuştur.
- **Yüksek Borçlu Fakir Ülkeler İnisyatifi:** Fazla borcu olan fakir ülkelere yardım etmek amacıyla oluşturulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

NEOLİBERALİZM, KRİZLER VE IMF’İN POLİTİKA UYGULAMALARI

Bu bölümde, neoliberal politikaların finansal ayağında yer alan Uluslararası Para Fonu (IMF)’nin kriz dönemi politika önerileri ve uygulamalarıyla ilgili örnekler verilecektir. IMF’nin kriz dönemi politikalarının, seçilmiş ülkeler üzerindeki uygulamalarının sonuçları değerlendirilecektir

2.1.TEORİK ÇERÇEVE

Günümüz dünya ekonomisine hakim olan düzen, dengesiz ve orantısız güç ilişkilerinin yansıması olarak, az gelişmiş ülkelerin aleyhine çalışan bir düzendir. Uluslararası kuruluşlar ve neoliberal politikalara destek veren diğer unsurlar bu durumu çeşitli şekillerde yorumlamaktadırlar. Özellikle “Asya Kaplanları” adıyla da anılan Doğu Asya ülkelerinin 1990’lar sonrası kalkınma deneyimleri bu tartışmalarda gündemin başında yer almıştır. Şenses’e göre (Şenses, 2004, s. 6):

“Doğu Asya ülkelerinin kalkınma deneyimleri, özellikle son yirmi yıldaki kalkınma tartışmalarında önemli bir yer tutmuştur. Gözlemciler, bu ülkelerin hızlı sanayileşme ve ihracat artışları yoluyla hızlı bir büyüme gerçekleştirdikleri, istihdamda büyük artışlar sağladıkları, yoksulluk ve gelir dağılımı açısından da diğer az gelişmiş ülkelere kıyasla daha başarılı bir performans sergiledikleri konusunda görüş birliği içindedirler. Bu konuya ilişkin tartışmalar konumuz açısından birkaç boyutta önem kazanmaktadır. Bunlardan birincisi, bu başarının açıklanması ve yorumlanmasıyla ilgilidir. Kalkınma sürecinde devletin rolü tartışmaların ana eksenini oluşturmaktadır. Neo-klasik iktisatçıların uzun yıllar boyunca bu modeli, serbest piyasanın ve dünya ekonomisiyle bütünleşmeyi amaçlayan dışa açık politikaların mutlak zaferi olarak gösteren yorumlarının doğru olmadığı, başarının arkasında belirli stratejik sektörlerle yönelik korumacı önlemlere de başvuran seçilmiş alanlarda sanayileşmeyi amaçlayan kapsamlı bir devlet müdahalesinin kilit bir rol oynadığı ve ideolojik temelli önceki yorumların yanlışlığı daha sonraki çalışmalarca açıkça ortaya konmuştur.”

Bretton Woods kuruluşları, IMF ve DB, ideolojik yaklaşımlarının Güney Kore ve Tayvan'dan sonra, aynı modeli uygulayan Tayland, Malezya ve Endonezya'nın kalkınma başarılarını değerlendirirken de göstermişlerdir. Bu ülkelerde meydana gelen kalkınmayı, serbestleşme politikalarının başarısı olarak göstermişlerdir. Ancak, bu ülkelerde ki kalkınma başarılarının temelinde, devlet destekli ve seçilmiş alanlarda devlet müdahaleci politikalarla şekillenen sanayileşme modeli olduğu gerçeğini görmemişlerdir. IMF destekli serbestleşme politikalarının olumlu sonuçlar veremediği gibi, eşitsizliklerin artmasına katkı sağladığı, yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Sundaram, 2003, Aktaran: Şenses, 2004, s. 6-7) .

1993 yılında hazırlanan Doğu Asya Raporu, Doğu Asya kalkınma modelinin, tamamen neo-liberalizmden farklı olduğunu ortaya koymuştur. Hem 1993 Doğu Asya raporunun hazırlanışı esansında Japonya Hükümetine, hem de 2000-2001 Dünya kalkınma raporunun hazırlığı esnasında, yoksulluk temasının işlenmesine, ABD Hazine Bakanlığı yetkilileri tarafından müdahale yapılmıştır. Bu müdahaleci tutumlar "Hegomonik Güçlerin" ideolojik yaklaşımlarını ve müdahaleci politikalarını kendi idarelerinde ki uluslararası kuruluşlar yoluyla da devam ettirdiklerini göstermektedir (Şenses, 2004, s. 6-7).

Uluslararası kuruluşların, 1997 Doğu Asya Krizini yorulmamaları da çok manidardır. Doğu Asya krizi öncesi, bu ülkeler, Bretton Woods kuruluşlarının istikrar sembolü olarak gösterilmişlerdir. Kriz çıktıktan sonra, aynı kuruluşlar, krizin sebebini ülkelerin uyguladığı yanlış politikalara bağlamışlardır. Kriz sonrası yapılan açıklamalar, ideolojik yaklaşımlarının taraflı olduğunu göstermiştir (Şenses, 2004, s. 6-7).

Bretton Woods kuruluşlarının tartışmaya konu olması sadece Doğu Asya ülkeleri özelinde kalmamıştır. Sorunlara yaklaşımda bilimsellikten çok, ideolojik yaklaşımda buldukları gerçeği ortadır. Gelişmekte olan ülkelere yaptıkları program ve politikalarla, enflasyon, işsizlik ve gelir adaletsizliği gibi sorunlar oluşturmalarına karşın, bu sorunları önlemede sosyal politikalar geliştirmedikleri ortadır. Bu sosyal politikaları geliştirmedikleri gibi, ülke hükümetlerinin sosyal destek yardımlarına da engel olmuşlardır (Şenses, 2004, s. 6-8).

Gelişmiş ülkelerin, kalkınma stratejileri ele alındığında, bu ülkelerin ideolojik olarak, kendi çıkarları doğrultusunda politikalar izledikleri görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerde uygulanan, dış ticaret ve tarım politikaları tam denetlenirken, gelişmiş ülkelerde bu kadar duyarlı davranılmamaktadır. Örnek olarak: gelişmiş ülkelerde tarım kesiminde, üreticilere verilen destek çok önemli boyuttayken, az gelişmiş ülkelere uygulanan politikalarda, bu desteklerin verilmemesi istenmektedir. Bu yaklaşımlar uygulanan politikaların ideolojik olduğu ve sosyal yönünün bulunmadığı gerçeğini gün yüzüne çıkarmaktadır (Şenses, 2004, s. 6-8).

2.2.NEOLİBERALİZM VE KÜRESEL FİNANS

Neoliberalizm yaklaşımının temel felsefesi: mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, yeni pazarlar yaratılması ve kapitalist küresel sisteme dahil olmayan blokların dağıtılarak, yatırım özgürlüğünün tüm dünyada sağlanması şeklinde özetlenebilir (Acar S. , 2019, s. 2). Chicago Üniversitesi hocaları, Fredrich Von Hayek ve Milton Friedman, neoliberalizm yaklaşımın öncüleri olmuşlardır. 1980'lerle birlikte, dünyada daha etkin hissedilen yaklaşım, sosyalist devletlerde başlayan dönüşümle birlikte, daha etkin hale gelmiştir. ABD Başkanı Ronald Reagan ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher neoliberal politikaların öncüleridir (Acar S. , 2019, s. 2-4).

Dünya üzerindeki nüfusun, yaklaşık dörtte üçünü az gelişmiş ülkeler oluşturmaktadır ve bu ülkeler, çeşitli kalkınma sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu kalkınma ve gelişmişlik sorunsalına karşı özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrası gösterilen ilgiye rağmen, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında çok büyük refah farklılıkları görülmektedir. Bu ülkelerde, çok büyük bir kesiminin sağlık, eğitim ve yeterli beslenme olanaklarından mahrum kaldığı, işsizlik ve yoksullukla karşı karşıya olduğu gözlemlenmektedir. Küreselleşen dünyada, kalkınma kavramının sürdürülebilir büyüme, üretmek yapısal değişim, teknoloji, siyasal, sosyal ve kurumsal değişim ve insani yaşam koşullarının iyileşmesi gibi unsurlardan oluştuğu hususunda bir fikir birliği mevcuttur (Adelman, 2000, s. 3-4).

1970'ler sonrası, bilişim ve iletişimdeki ilerlemeler, taşıma ve ulaşım giderlerinin azalması, yeni üretim tekniklerinin ortaya çıkmasıyla küreselleşme olarak adlandırılan bir süreç meydana gelmiştir. Günümüzün küreselleşme süreci,

neoliberalizmin, 1970'lerin sonunda başlayan yükselişle ilişkilendirilebilir. 1970'lerin sonunda, kuruluş amaçları aynı amaca hizmet etmek olan DB ve IMF'nin desteğiyle, neoliberal ekonomi politikaları, özellikle az gelişmiş ülkelerin birçoğuna yayıldı. Bu neoliberal müdahalelere örnek vermek gerekirse: Mal ve hizmet sektörlerinde fiyat serbestisi, finans piyasalarının liberalleşmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının, sağlık ve eğitimin özelleştirilmesi sayılabilir (Şenses, 2004, s. 2-3).

Neoliberal küreselleşmenin hızlanmasında, gelişmiş ülkelerin ve Bretton Woods ikizleri IMF ve DB'nin rolü çok önemliydi. Bahsi geçen kuruluşlarda, ABD başta olmak kaydıyla, gelişmiş ülkeler ana hissedar ve söz sahibiydiler. Az gelişmiş ülkelerin finansal sorunlarına müdahalesi, kuruluşundan günümüze devam eden IMF'ye, 1980'i yıllara geldiğinde DB katılmıştır. DB'de yapısal reformlarla, ülkelere müdahalelere başladı. (Şenses, 2004, s. 5-7).

Özellikle, 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu, sosyalist devletler bir dönüşüme girmişler ve neoliberal yönde ilerlemeye başlamışlardır. (Güneş, 2004, s. 320). ABD Başkanı George W. Bush, 2002 Mart ayında yaptığı konuşmada, uluslararası kuruluşların yeni yaklaşım tarzını açıklamıştır (www.whitthouse.gov.tr, 2002, Aktaran: Şenses, 2004, s.4): ***“Daha fazla yardımı siyasal ve yasal reformlara bağlamalıyız. Yılda 5 Milyar Dolarlık bir yardımı, adil bir idare gösteren, insanlarına yatırım yapan ve ekonomik özgürlükleri teşvik eden ülkelerin projelerine yönlendireceğiz.”***

Neoliberal politikaların etkisiyle hızlanan küreselleşme serüveni hız kazanmış, dış ticaret artmış, yabancı sermaye ve finansal akımlar yeni alanlara kaymıştır. Bu durum, çok uluslu şirketlerin hareket alanlarının genişlemesinde etkin bir rol üstlenmiştir.

2.3.GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN ORANTISIZ GÜÇ İLİŞKİLERİ

Küreselleşme serüveni, dünya üzerinde ticaretin gelişimiyle birlikte yaşamımıza giren bir kavramdır. Yeni üretim tekniklerinin bulunmasıyla ortaya çıkan, üretim artışı yeni pazarlar bulma ihtiyacını doğurmuştur. Bu gelişmeler sonrası, yeni sermaye grupları oluşmuş ve sermayenin emek karşısında giderek güçlendiği bir süreç başlamıştır. Sermaye sahipliği, üretimdeki üstünlükler, teknolojik birikim açısından güçlü olan

gelişmiş ülkelerin dünya ticareti ve finansı üzerindeki etkin durumları, az gelişmiş ülkelerin hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Az gelişmiş ülkelerin iktisat politikaları, çoğu kez, borçlandıkları uluslararası finansal kuruluşlar tarafından dizayn edilmektedir. Uygulamaya alınan politikalar sonucunda, dengesiz güç ilişkileri, az gelişmiş ülkeler aleyhine daha da bozulmaktadır (Şenses, 2004, s. 5).

Gelişmiş ülkeler, sanayileşme süreçlerinde devlet destekli ve müdahaleci politikalar uygulayarak kalkınma yoluna gitmişlerdir. Oysa günümüzde aynı metodu kullanmak isteyen az gelişmiş ülkelere, neoliberal politika uygulamalarına ters düştüğü gerekçesiyle müsaade edilmemektedir (Chang, 2003, s. 21-25).

Gelişmiş ülkeler, kendi menfaat ve çıkarları doğrultusunda, pek çok konuda olduğu gibi, az gelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarına da çifte standartla yaklaşmışlardır. Tabiatın korunması adına yaptıkları düzenlemeleri, az gelişmiş ülkelerin sanayileşmesi üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanıp, rekabet güçlerini azaltmayı amaçlamaktadırlar. 1900'lerin başında, özellikle ABD'nin sanayileşmesi esnasında böyle bir duyarlılık içinde olmadığı görülmüştür. (Şenses, 2004, s. 5-6).

Bretton Woods'un ikizlerinden biri olan DB'nin, sosyalizm çöküşü sonrasında, ülkelerin geçiş sürecinde uyguladığı "şok terapi" uygulamaları, gelir dağılımında çeşitli sorunlar oluşmuştur (Güneş, 2004). Ancak kendi politikaları sonucu ortaya çıkan sorunları çözmek için, tekrar aktörlüğe koyulması, bu kuruluşların çelişkilerine örnek teşkil etmektedir (Şenses, 2004, s. 5-7).

2.4.KRİZ DÖNEMLERİNDE IMF POLİTİKALARI

Finansal krizler, literatürde iki sınıfa ayrılmışlardır, finans sektörü krizleri ve reel sektör krizleri. Üretim yapan sektörlerde, hizmet, mal ve işgücü piyasasında meydana gelen sorunlar reel sektör krizleri olarak adlandırılmaktadır (Kibritçioğlu, 2001, s. 174-182).

Finansal krizler ise finans sektörünün topladığı fonları verimli şekilde kullanamaması sonucu doğan krizlerdir. Finansal manada küreselleşmenin hızla arttığı 1990'lı yıllar sonrası, dünya genelinde çeşitli finansal ve reel sektör krizleri yaşanmıştır. Bu krizler sonucunda, uluslararası politika yapımcıların politikaları da gözden geçirilmeye

başlanmıştır. Bu nedenle, uluslararası finansın en önemli kuruluşu olan IMF, eleştirilerin merkezinde olmuştur (Turgut, 2006, s. 6).

IMF, 1997 Asya Krizi sonrasında, tartışılan bir kurum haline gelmiştir. IMF'nin bölge ülkelerine önerdiği, dış kaynak finansmanı ve ihracata dayalı ekonomi modelini uygulayan Asya ülkelerinin içine girdiği kriz, IMF'yi tartışılır ve politikalarını sorgulanır hale getirmiştir (Turgut, 2006, s. 7). Belirtildiği gibi, IMF'nin istikrar politikaları ve kriz sonrası davranışları tartışılmaya başlanmıştır.

IMF programlarının en belirgin ve de çok tartışılan unsurlarından biri, koşulluluk ilkesidir. IMF kredilerini kullanmak isteyen ülke hükümetleri, yine IMF tarafından belirlenen politikalara uymakla yükümlü kılınmaktadır. Bu koşulluluk şartları, zaman içinde çeşitli değişiklikler göstermiştir. IMF'nin görevi, ekonomik sistemin düzgün işlemesine katkı ve ödemler dengesi sorunlarına çözüm aramak şeklinde belirlenmiştir. Ülkelerin ekonomik istikrarı, IMF'nin her zaman esas ilgi alanı olarak görülmüştür (Esen, 2012, s. 2). IMF, programlarını uygulamadan önce, üye ülkelerin kamu maliyesi, para ve ödemler dengesi bilançolarını esas alarak, bir finansal programlama yapmayı amaçlamıştır. Ülkelerin verileri esas alınarak belirlenen kriterler ışığında, ülkelere uygun programlar sunulmaktadır (Esen, 2012, s. 2). Teorik olarak öngörülenlerle, pratikte yapılan uygulamaların aynı olmadığı çalışmamızın devamında aktarılacaktır.

2.5. IMF'NİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı arasında kalan zaman, devletlerin içe kapalı korumacı politikalar uyguladığı dönemdir. Bu süreçte ortaya çıkan finansal sorunların temelinde, uygulanan bu korumacı politikaların yattığı yaygın bir kanaattir. Eğer bu korumacı politikalar var olmasaydı küreselleşen dünyada uzmanlık ve iş bölümü daha iyi işleyecek sorunlar bu denli olmayacaktı.

Ülkeler arasında, birbirine uyumlu stratejiler izlenir ve uyum esas alınırsa devletlerin çıkarlarının çatışmasının önleneyeceği düşünülmüştür. Buradan hareketle devletlerarası uyum ve koordinenin sağlanması mecburidir. Bu uyum sayesinde, enflasyon ve döviz sorunun önlenmesi düşünülmüştür. Bu amaçla para ve maliye politikalarının uyumu bir kurum tarafından düzenlenmeli ve üye ülkeler bu politikalara

uymalıdır. İşte bu kurumlardan biri de IMF'dir. Bu kurumun amacı cari açığı olan devletlere politika önerisi yapmak, uygulanmasını sağlamak, denetimini yapmaktır (Akyüz, 1994, s. 26).

IMF bu doğrultuda, STAND-BY (IMF Destek Anlaşması) anlaşmaları yoluyla politika uygular. Bu politikalarla ödemeler dengesi sorunu olan devletlere İstikrar politikaları dikte edilmektedir (Akyüz, 1994, s. 26).

IMF, sorunları çözmek için ekonomilerin daraltılmasını öngörmektedir. Gelir dağılımı ile ilgili olarak, ücretlerin düşürülmesi gerektiğini öngörmektedir. Eğer bu başarılıabilirse üretim maliyetlerinin düşeceğini, buna bağlı olarak da ihrac fiyatının aşağı çekileceği düşünülmektedir. Ücretlerin düşüklüğü, maliyetlerin azalmasına neden olurken finansal olarak karın artacağını söylemektedir. Karlılığın arttığı ortamda, yatırım ve ihracatın artacağı öngörülmüş bu sayede enflasyonunda düşeceği tahmin edilmiştir (Akyüz, 1994, s. 26).

Hükümetler, altyapı yatırımlarında kısıtlamaya gidecek, bunun sonucunda ithalata yönelim azalacak ve döviz tedarik sorunu doğmayacaktır. Piyasaya para arzı azaldığında, talebin azalacağı ve enflasyonun düşeceği öngörülmüştür. Ayrıca hükümetlerin çeşitli alanlarda yaptığı desteklemelerin kaldırılması istenmektedir (Akyüz, 1994, s. 26).

Devletler, özelleştirme yoluyla kamu iştiraklerini satmalı, bu sayede kamunun yükü azaltılmalı ve satışlar yoluyla yabancı sermaye girişi artırılmalıdır. Gümrük kısıtlamalarının kaldırılması da bu süreci hızlandıracaktır. Yabancı sermaye girişiyle, küreselleşme artacak, bilgi birikimlerinin paylaşılması yoluyla verimlilik artacaktır (Akyüz, 1994, s. 26).

Ödemeler dengesi sorunların çözümü için, zaman zaman kur ayarlaması yapılması önerilmektedir. Devalüasyonla hedeflenen, ihrac edilecek malların fiyatların azalmasıyla, ihracatın artması, bu sebeple ülkeye döviz girişinin artmasıdır. İthal fiyatlarının yükselmesiyle, ülkeye dışarıdan mal alımının azalacağı ve cari açığın düşeceği öngörülmüştür (Akyüz, 1994, s. 26).

2.5.1. Ortodoks İstikrar Programları

Ortodoks istikrar programları, monetarist¹ ve neoklasik² iktisadi görüşlerin bileşiminden oluşan bir program çeşididir. Bu istikrar programı, gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı yüksek enflasyon ve ödemeler dengesi sorunlarının temelinde talep fazlası olduğunu öngörmektedir. Ayrıca ekonomik istikrarsızlığa sebep olan diğer unsurları, para arzı artışları, kamu açıkları, seçilmiş alanlara yapılan sübvansiyonlar ve aşırı değerli döviz kuru olarak sıralar (Ener, 2004, s. 46-47).

Ortodoks istikrar programları, genellikle yüksek enflasyonla mücadele etmek için kullanılır ve genellikle IMF destekli uygulanan politikalardır. IMF tarafından dünya genelinde uygulanan Ortodoks istikrar programlarının büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlandığı, politik ve sosyal sorunlara yol açtığı iddia edilmektedir (Parasız, 1995, s. 33). Kısaca, Ortodoks istikrar programları, merkez bankası para arzını sınırlayan, ücret kontrolleri yoluyla talebi azaltmayı amaçlayan, kamu harcamalarını sınırlandıran, vergi artışlarını öngören, sübvansiyonları kaldıran ve dünyada sıklıkla uygulanan bir istikrar programı yaklaşımıdır (Ener, 2004, s. 46-48).

2.5.2. Heteredoks İstikrar Programları

Heteredoks istikrar programları, ücret ve fiyatları kontrol altında tutan gelir politikalarından oluşmaktadır. Programın temel amacı, yüksek enflasyonu kontrol etmektir. Bu politikaları uygulamada, fiyat ve ücretlerin yükseltilmemesi, sabit döviz kuru çıpası, bütçe disiplini ve parasal reformlar temel araçlardır. Bu istikrar programı, kullandığı araçlar yanında gelir odaklı gelirler politikası araçlarını da içeren şok tedbirler dolayısıyla “Heteredoks şok” olarak da adlandırılmıştır (Öniş & Özmucur, 1991, s. 58).

Enflasyonu düşürmede, Ortodoks programa göre daha başarılı olduğu söylenmektedir. Heteredoks programlar, 1980’li yıllara kadar uygulanmıştır. Ancak yapılan uygulamalarda kalıcı bir başarı gözlemlenemediğinden, 1980’lerin başından itibaren, Ortodoks programlarla birlikte karma olarak uygulanmaya başlanmıştır (Ener,

¹ Monetarizm: Milton Friedman tarafından adlandırılan ve ekonomiyi parasal önlemlerle yönetmeyi öngören ve piyasada dengenin sadece parasal önlemlerle sağlanacağını öngören iktisat yaklaşımı.

² Neoklasik: Klasik temele dayanan çeşitli ekonomi okullarının iktisadi yaklaşımını marjinal anlayışla birleştiren iktisat yaklaşımıdır.

2004, s. 50). Mali disiplin ve reel sektör dengelerini sağlamada Ortodoks, fiyat dengesizlikleri sorunlarında ise Heteredoks programlar kullanılmaktadır.

2.6. IMF'NİN POLİTİKA UYGULAMALARI

IMF, başlangıçta Avrupa devletlerine finansal destekler sağlarken, ilerleyen yıllarda, gelişmiş ve gelişmekte olan diğer devletlere de kredi desteği veren, yapısal sorunlara destek olan bir kurum haline gelmiştir. IMF'nin az gelişmiş ülkelere sağladığı krediler, istikrar ve senkronize bir uyum içindir. IMF, ödemeler dengesindeki sorunları çözmek, döviz kuru istikrarı sağlamak ve uygulanan politikaları koordine etme görevini üstlenmiştir. 1950'lerden sonra kuruluş, uluslararası rezervlerin yönetimi ve döviz kuru politikaları arasında senkronizasyonu sağlayan bir yol izlemiştir (Sönmez , 1998, s. 365-370).

Bretton Woods' la başlayan süreçte IMF, uluslararası para sisteminin işleyişi ve düzeninden sorumlu olmuştur. 1971 yılına dek uygulanan sistem, zaman zaman revizyonlar yapılarak ta olsa başarıyla uygulanmıştır (Karluk, 1998, s. 495). Ancak bu süreçte, ABD dolarının hızla değer yitirmesi üzerine, ABD, dolarda bir devalüasyon yapmak yerine, diğer ülkelerden kendi paralarını revalüve etmelerini istemiştir. Üye ülkeler, öneriye olumlu yaklaşmayıp tepki vermeleri üzerine, ABD 1971 yılının Ağustos ayında, Camp David kararlarını uygulamaya sokmuştur. Bu kararların içinde şüphesiz en önemlisi, ABD dolarının altına olan endeksinin kaldırılmasıdır. Böylece üye ülkelerin merkez bankaları, 35 USD verip 1 Ons altın alamayacaklardır. Bu kararlar Bretton Woods sistemi olarak da bilinen altın döviz standardı dönemi sona ermiştir (Karluk, Uluslararası Ekonomi, 1998, s. 495).

Sabit kura dayalı, Bretton Woods sisteminin, sağlıklı işleyişinden sorumlu olan IMF, bu sistemin sona ermesinden sonra da, uluslararası finansal ve parasal düzeni sağlamada ki esas görevine devam etmiştir. Uluslararası alanda IMF ile anlaşma yapmış olmak, bir güven ve itibar sebebidir. Kredi verecek mali kuruluşlar açısından, IMF ile anlaşma yapılmış olması önem arz etmektedir. IMF ile anlaşma yapmış ve onayını almış bir ülkenin, uluslararası piyasalarda ekonomik itibarının fazla olduğu, bu nedenle de daha düşük faizle borçlanma imkanı bulunmaktadır. Bretton Woods' la başlayan sabit döviz kur sisteminin bitişinden sonra, IMF, 1 Nisan 1978'de sözleşmesinde birtakım

değişiklikler yapmıştır (Karluk, 1998, s. 506). Bu değişiklikler şöyle özetlenebilir (Turgut, 2006, s. 10):

Üye devletler, döviz kurları yönetiminde daha etkin rol üstlenmiş ve IMF'nin sorumluluk alanları genişletilmiştir. Üye ülkelerin, kısa dönemde oluşan sorun ve dengesizliklerine çözüm olabilmek için IMF'nin hareket kabiliyeti artırılmıştır. Üye ülkeler, ödemeler dengesindeki bozuklukların tekrar düzelmesini engelleyecek şekilde uluslararası para sistemine ve döviz müdahale etmemelidirler. Eğer, bir müdahale şartsa müdahale edilen ülkenin çıkarlarına zarar verilmeyecektir. Üye ülkeler, spekülasyon hareketleri önlemek adına, gerekli durumlarda piyasaya müdahale edeceklerdir. Üye devletler, istikrarlı bir döviz piyasası için birbirleri ve fonla senkronizasyon içinde çalışma yapmalıdırlar. Yeni sistemle, üyeler sabit ya da dalgalı kur sistemini istedikleri şekilde uygulamaya koyabileceklerdir. IMF, sorumluluklarını yerine getirmeyen üyelerle ilgili değerlendirme yapabilecek ve çeşitli yaptırımlar yapabilecektir.

2.7. KRİZ KAVRAMI

Kriz kavramı, sosyal bilimlerde, bunalım ya da buhran kelimeleriyle aynı anlamda kullanılmıştır. Kriz, beklenmedik sosyal, ekonomik ve psikolojik gelişmeler karşısında normal ilişkilerin bozulması ve söz konusu gelişmeler olduğunda normal işleyen sistemin sorunlara çözüm bulamadığı ya da yetersiz kaldığı durumları açıklayan bir terimdir. Ekonomik krizler ise ekonomide aniden ve beklenmedik şekilde meydana gelen olayların, makro olarak ülke ekonomisini, mikro olarak da firmaları ve bireyleri sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması anlamına gelmektedir (Delice, 2003, s. 58).

Etkilenen alanlara göre bir tasnif yapıldığında krizler, reel sektör krizleri ve finansal sektör krizleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Reel sektör krizleri, üretim yapılan alanlarda ve istihdamda meydana gelen sorunları ifade etmektedir. Finansal krizler ise reel sektör üzerinde ciddi tahribat meydana getiren ve etkin işleyen piyasaları bozan, finansal piyasa çöküşlerini ifade etmektedir (Delice, 2003, s. 58). Finansal Krizler türleri şu şekilde sıralanabilir (Feldstein, 1999, s. 6-13):

- Para krizleri
- Dış borç krizleri
- Bankacılık krizleri

- Sistematik finansal krizler

Reel sektör krizleri ise şu alt başlıklarla sıralanabilir (Yücel & Kalyoncu, 2010, s. 55):

- Enflasyon krizi
- Resesyon krizi
- İşsizlik kriz

2.8. LATİN AMERİKA KRİZİ

2.8.1.Latin Amerika Krizinin Gelişimi

1980’li yıllarda, Latin Amerika ülkelerinin ekonomik durumları, ülkelere göre ciddi farklılıklar göstermekteydi. Şili, Brezilya, Arjantin ve Uruguay’da finans sektöründe ciddi sorunlar olsa da, diğer Latin Amerika ülkelere oranla, daha gelişmiş bir finansal sektöre sahiptiler. Diğer taraftan Ekvator, Nikaragua ve Venezüella gibi ülkelerde, finans sektörü ciddi bir baskı altındaydı (S.Edwards, 1995, s. 200). Bu ülkelerde, finans alanında uygulanan baskılar, faiz oranlarına devlet müdahalesi, kredi dağıtımlarının devlet tarafından yapılması, düzenleyici ve denetleyici finans kurumlarının oluşmasının engellenmesi, menkul kıymet borsalarının engellenmesi ve sermaye hareket serbestliğine karşı müdahaleler şeklinde kendini göstermiştir.

Latin Amerika ülkelerinin, baskı ve müdahale esaslı politikaları, bu ülkelerde finansal sorunları ve daralmayı beraberinde getirmiştir (S.Edwards, 1995, s. 204). Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda, menkul kıymet borsaları, 1980 öncesinde bürokratik engellemeler nedeniyle gelişmemiş ve 1980’li yılların ortalarına kadar, hisse senetlerinin piyasa değerindeki düşüş sürmüştür. Bunların dışında, faiz oranlarının enflasyondan düşük oluşu, tasarruf oranını azaltmıştır. Bu durum getirisi yüksek, verimli projelerin finanse edilmesini olumsuz etkilemiştir. Bu sebeplerle Latin Amerika ülkelerinden sermaye çıkışı artmıştır (Adams & Fichette, 1994, Aktaran: Güloğlu & Altunoğlu, 2002,s.110-111).

1980 öncesinde, devlet tarafından uygulanan kredi tahsis politikası da sorunlara yol açmıştır. Bu politikalar, devletin finansal piyasalara müdahale uygulamasına yol

açmıştır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111). Latin Amerika ülkelerinde, reform öncesi dönemde görülen, en önemli problemlerden biri de, mali sistem üzerinde etkin bir kontrol ve denetleme sisteminin olmamasıdır. Bankacılık sisteminin ve kredilerinin şeffaf olmayan yapıya sahip olması da başka bir sorun oluşturmuştur. Bazı holding bankalarının, kendi bünyesinde ki firmalara verdiği krediler, sektörde sorun oluşturmuştur. Bu nedenler, sorunlu kredilerin oranını artırmıştır. Bu sorunlar, 2000 ve 2001 yılı Türkiye krizlerinde, bankacılık sektöründe görülen sorunlarla benzerlik göstermektedir. 1982 yılındaki borç kriziyle birlikte, verimsiz kredilerin oranı, bankaların toplam portföyünün % 20'sine ulaşmıştır (Edwards S. , 1995, s. 207).

Bu borç krizi, özellikle Arjantin, Kolombiya, Sili ve Uruguay'ın finansal sektörlerini derinden etkilemiştir. Arjantin'de, 1980-1982 yılları arasında özel ticari bankaların en büyükleri ve kırk iki adet küçük ve orta ölçekli mali kurum tasfiye edilmiştir. Benzer bir şekilde, Şili'de de, on bir tane büyük finansal kurumun likidasyonuna gidilmiştir. Bir yıl sonra, kriz daha da genişlemiştir. Bu süreçte, yedi banka iflas etmiş, bankalar devlet tarafından geri alınmış ve bunlardan iki tanesi kapatılmış, diğer beş tanesinin rehabilitasyonu gerçekleştirilerek küçük yatırımcılara ve özel emeklilik fonlarına satılmıştır. Uruguay'da Merkez Bankası, mevduat sahiplerini korumak amacıyla, sorunlu bankaları geri almadan önce, yabancılara rehabilitasyonlarını sağlamak ve kötü kredilerinden (bad loans) arındırmak koşuluyla satmıştır. Tüm çabalara rağmen kriz, 1986 yılına kadar devam etmiştir (Edwards S. , 1995, s. 208). Özetle, 1982 yılındaki borç krizi, Latin Amerika ülkelerine akan yabancı sermayenin durmasına yol açmış ve izleyen dönemde ulusal tasarrufların artması için, yeni yöntemler aranmasına neden olmuştur.

1980'li yıllardan itibaren, Latin Amerika ülkeleri, ülkelerinin finansal ve yapısal sorunlarına çözüm olmak adına, mali reformlar yapmışlardır. Yüksek borç oranına sahip Latin Amerika ülkeleri için çok fazla seçenekte mevcut değildi. IMF destekli politikalar ve kredilerle, finansal serbestleşme ve ekonomilerinin dışa açılmasını sağlamaya çalışmışlardır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111). Finansal reformların uygulanmaya konulduğu dönemde, Latin Amerika ülkelerinin birçoğu % 50 ila % 200 arasında değişen enflasyon ve devasa bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalmışlardır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111-112).

Ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, Latin Amerika, ülkelerinde yapılan reformlar şöyle sıralanabilir: faiz oranlarının serbest bırakılması, kredi politikalarının değiştirilmesi, banka ve finansal kurumların sağlam yapıya kavuşturulması, sermaye hareketleri serbestliği, yabancı bankaların finans piyasalarına girişinin önündeki engellerin kaldırılması ve etkin bir denetim mekanizması oluşturulması. Arjantin, Uruguay ve Şili bu reformları hızlı bir şekilde gerçekleştirmişlerdir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111).

Bu üç ülkede, uzun zamandır süregelen, yüksek enflasyonu engellemek için, döviz kurundaki değişimleri önceden gösteren takvimler (tablitas) isimli bir plan hazırlanmıştır. Bu planla, amaçlanan ulusal paranın değerini düşmesinin yavaşlatılarak önlenmesi ve yüksek enflasyonun uluslararası seviyeye çekilmesidir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111-112). Ancak enflasyon beklenildiğinden daha yüksek çıkmıştır.

Ulusal ve uluslararası faiz oranları arasındaki büyük farklar yüzünden ve döviz kurundaki değişikliklerin önceden ilan edilmesinden dolayı, sermaye girişleri hızlanmış ve bu durum hızlı bir parasal genişlemeye yol açmış, sonuç olarak yerli talebin kontrol edilmesini güçleştirmiştir. Mali sistemi kontrol eden, etkin bir denetim mekanizmasının olmaması ve mevduata verilen garantiler nedeniyle bankalar, aşırı derece de borç vermişlerdir. Bankaların verdiği borçlar, daha çok yurt dışından dolar cinsinden ve düşük faiz oranlarından aldıkları kredilerden oluşuyordu. Hemen ekleyelim ki, bankalar düşük faizden aldıkları kredileri yurt içinde yüksek faizden ve ulusal para cinsinden ödünç vererek büyük kârlar elde etmişler, ancak bu durum dolar cinsinden borçlarının artmasına neden olmuştur. 1980'li yılların başlarında, cari işlemler dengesini sağlamak için Arjantin, Sili ve Uruguay, tablitas uygulamasından vazgeçmek ve paralarını büyük oranlarda devalüe etmek zorunda kalmışlardır. Böylece dolar cinsinden borçlanmış bankalar ve işletmeler iflasa sürüklenmişlerdir. İflas eden birçok banka, daha sonra devletler tarafından kurtarılmıştır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111-112).

Kurtarma operasyonlarının neden olduğu aşırı parasal genişleme, izlenen yapısal uyum politikalarının sürdürülmesini imkânsız hale getirmiş ve bir müddet sonra Arjantin ve Şili' de devlet yeniden mali sektörü denetim altına almak zorunda kalmıştır. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş ve bir müddet sonra her iki ülke yeniden finansal serbestleşme politikalarına geri dönmüşlerdir. Öncelikle, mali durumu kötü olan bankalar

kamulaştırılmış, daha sonra yeniden özelleştirilmişlerdir. Birçok Latin Amerika ülkesi gibi, Arjantin ve Şili de uzun dönemi kapsayan, bir mali ıslah programı yürürlüğe koymuş ve etkin bir finansal denetleme sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Ancak, yeterli sayıda eğitilmiş personelin (muhasibeci, müfettiş) olmaması, denetleme sistemindeki aksaklıklar ya da kanun boşlukları veya politik nedenlerle denetiminin engellenmesinden dolayı bugüne kadar, bu ülkelerde etkin bir denetim mekanizması oluşturulamamıştır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111-112).

Latin Amerika ülkelerinde yapılan finansal reformlar, en çok menkul kıymetler borsasını olumlu olarak etkilemiştir. Venezüella dışındaki ülkelerde menkul kıymetler borsası önemli ölçüde genişlemiş ve daha likit hale gelmiştir. Ancak, Latin Amerika ülkelerinin borsaları bu gelişmelere rağmen, diğer gelişmekte olan ülkelerin, özellikle finansal reformlarda nispeten daha başarılı olan, Güney Doğu Asya ülkelerinin borsalarıyla karşılaştırıldığında, gerek büyüklük gerekse likit olma açısından son derece geridedirler (IFC,1998). Ayrıca bu borsalarda hisse senetleri fiyat değişkenliği (volatilité) oldukça yükselmiştir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111-112).

2.9. ARJANTİN KRİZİ

Zengin doğal kaynakları, ihracata yönelik tarım sektörü, çeşitli endüstriyel alt yapısıyla, Arjantin donanımlı bir ülkedir. Ayrıca, petrol üreten bir ülke olması da Arjantin ekonomisi için bir avantajdır. Bu pozitif faktörlere rağmen Arjantin, uzun bir dönemden beri ekonomide istikrarı sağlamada zorluklar çekmiş bir ülkedir. Özellikle, Güney Doğu Asya krizini takip eden dönem içerisinde Arjantin'in makroekonomik göstergelerinde önemli bozulmalar ortaya çıkmıştır (Şenel, 2012, s. 104).

1980'li yıllarda, diğer Latin Amerika ülkeleri gibi Arjantin'de hiperenflasyon ve döviz krizi sorunlarıyla mücadele etmiş ve sayısız istikrar programları uygulamıştır. Arjantin IMF ile de 1985-1991 tarihleri arasında altı adet istikrar programı uygulamıştır (Öztürk & Bayraktar, 2010, s. 84).

1984 yılında, %500'lere ulaşan enflasyonu önlemek amacıyla IMF ile uygulamaya konulan "Austral Planı", ücret ve fiyatların kontrolünü, döviz kuru yönetiminin yanı sıra Ortodoks para ve maliye politikalarını da içeren Heterodoks bir nitelik taşımaktadır. Austral Planı'na göre (Özel, 2005, s. 84-85):

- Kamu mallarının fiyatlarında artışa gidilmiş ve vergi gelirlerini artırmaya yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir
- Peso yeni para birimi “Austral”(Arjantin Para Birimi) ile değiştirilmiş, 1000 eski Peso = 1 Austral ve 1 USD = 0.8 Austral şeklinde belirlenmiştir (Altuğ, 2001, s. 187).
- 1985 Nisan-Haziran ayları arasında Arjantin Pesosu, ABD Doları karşısında %34 devalüe edilmiştir (Kalaycı, 2003, s. 70).

Austral Planına ek olarak, IMF ile yeni bir anlaşma imzalanmış ve dış borçlarda konsolidasyona gidilmiştir (Öztürk & Bayraktar, 2010, s. 86). Plan başlangıçta enflasyon oranının düşmesinde, bütçe açığının azalmasında etkili olmuşsa da, bütçe harcamaları için aynı durum söz konusu olmamıştır. Programın ikinci aşamasında, ücret ve fiyat kontrolleri bırakılıp, sıkı maliye politikası gevşetince, enflasyon tekrar yükselme trendine girmiştir. 1987 yılı sonunda, enflasyon %132’ye çıkmıştır. 1987 yılının ortalarında, kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, Austral’in devalüe edilmesi, vergilerin artırılması ve kamu kuruluşlarında fiyat ayarlamasına gidilmesi gibi önlemleri içeren “İkinci Austral Planı” uygulamaya konmuştur. Alınan önlemlere rağmen, enflasyonda istenen kalıcı başarı sağlanamamıştır (Şen, 2004, s. 71-80).

Daha önceki planla dondurulan, kamusal malların fiyatları serbest bırakılmıştır (Kalaycı, 2003, s. 71). 1989 yılı % 3000’lik enflasyonun yaşandığı, bir hiperenflasyon yılıdır. Bu dönemde yine temel problem mali açıklar ve dış borçlar üzerindeki faiz problemi olmuştur. Nisan 1991’de, para sistemine geçişi barındıran “Konvertibilite Planı” uygulamaya konulmuştur. Bu planın temelini, Arjantin’in güçlü bir paraya sahip olması ve yıllardır devam eden ekonomik ve finansal sorunlara son verilmesi oluşturmaktaydı. 1989 yılındaki enflasyon sorununu ortadan kaldırabilmek, enflasyon beklentilerini kırabilmek ve yabancı sermayenin risk algısını azaltarak, ülkeye sermaye girişi sağlamak için 1 Peso 1 USD’ye eşitlenmiş ve sabit kur paritesi uygulanmıştır. Konvertibilite Planı’nın çerçevesini para kurulu ve döviz kuru çıpası oluşturmuştur. 1989-1992 döneminde, elli bir kamu işletmesi özelleştirilerek 5.6 milyar USD gelir elde edilmiştir. Yine bu dönemde, kamunun yeniden yapılanması, liberalizasyon, finansal reformlar, emek piyasasının esnekliği, sosyal güvenlik sisteminin yapılandırılması gibi

reformlar gerçekleştirilmiştir. IMF ile imzalanan Stand-by Anlaşması çerçevesince 780 milyon SDR yardımı ile desteklenmiştir (Mussa, 2003, s. 11).

Uygulanan istikrar programları sonucunda, enflasyon oranı, 1991’de, % 172’ye, 1992’de, % 25’e sonraki yıllarda sıfıra doğru gerilemiştir. Sabit sermaye yatırımları % 45 düzeyinde artış göstermiş, istihdam artmış, işsizlik seviyesinde, %5.3 oranında azalma meydana gelmiştir (Kalaycı, 2003, s. 72).

1994 Meksika krizinin yarattığı “tekila etkisi”, Arjantin ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. 1982’de olduğu gibi yine, Meksika’nın yaptığı devalüasyon sonrası, Arjantin’de de bir döviz kuru ayarlaması olacağı beklentisi artmıştır. Portföyünde çok önemli miktarda, Meksika Hazine Bonosu bulunduran Extrader Bankası müşterilerinin Meksika Krizi sonrası, bankadan para çekmeye başlamasıyla, ödeme gücüne düşmüştür. Sisteminde önceden görülen ciddi bir sorun olmamasına rağmen, devalüasyon beklentisiyle yerel para peso hesapları, ABD Doları hesaplarına dönmeye başlamıştır (Uyar , 2003).

Arjantin Ekonomisi, 1998 yılına kadar iyi bir performans göstermişse de, mali dengeler bozulmaya başlamış ve borçlanma artmıştır. Arjantin krizinin başlangıcı sayılabilecek 1998 yılında, yabancı sermaye para çıkışları artmıştır. Bu para çıkışlarını, 1999 Brezilya devalüasyonu daha da artırmıştır. Yaşanan sorunlarda sık sık başvurulduğu gibi yine IMF ile masaya oturulmuştur. Üç yıl süreli bir stand-by anlaşması yapılmıştır. 14 Şubat 2001’de bir niyet mektubu sunulmuş ve kamu maliyesinin reformu, bankacılık ve finans sektörü düzenlemeleri ve istihdamın artırılmasını önceleyen tedbirler taahhüt edilmiştir. Ancak bu kapsamda kullanılan, 11 milyar USD tutarında destek de yeterli olmamış ve 20 Ağustos 2001’de IMF’in kapısı tekrar çalınarak yeni stand-by anlaşmasıyla 6 milyar USD tutarında bir kaynak istenmiştir. Yapılan yeni stand-by anlaşmasıyla (Apak & Aytaç, 2009, s. 98-99):

- Pesonun eskisi gibi dolara değil, Dolar ve Euro’dan oluşan bir sepete bağlanması öngörülmüştür. Burada amaç Dolar karşısında önemli ölçüde değer kaybeden Euro’nun sepete katılmasıyla gizli bir devalüasyon gerçekleştirmektir. Bu devalüasyon kadar ihracatçıya destek ödenecek ve ithalatçıdan kesilecektir.

- 29.5 milyar USD tutarında kamu tahvili takasa tabi tutularak, vadelerinin 1-5 yıl arası değişen sürelerle uzatılması sağlanmıştır.
- Hızlanan mevduat çekilişleri paralelinde vadeli mevduat için munzam karşılık oranları % 21'den % 20'ye çekilerek bankacılık sistemine yaklaşık 1 milyar USD imkân sağlanmıştır.
- Hane halkına yönelik vergi muafiyetleri genişletilmiş, tarım mamullerinde KDV (Katma Değer Vergisi) oranı indirilmiştir. Ulaşım ve iletişim hizmetlerinde KDV oranı yükseltilmiştir.

Bu alınan önlemler de, sorunları çözmek için yeterli olmamış ve Kasım 2001-Şubat 2002 dönemde kriz çok ciddi bir sosyal boyut kazanmıştır. Arjantin sokaklarında şiddet eylemleri yaşanmıştır. Arjantin 24 Aralık 2001 tarihinde, moratoryum ilan etmiştir (Apak & Aytaç, 2009, s. 100).

Arjantin'de uluslararası rezervler, 2001 senesinin ilk yedi ayında yaklaşık % 40 düşmüştür. Temmuz 2001'de ki azalış % 25'e seviyesine ulaşmıştır. Otoriteler, yurt içi kredi piyasasından, borçlanma imkanı kalmadığını görmüşlerdir. Fon transferini önlemek için hükümet, vadesi gelen bonolarını ve kısa dönem borçlarını, yüksek faiz oranlı uzun dönem enstrümanlarla takas etmiştir. 2000-2001 yıllarında Arjantin'in kamu borcunun Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'ya oranı yaklaşık % 50 olmuş ve bu oranın sürekli artışı, mali açıdan sürdürülebilirliği ortadan kaldırmıştır. 2001'den 2005'e kadar olan her bir yıl için planlanan finansman ihtiyacı, yaklaşık 22 milyar USD'dir. 2000 yılı sonuna kadar Arjantin, tüm varlığının % 20'den fazlası tutarındaki ödenmemiş borcuyla, uluslararası alanda en büyük piyasa borçlusu olmuştur (Mussa, 2003, s. 65).

Tarihinin en önemli ve en geniş çaplı krizini yaşayan Arjantin, 2003 yılında tekrar IMF ile görüşmelere başlamıştır. Arjantin'in IMF'ye yapacağı 2003 yılı ödemeleri tekrar yapılandırılmıştır. Buna anlaşmaya göre, toplam 3.8 milyar USD tutarında geri ödemenin vadesi, 1 yıl süre ile uzatılmıştır. Bu anlaşmayla, 3,5 - 5 yıl vadeli yeni bir stand-by kredisi verilmesi kararlaştırılmıştır (Çakıcı, 2003, s. 1-2).

2.9.1. IMF Politikalarının Arjantin Ekonomisine Etkileri

2001 yılı sonunda sunulan, 2002 Arjantin Bütçesi % 20 küçültülmüştür. IMF'ye Ocak ayında ödenmesi gereken 950 milyon USD taksitin ertelenebileceği belirtilerek,

Arjantin'deki ekonomik durumun sürdürülemez nitelikte olduğunu söylenmiştir. Bu açıklamalar, son dönemlerin en büyük protesto ve yağmalarına neden olmuştur. Protestolar neticesinde, hükümet istifa etmiş, peş peşe dört hükümet kurulmuştur. Senatör Eduardo Duhalde, son olarak iki yıllığına başkan seçilmiştir. 4 Ocak 2002'de hükümet kongreden özel yetkiler isteyerek, çeşitli önlemler almaya çalışmıştır (Bicerano, 2010, s. 55).

Yaklaşık dört yıl süren, daralma ve küçülme sonunda işsizlik, % 20 seviyelerini görmüş ve hükümet bankalarda ki paralara, dondurma kaydıyla el koymuştur. 6 Ocak 2002'de, peso % 29 devalüe edilmiş ve 1 USD = 1,40 peso olarak işlem görmeye başlamıştır. Bu karar sonrası resmi işlemlere kur böyle olsa da, serbest piyasada 1 USD =1,60 - 1,70 peso, seviyelerinden işlem görmüştür. Son olarak, ikili döviz kuru sisteminden vazgeçilmiş ve Peso dolar karşısında dalgalanmaya bırakılmıştır (Tanla, 2002, Aktaran: Bicerano, 2010, s. 54-55). Kriz sonunda Arjantin IMF gözetiminde çeşitli programlar uygulaya koymuştur (Bicerano, 2010, s. 55-56):

- Kur politikasında dalgalı kur sistemi kullanılacak,
- Kanunun çıkış tarihi esas alınmak kaydıyla kredi kârıyla yapılmış olan harcamalar pesoya çevrilecek,
- Tedbir konulan banka hesapları üreticilerden başlamak üzere iadesi için bir takvim oluşturulacak,
- Bankalara borçlu olanların, 100.000 USD'nin altındaki borçları pesoya çevrilecek,
- Tüm kamu hizmetlerinde 1 USD = 1 peso olacak,
- Tasarruf sahipleri ayda bir kez olmak kaydıyla, bankadan 1500 peso çekebilecekler.

2001 ve 2002 senelerinin kabusa döndüğü Arjantin'de, 2003 kısmen toparlanmanın başladığı yıl olmuştur. 2003'te büyüme % 8,8 artmış, sanayi sektörü üretimi % 16 artış göstermiştir. Aynı yıl ihracat % 14 artışla, 30 milyar USD seviyelerine yaklaşmıştır. İşsizlik % 20'den % 14'e, faizler % 50'lerden % 20'lere düşmüştür. Enflasyon % 14 seviyelerine gerilemiştir (Ergün , 2010, s. 12-13).

1980 ve 1990'lar, dünya genelinde yüksek enflasyonun yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, Arjantin'de % 3000'e varan enflasyon oranları görülmüştür. Bu dönemde Arjantin, hızlı bir ekonomik istikrarsızlığa girme eğilimi göstermiş ve yaşadığı sorunları IMF'nin kaynaklarından yararlanarak çözmeye çalışmıştır. Kronik bir sorun haline dönüşen hiperenflasyon, toplumsal sorunlara yol açmış ve gelir adaletsizliğini düşük gelirliler aleyhine bozmuştur. Toplumsal yapının düşük gelirliler aleyhine bozulmasına neden olmuştur. Arjantin çareyi, IMF'de bulmuştur. Ortodoks ve Heteredoks istikrar politikaları birleştirilerek oluşturulan, Austral Planını uygulanmıştır. Sürekli yaşanan dış borç krizleri ve istikrarsız büyümenin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Bahçeci, 1997, s. 58).

IMF destekli olarak oluşturulan, 1985 yılı istikrar programı, mali olarak faydalı neticeler ortaya çıkarsa da, bu olumlu sonuçlar kalıcı olamamıştır ve Arjantin hiperenflasyonla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumu düzeltmek için, Arjantin hükümeti radikal bir karar almış ve milli parasını konvertibl hale getirilmiştir. Bu uygulama, enflasyonun düşmesine katkı sağlamış ve enflasyon, 1991 yılında % 170'lere, 1994 yılında da % 4'lere düşmüştür. Arjantin 2001 yılına kadar, dengeli ve istikrarlı bir ekonomi görünümünü sürdürse de, 2001 yılında yeniden yapısal bir krizle karşı karşıya gelmiş ve IMF'ye başvurmuştur. Bu örnek, IMF politikaları ve sonuçları bakımından birçok araştırmacının ve akademisyenin kafasında kuşuklar uyandırmış, IMF politikalarının, ekonomik istikrar ve toplumsal dengeyi sağlamadaki katkılarını sorgulamaya başlamışlardır. Arjantin'de 2001 yılında uygulanan IMF destekli programın (Cavallo Programı) beş ana özelliği bulunmaktadır (Öztürk İ. , 2009, s. 43-44):

- Yerel para Peso ile ABD doları arasındaki parite sabitlenmiştir.
- Para basımı uluslararası rezervlerdeki net değişime bağlanmıştır.
- Merkez Bankası'nın kamuya kredi açması kanunla yasaklanmıştır.
- Kamu maliyesi alanında disiplinin sağlanması ve sürdürülmesi için siyasi çevrelerde uzlaşma sağlanmıştır.
- Yapısal reformlar ve özelleştirmeye hız verilmiştir.

Program, yukarıda verilen esaslara dayanarak, para ve finansal araçlar kullanarak, enflasyonu düşürmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, bir para kurulu

oluşturulmuştur. Ancak politik nedenlerle, para kurulu politikaları doğru uygulanamamış ve Arjantin’de üç yıl üst üste ekonomik daralma gözlenmiştir.

Genel olarak, IMF kredisi kullanılan yıllarda, Arjantin’de ödemeler dengesi açığı artmış, tüketim azalmış, kişi başına gelir azalmış, enflasyon artmış ve özel yatırımlar azalmıştır. Dolayısıyla, IMF kredilerinin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkileri tartışmalıdır.

Arjantin’de, IMF desteği alınan dönemlerde ödemeler dengesi açığı artış göstermiştir. Diğer yandan talep azalmış, kişi başına düşen gelir düşmüş, enflasyon artmış ve özel sektör yatırımları azalmıştır.

Tablo 1: ARJANTİN EKONOMİ VERİLERİ

ARJANTİN YILLAR	BÜYÜME %	ENFLASYON %	İTHALAT MİLYAR \$	İHRACAAT MİLYAR \$	İŞSİZLİK %	KBYH \$
1990	10	2314	13,1	16,7	9,2	3.290
1991	10,5	171	17,6	16,1	6,32	3.940
1992	9,6	25	23,5	16,2	7,24	6.120
1993	5,7	10,6	25,2	17,3	9,11	7.220
1994	5,84	4,2	21,5	15,8	12,58	7.545
1995	-2,85	3,4	18,7	19,0	16,25	7.228
1996	5,53	0,2	23,8	23,8	17,3	7.532
1997	8,11	0,5	30,5	26,3	13,7	7.999
1998	3,85	0,9	31,4	26,4	12,4	8.207
1999	-3,4	-1,2	25,5	23,3	13,8	7.845
2000	-0,5	-0,9	25,4	26,3	14,7	7.900
2001	-4,4	-1,5	24,9	26,5	18,3	7.426
2002	-11	41	20,0	26,8	20,0	2.626

Kaynak: (Öztürk İ. , 2009), (Bahçeci, 1997), (Bicerano, 2010), (SciELO, 2019), (OEC, 2019), (Focuseconomics, 2019), (Kutso, 2019).

2.10. MEKSİKA KRİZİ

Meksika, 1980’lerden itibaren dünya genelinde de olduğu gibi, liberal politikalara daha fazla yönelmeye başlamıştır. 1982 Aralık ayında, De La Madrid’in Devlet Başkanı seçilmesi, neo-liberal politikaların başlangıcı sayılabilir. Bu süreçte asgari ücretler, % 42 civarında düşüş göstermiştir. İşsizlik ise, % 8 seviyelerinden % 24 seviyesine yükselmiştir (Laurell, 1992 , s. 31-32). Birçok Latin Amerika ülkesi bu

tarihlerden itibaren IMF'ye, önemli miktarda borçlanmaya başlamışlardır (Keleş , 2012, s. 93-94). Alınan borçları ödeme gayreti, eğitim, sağlık gibi alanlara ayrılan kaynağı azaltmış ve önemli sorunlar oluşmuştur. Ülke kaynaklarının dışarıya aktarımı, sabit gelirli işçi sınıfının sefaletini artırmıştır (Cardoso & Levy, 1998, s. 348). Meksika, 1994 krizi öncesi uyguladığı finansal reformlar ve liberalleşme politikaları bakımından örnek olarak gösterilmekteydi. Uygulanan politikalar, IMF ve benzer kuruluşlar tarafından başarılı bulunuyordu. 1987'de, Meksika borsası çöküşü sonrası toplumsal mutabakatla, işçiler, tarım üreticileri, özel sektör ve hükümet bir araya gelerek, Ekonomik Dayanışma ve Birlik Paketi (PACTO) ilan edilmiştir. PACTO'nun ana maddeleri şöyledir (Edwards S. , 1997, s. 3):

- Ekonominin dışa açılması,
- Özelleştirme ve liberalizasyon,
- Sabit kurlu döviz sistemi, sıkı para ve maliye politikası,
- Özel sektör, Hükümet ve sendikalar arasına yapılan ve fiyat, döviz kuru ve ücret artışlarını belirlemek.

Meksika'da, 1980'lerin ortalarında kamu hesaplarının ıslahı, özelleştirme ve finansal reformlar yapılmıştır. 1990'larda, on sekiz kamu bankası özelleştirilmiştir. Bu süreçte, faiz oranları serbest bırakılmış, kredi sınırlamaları kaldırılmış ve bankaların likidite zorunlulukları azaltılmıştır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 113-114).

1994 Meksika krizi, ekonomik istikrarın kısmen sağlandığı bir ortamda meydana gelmiştir. 1989-1994 döneminde Meksika, ortalama % 4 oranında büyümüş ve 1993 sonunda enflasyon oranı, 20 yıl aradan sonra % 10 oranının altına inmiştir. Bu istikrarlı büyüme sayesinde, o döneme kadar kadar görülmeyen, yabancı sermaye akışı meydana gelmiştir (Martinez, 1998, s. 6-8).

Sermaye artışların kontrolsüz ve hızlı oluşu, Meksika'da talebin aşırı derecede artışına neden olmuştur (Martinez, 1998, s. 7). Meksika ve diğer pek çok ülkede liberalleşme politikalarının uygulanmaya konulmasıyla, özel tasarruf oranlarının düştüğü görülmektedir (Edwards S. , 1995, s. 229-230). Artan yabancı portföy yatırımları, Latin Amerika'nın genelinde olduğu gibi, Meksika'da da rahatlık meydana getirmiş ve yatırımlardan vazgeçilerek tüketime yönelik artmıştır (Singh, 1997, s. 778).

Özel sektöre açılan krediler artmış, döviz kurunda uygulanan sabit fiyatlı çıpa modelinin uzun süre devam ettirilemeyeceğine yönelik endişeler artmıştır. Özel sektör kredileri, bankacılık sektöründe bir düzenleme ve denetleme mekanizması olmaması sebebiyle sorunlar oluşturmuştur. Bankaların kullandıkları kredilerin akıbetini kontrol edebilecekleri bir enstrüman da mevcut değildir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 115).

Aslında, geçmişe bakılacak olursa, bu sürpriz olmayan bir durumdu. DB ve IMF tarzı kuruluşların telkinleriyle başlayan serbestleşme ve liberalleşme hareketleri, içinde Türkiye'nin de bulunduğu, Gelişmekte Olan Ülke (GOÜ)'lerin hemen hemen tamamında, krizlere neden olmaktadır. Latin Amerika özelinde, 1970'lerde Arjantin, Şili ve Uruguay'ın hızlı liberalleşme politikaları sonucu yaşadıkları kötü deneyimler bilinmektedir (Kozanoğlu, 1995, s. 9).

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) imzalanmadan evvel Meksika, ABD'nin ticaret yaptığı ülkelerden arasında önemli yer teşkil etmekteydi. 1 Ocak 1994'te NAFTA imzalanmış ve ticaretin serbestleşmesi adımları hızlanmıştır. 1993'te yaklaşık 41 milyar USD olan ABD'den ithalat, 1994 sonunda 50 milyar USD seviyesine çıkmıştır. Çok uluslu şirketlerin yatırımlarında, Çin ve Singapur'dan sonra üçüncü sırada Meksika vardı. Küresel finansal aktörler için önemli hale gelen Meksika'da, dolar bazlı tahvil (Tesobonos)'lerin 1995 yılı geri ödemesi 29 milyar USD ve bu miktarın 18 milyar USD olan kısmı, yabancı yatırımcılara ödenecekti (Kozanoğlu, 1995, s. 9-10).

Meksika, 20 Aralık 1994'te döviz bandını % 15 seviyesinde genişletmiş ve Meksika pezosu beklenenden daha hızlı bir değer kaybı yaşamıştır. Meksika'nın rezervleri iki günde, 5 milyar USD erimiş ve 22 Aralık'ta pezo dalgalanmaya bırakılmıştır. Bu dönemde pezonun değer kaybı % 39'a yükselmiştir. Bunun sonucunda, faiz oranları fırlamış ve finansal sistemin bozulması hızlanmıştır. Yabancı yatırımcılar, panik halinde paralarını çekmeye başlamış ve finansal bir krize neden olmuşlardır. Meksika krizi, "tekila etkisi" nedeniyle, diğer Latin Amerika ülkelerine de yayılmış ve borsalarda ciddi kayıplar meydana gelmiştir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 116). Meksika'dan, 1995 yılında çıkan portföy miktarı 3,4 milyar USD olmuştur. 1993 Yılında, 25 milyar USD seviyesinde olan merkez bankası rezervleri, 1994 yılında, 6 milyar USD seviyesine gerilemiştir (IMF, 2018). 1994 yılında yaşanan finans sorunları, yurtdışında

ve özellikle ABD’de yükselen faizler Meksika’yı bir krize götürüyordu. Yine 1994 Ocak ayında, Chiapas Ayaklanması, Mart’ta muhalefet lideri Colosio ve Eylül’de iktidar partisinden bir yetkilinin suikasta uğraması, siyasal belirsizliği artırmıştır. Aralık ayında tekrar bir Chiapas ayaklanması olmuştur. NAFTA anlaşmasıyla artan sermaye girişleri, tekrar düşüşe geçmiştir. Bu süreçte hazine bonolarının faizi iki katına çıkmıştır (Mishkin, 1996, s. 28-30).

2.10.1. IMF Politikalarının Meksika Ekonomisine Etkileri

Latin Amerika ülkelerinin genelinde yaşanan yüksek enflasyon ve dış ödemler dengesi açıklarını Meksika’da yaşamıştır. Yaşanan sorunları bertaraf etmek için, IMF kaynaklarından yararlanmıştır. Meksika, Arjantin ve Brezilya örneğinde olduğu gibi yüksek enflasyonla karşılaşılma olmamış olsa da, zaman zaman üç haneli enflasyona maruz kalmıştır (Öztürk İ. , 2009, s. 49-50).

Kriz sonrası, Meksika’da bankacılık sektörünün gücü azalmış ve sektör büyüklüğünün GSYH’a oranı 1994’te % 55 iken bu oran 2000’li yıllarda % 37’ye düşmüştür. Ayrıca, özel sektöre verilen krediler, aynı dönem zarfında toplam kullandırılan kredilere göre, % 78’lerden % 22’lere gerilemiştir. Bu daralma durumu, 2000 yılına dek sürmüştür, ancak 2001 yılından itibaren artmaya başlamıştır (Şenel, 2012, s. 102-103).

Meksika özelinde görüldüğü gibi, sabit kur uygulamaları başlangıçta olumlu etkiler gösterse de, aşırı değerlenen milli paralar cari açıkları yükseltmiştir. Bu açıkları finanse etmede kullanılan, dışarıdan gelen sıcak para, her an geri çıkmaya da müsait olduğundan krizlere neden olmaktadır.

Meksika krizi, çoğu Amerikalı olan fon yöneticilerini de etkilemiştir. Pezo-USD paritesinin, 3,50’den 7,00 seviyesine yükselmesi, fon yöneticilerinin yaptığı yatırımın yarısının kaybolması demektir (The Economist, 1995, s. 73). Ancak, böyle bir zarara katlanmayı istenmeyen ABD ve IMF, “Meksika’yı Kurtarma” planını uygulamaya koydu. 50 milyar USD tutarında bir kaynak hazırlandı (Freidman, 1998, s. 1). Başlangıçta paniği önleyen bu kredinin, faizinin ABD hazine bonusu faizlerinden yüksek oluşu ve PEMEX (Meksika Petrol Şirketi)’in gelirlerinin, geri ödeme için temlik edilmesi, Meksika’nın hareket alanını daraltmıştır (The Economist, 1995, s. 94-95).

Yapılan yardımlar, Meksika'yı kurtarmak için değil, borç verici banka ve finans kurumlarını kurtarmak için yapılmıştır. Meksika uzun bir durgunluk dönemine girmiş, yüksek fiyatlar ve düşük gelirle mücadele eden bir Meksika ortaya çıkmıştır. 9 Mart 1995'te, Maliye Bakanı Guillermo Ortiz 'in açıkladığı istikrar paketinin sonuçları olumsuz şekilde hissedilmeye başlamıştır. Meksika'nın en büyük sendikası 1 Mayıs törenlerini iptal ettiği halde, meydana yaklaşık 70.000 kişi yer almıştır (Kozanoğlu, 1995, s. 9-12).

Meksika'da 1995 yılında, 800.000 kişi işini kaybetmiş, 1995 yılının ilk üç ayında üretim % 9 düşmüştür. 9 Mart istikrar paketi uyarınca, KDV, % 10'dan % 15'e yükseltilecek, akaryakıtta % 48 artış, elektriğe % 32 zam yapılması öngörülmüştür. Tüm kamu kurumlarının özelleştirilmesi ve % 42 tahmin edilen enflasyona rağmen asgari ücrette %10'artış öngörülmüştür (Kozanoğlu, 1995, s. 9-10). Petrokimya kuruluşları, demiryolları ve limanlar satışa çıkıyordu. TV uydu frekansları ve Telekom özelleştirmesinden ciddi gelir bekleniyordu.

1976 'dan 1994'e kadar yanlış para ve maliye politikası uygulayan Meksika'ya, IMF ve ABD tarafından, sürekli artan şekilde krediler kullanılmıştır.1995 Meksika kurtarma operasyonunun başarılı olduğu söylenmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oluşacak sorunlarda, IMF'in yatırımcıları kurtaracağı mesajı verilmiştir. Verilen mesaj, aynı yıl Doğu Asya'ya yönelik sermaye akışını iki katına çıkaracak ve 1997'ye gelindiğinde Doğu Asya'da benzer bir krizle karşı karşıya kalacaktır (Vazquez, 1998, s. 653).

Hükümet, Ocak 1995'te bir istikrar programı daha açıklamıştır. Programa göre, enflasyonun kontrol altına alınması, bankacılık sisteminin düzenleme ve denetlenmesi, sürekli ve istikrarlı bir büyüme hedeflenmiştir. Reformlar sonrası, finansal serbestleşmenin devam edeceği vurgulanmıştır. İletişim sektörü özelleştirme kapsamında yabancı yatırımcılara açılmıştır. Havayolları ve demiryollarının özelleştirmeleri, ağırlık kazanmıştır (Krueger & Tornell, 1999, s. 17-18).

Tablo 2: MEKSİKA EKONOMİ VERİLERİ

MEKSİKA YILLAR	BÜYÜME %	ENFLASYON %	İTHALAT MİLYAR \$	İHRACAAT MİLYAR \$	İŞSİZLİK %	KBYH \$
1989	4,5	20	53,5	45,4	*	2.210
1990	5,5	26,7	63,5	51,9	2,7	2.580
1991	4,8	22,7	72,7	54,9	*	2.970
1992	3,7	15,5	86,1	58,3	*	3.390
1993	1,7	9,8	91,2	64,1	*	3.610
1994	4,1	7	106,9	74,1	*	*
1995	-7,6	35	78,6	63,6	6,3	*
1996	5,7	34,4	83,5	91,8	5,5	*
1997	7,8	20,6	106,0	102,0	4,5	*
1998	5,2	15,9	115,0	113,0	4,2	*
1999	2,8	16,6	130,0	128,0	*	*
2000	4,9	9,5	163,0	162,0	*	*

Kaynak: (Öztürk İ. , 2009), (Bicerano, 2010), (Acar O. , 2019), (OEC, 2019), (Özsağır, 2019), (Erdem, 2002).

2.11. DOĞU ASYA KRİZİ 1997

2.11.1. Doğu Asya Krizinin Gelişimi

Dünya ekonomisinde, büyümenin düşük olduğu 1970'lerden itibaren, Asya ülkeleri, dünyaya oranla yüksek büyüme rakamlarına sahiplerdi. 1990-1997 arasında, yedi yıllık dönemde gelişmiş ülkelerde, GSYH % 15 artmışken, Asya'da bu değişim % 40 ile % 60 arasında olmuştur (Singer Otto, 1997, s. 53). Kriz öncesi otuz yıl baz alındığında, milli gelirler Kore'de on kat, Tayland'da beş kat ve Malezya'da dört kat artmıştır (DTM, 1999, s. 6).

Asya ülkelerinden Endonezya, Filipinler, Malezya, Tayland ve Güney Kore ekonomileri kriz öncesinde inceliginde, büyüme hızları, enflasyon, tasarruf oranları, kamu açıkları gelişmekte olan ülkelere göre istikrarlı durumdaydı (Demir G. , 1999, s. 133). 1990 yılı sonrası, bahse konu ülke ekonomileri her yıl büyüme göstermiş, enflasyon rakamları ortalama, % 10'un altında kalmıştır. 1997 krizi öncesi, Tayland'ın 1996 yılı enflasyon rakamı, % 5,9 olarak gerçekleşmiştir. Asya ülkelerinde, gelişmekte olan ülkeler için kriz yaratabilecek bir kamu kesimi açığı da bulunmamaktaydı. Endonezya, Tayland ve Malezya'da, 1996 yılı verilerine göre kamu kesimi açık değil fazla vermiştir. Ayrıca Asya ülkelerinde, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içinde, tasarruf oranları yüksek

durumdaydı. Söz konusu oran, Filipinlerde % 20, diğer Asya ülkelerinde % 30 seviyelerindeydi (Demir G. , 1999, s. 134-135).

Tayland'da, Temmuz 1997'de başlayan kriz, hızla yayılarak Güney Kore, Endonezya, Malezya ve Filipinler'i etkisi altına almıştır. Krizin başladığı ülke Tayland'da krizden önceki son on yılın büyüme hızı, ortalama % 8'e yakındır (Şenel, 2012, s. 108). Ekonomik olarak sergiledikleri performans sebebiyle bu ülkeler "Asya Kaplanları" olarak adlandırılmışlardır.

Bu ülkelerin, ortak noktalarından biri ihracata yönelik sanayileşme politikalarıdır. Krizin başlangıcından önceki otuz yıl zarfında, ülkelerin kişi başına milli gelirler Malezya'da dört kat, Güney Kore'de on kat, Tayland'da beş kat, yaklaşık olarak artış göstermiştir (Şenel, 2012, s. 109). Diğer Asya ülkeleri olan, Singapur ve Hong-Kong'da kişi başına milli gelir, gelişmiş ülke seviyelerinin üzerine çıkmıştır. Geline bu noktada, DB ve IMF bu ülkelerin gelişimini, kapitalist kalkınmanın modeli olarak dünyaya gösteriyorlardı. 1990'lı yıllarda, gelişmekte olan ülkelere giden sermayenin çok büyük bir kısmı, Asya ülkelerine akmaktaydı. 1996 senesinde Asya ülkelerinin sağladığı sıcak para kaynağı 100 milyar USD'nin üzerindeydi (Şenel, 2012, s. 109).

Kriz öncesi dönemde, uluslararası fonlar, Asya borsalarından çok yüksek miktarlarda hisse senedi ve getirisi çok yüksek tahviller alıyorlardı (Akalm, 2017, s. 259-260). Bu ülkeler, uluslararası sermayeyi çekebilmek için yüksek faiz uygulamışlardır. Ancak bu durum, yerel yatırımcının maliyetlerini artırmış ve özel kesim yurtdışından yabancı para cinsinden düşük faizli borçlanmayı, tercih etmiştir. Tayland'ın başkenti Bangkok'ta bulunan Uluslararası Bankacılığı Kolaylaştırma merkezi, Tayland'a 50 milyar USD para getirmiş ve bunu yerel yatırımcıya borç olarak vermiştir. Bu durumun sonucu olarak, Tayland'ın 1989'da 21 milyar USD olan dış borç stoku, 1996 yılında 89 milyar USD seviyesine çıkmıştır (Demir G. , 1999, s. 136). Asya ülkelerinde, dış kaynaklı, nispeten ucuz maliyetli krediler, bankalar tarafından yurtiçinde kullanılmış ve harcamalar ithalatı artırmış, sonuç olarak ciddi cari açıklar meydana gelmiştir (Akalm, 2017, s. 259).

Asya ülkelerine, kriz öncesi dönemde çok yüksek miktarda sermaye akışı mevcuttur. Bu sermaye akışı, bir müddet sonra verimli sektörler yerine, kısa vadede kar

sağlayacak alanlara yönelmeye başlamış, imalat sanayine katkı sağlamamıştır. Bu dönemde, Tayland ve Filipinler'deki sanayi kesimi işverenleri elde edilen karları kapasite artırımını ya da teknolojik yenileme yerine, gayrimenkul ve finans sektöründe değerlendirmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda gayrimenkul ve hisse senetleri ciddi artış sağlamıştır (Bello, 1997, s. 95-105).

Krizin başladığı ülke Tayland'da, finans kurumları ve bankaların dış krediye ulaşmada sorunları yoktu. Büyümenin yüksek oluşu ve bunun devam edeceği beklentisi, yabancı finansal kuruluşlarını Tayland'a kredi vermede cesaretlendirmiştir (Bello, 1997, s. 95-105). Finans kurumları, dış kaynaklarla finanse ettikleri fonları, üretim yerine gayrimenkul sektörüne yönelttiler. Tayland'da bu gibi kredilerin oranı, % 40 seviyesine ulaştı. Ancak bu durum gayrimenkul sektöründe konut arzını ciddi şekilde artırdı. 1996 senesine gelindiğinde, sadece Bangkok'ta satılmamış 300.000 konut vardı (Demir G. , 1999, s. 138). Satılmayan bu konutların değeri 20 milyar USD seviyesindeydi (Bello, 1997, s. 95-100). Gayrimenkul sektöründe arz fazlası oluşmuş, birçok banka dış kaynakla borçlanarak, sektörü desteklemeye çalışmıştır. Geline nokta da gayrimenkul ve hisse senedi fiyatlarının artışının sürmesi imkansızdı. Gayrimenkule yapılan yatırımın durması, alınan kredilerin geri ödemesinde yaşanan sorunlar, finans kesimini zora sokmuştur (Demir G. , 1999, s. 138).

Gayrimenkul fiyatlarında ki düşüşler, alınan teminat değerlerini düşürmüş, finans sektörünün mali yapısı bozulmaya başlamıştır. Zincirleme şekilde oluşan sorunlar, bütün finans sektörünü etkilemiştir (Wegener, 1998, s. 3).

Bu ülkelerde, krizi başlatan ve büyüten bir diğer durumda, yerel paralara yönelik spekülasyonlardır. Ülke paralarının değerlerinin düşeceğine yönelik beklenti, spekülasyona sebep olmuştur. Bu durum, yabancı yatırımcı ve fonları endişelendirmiş, ülkelerden hızlı bir para çıkışı olmaya başlamıştır (Şenel, 2012, s. 110-111). Doğu Asya'ya, 1996 yılında giren yabancı sermaye, 93 milyar USD iken, 1997'de yine aynı bölgeden çıkan para miktarı, 105 milyar USD olmuştur. Tayland'da ulusal paradan kaçış sonucunda, yerel para birimi dalgalı kur sistemine bırakılmıştır. Akabinde Filipinler, Malezya, Endonezya ve Güney Kore'de de yerel para değer kaybetmeye başlamıştır. Asya ülkelerinin krizinde, finans piyasalarının önemli rolü olduğu görülmektedir (Demir G. , 1999, s. 143).

Bu durum neticesinde, uluslararası kredi derecelendirme örgütleri tarafından, bahse konu ülkelerin kredi notunu düşürülmüş, IMF'nin önerdiği politikalar ve yardımlar gündeme gelmiş, sonuç olarak IMF'li yıllar başlamıştır (Ener, 2004, s. 73).

Krizin çıkışından çok az bir zaman önce yapılan açıklamalarda, IMF'in bölge ülkeleriyle alakalı değerlendirmesi, son derece olumlu olmuş ve kriz önceden görülememiştir. Bu değerlendirmeler neticesinde, uluslararası reel ve finansal sektör yatırımcıları doğru bilgilendirilememiş ve yanıltılmışlardır. Ayrıca kriz sonrası uygulanan politikalar, bölge ülkelerini daha ağır bir durgunluğa götürmüştür (Turgut, 2006, s. 6).

IMF, bütün bu yaşananlar sonrası, kendi uyguladığı programlarda hata olmadığını belirtmiştir. Yaşanan sorunları, ülkelerin uyguladığı hatalı iktisat politikalarına bağlamıştır (Fischer, 1998, s. 169). IMF bütün bu eleştirilere rağmen, Doğu Asya krizi sonrası krizi yönetmiştir. Krizin oluşumunu, uygulanan hatalı iktisat politikalarına bağlamış ve sermaye hareketlerinin serbestliği sürecinin devamını istemiştir. Ancak, ekonomik yapısı güçlü olmayan, finans ve bankacılık alanlarında düzenlemeler yapmayan ülkelerde bu durum, sermaye giriş çıkışında ciddi sorunlar oluşturmaktaydı (J.Tobin, 1998, s. 16).

Bu sonuçla, artık dünya finansında IMF'ye gerek kalmadığı ve devletlerin kendi kendini koruması fikri ağırlık kazanmıştır. Bazı iktisatçılarda, IMF'nin küresel ekonomi için gerekliliğini söylemiş ve tekrardan para piyasalarını düzenleme rolüne dönmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır (J.Tobin, 1998, s. 17).

IMF'nin Asya ülkeleri için uygulamaya aldırıldığı politikalar, çeşitli kriz yaratıcı etkiler doğurmuştur. Kendi önerdiği politikalarından doğan sorunları gidermek için, tekrar başka politikalar önermesi, çelişkili bir durum meydana getirmektedir. Latin Amerika için önerdiği politikaları Doğu Asya ülkelerini kurtarmak içinde önermiştir. Oysa Doğu Asya'da bütçe açığı Latin Amerika gibi değildi ve enflasyon düşüktü. Latin Amerika'da talep fazlalığı mevcutken, Doğu Asya'da talep yetersizliği mevcuttu (Kansu, 2004, s. 122-123).

2.12. TAYLAND KRİZİ 1997

Krizin etkisini ilk olarak belirgin şekilde göstermeye başladığı ülke Tayland, 1997 yılı itibariyle, 60 milyon nüfusa ve 1996 yılı verilerine göre 177 milyar USD GSMH'ye sahip ve 3000 USD KBYH gelire sahiptir. Tayland ekonomisi, 1970'li yılların ortalarından itibaren, her yıl yüksek oranlı büyüme kaydetmiştir. 1995 yılı büyümesi, bir önceki yıla oranla % 8,8 artmış, 1996 yılında ise bu oran düşüş göstererek % 5,5 olmuştur (Şenel, 2012, s. 110).

Enflasyon oranları, 1995-1996 döneminde, % 6 seviyesindedir. Toplam tasarrufları oldukça yüksek olan Tayland'da, tasarruflar, 1996'da GSMH'ye göre % 33 seviyesindedir. Ödemeler dengesi ise, 1995 yılında GSMH'nin % 7,8'i, 1996 yılında GSMH'nin % 7,9'u oranında açık vermiştir (Demir G. , 1999, s. 86).

Ülke ekonomisine ilişkin veriler, kamu kesimi dengesinin olumlu olduğunu, tasarrufların yüksek olduğunu, enflasyon rakamlarının çok kötü olmadığını göstermektedir. Tayland, gelişmekte olan ekonomilere göre, olumlu bir ekonomik bilançoya sahiptir. Tayland'ın dış borç stoku yıllar itibariyle artış göstermiştir. 1990'da 28 milyar USD olan dış borç, 1993 yılında 53 milyar USD, 1994'te 65 milyar USD, 1995'te 83 milyar USD, 1996'da 90 milyar USD seviyesine çıkmıştır (Demir G. , 1999, s. 86-87).

Yabancı yatırımcıların, reel sektör yerine finans ve gayrimenkule olan yatırımları, ciddi bir soruna işaret etmekteydi. Sonuç öylede oldu. 1997 yılında, inşaat sektörünün krize girmesi ve kredi geri ödemleri sorunu, finans kesimini zora soktu. Finans kurumlarının elinde bulunan teminatlar, genelde hisse senedi ve gayrimenkulden oluşmaktaydı. Ancak, her iki alanda ki değer kayıpları batık kredileri artırıyordu (Demir G. , 1999, s. 138-139).

Bu arada, Tayland'da ihracat duraklamış ve ödemlere bilançosu açığı önemli oranda artmıştır. 1997 ilkbaharında, Tayland yerel parası baht spekülatif bir atağa maruz kalmış, Tayland Merkez Bankası müdahale ederek, kur seviyesini sabit tutmayı başarmıştır. Ancak, yeni bir sorun durumunda kullanılacak rezervler, ciddi oranda azalmıştır (Legewie, 1998, s. 4). Bu dönemde, toplam 39 milyar USD olan rezerv, 9 milyar USD azalmıştır. 1 USD = 25 Baht seviyesinde sabit tutulmuştur. Ancak 2 Temmuz

1997’de, Bahtın değeri serbest bırakılmıştır (Bello, 1997, s. 95-100). Bu durum zincirleme olarak sorunlara yol açtı.

Tayland, 28 Temmuz 1997’de IMF’den yardım talebinde bulundu. DB ve Asya Kalkınma Bankası gibi kuruluşlarda çeşitli katkılar sağlamaya başladılar. Diğer Asya ülkelerinin de, IMF’ye aynı yıl içinde başvurularıyla, IMF tarihinin en büyük yardım paketi uygulamaya konuldu (Demir G. , 1999, s. 142). IMF yardımları daha önce de olduğu gibi kendi iktisat politikalarının uygulanması koşuluna bağlanmıştı.

Tayland’ın 28 Temmuz 1997’de yaptığı başvuru sonrası, IMF 2,9 Milyar SDR yardım taahhüdünde bulunmuştur (Demir G. , 1999, s. 194). IMF’in Tayland için çeşitli politika önerileri ve yaptırımları olmuştur.

Finans sektörü sorunları çerçevesinde, yapısal olarak sorunlu finans kurumlarının tespit edilerek kapatılması ve zayıf bankalara müdahale istenmiştir. Para politikası düzenlenmesi için bir sistem tavsiye edilmiştir. Mali önlemlerle ilgili olarak, % 3 civarında olan kamu açığının, % 1 seviyesine dönüştürülmesi için IMF politikaları uygulamaya konulacaktı. Bu program, 20 Ağustos 1997’de uygulanmaya alındı. Ancak buna rağmen, Tayland parası beklenmedik şekilde değer kaybetti. Ekonomik gelişmelerde olumsuz olmaya devam edince, 25 Kasım 1997’de yeni bir niyet mektubu ile program tekrar revize edilmiştir. Şubat 1998 ve Mayıs 1998’de program tekrar değiştirilmiştir. Finans sektöründe dört devlet bankasının özelleştirilmesi istenmiştir (IMF, 2018).

2.12.1. IMF Politikalarının Tayland Ekonomisine Etkileri

Asya ülkelerinde, kriz sürecinde uygulanan politikaları genellikle IMF belirlemiştir. IMF’in önerdiği ve uygulattığı programların, krizi çözüm olmak yerine krizi daha da derinleştirdiği rakamlarla ortadadır (Demir G. , 1999, s. 216). IMF uluslararası finansal kuruluşların kaynaklarını, hangi ülkeler ve sektörlerle yönlendireceğini belirleyen bir kurumdur. Bu finansal kuruluşlar adına ülkeleri denetleyen IMF’nin, bir ülke için yaptığı değerlendirmeler, o ülkeye olan fon akışını belirleyen en önemli etkidir. Politikaların, IMF tarafından kabul görmesi ve olumlu değerlendirmeler, uluslararası fonlar için, o ülkenin güvenilir olduğu anlamına gelmektedir. IMF’nin bir ülkeye müdahalesi ise, ülkede ekonominin iyi yönetilmediği ve yapılan yatırımların geri dönüş

riski olduğu anlamına gelir ve bu piyasalardan çıkışa neden olur (Demir G. , 1999, s. 216-218).

IMF'nin politika uygulamasına gerek kalmadan, bir ülkeye müdahalede bulunacağı haberi bile, o ülkeden ani sermaye çıkışına neden olmaktadır. IMF politikaları, kısmi düzenleme değil, ekonomiye ilişkin temel düzenlemeleri öngörür. IMF müdahalelerinin, doğrudan yatırım ve yabancı fonların çok olduğu ülkeleri daha fazla etkileyeceği açıktır. Bu nedenle, yabancı sermaye girişinin yüksek olduğu, Doğu Asya ülkeleri, krizden daha çok etkilenmişlerdir. Doğu Avrupa ve Rusya'ya yönelik IMF uygulamalarının, bu ülkelerde yabancı yatırım ve kredilerin düşük oluşu sebebiyle olumsuz etkileri daha az olmuştur (Dieter, 1998, s. 21).

Tayland'da uygulamaya konulan politikalar diğer Asya ülkeleriyle aynıydı. Bu politikalarla talep azaltılmış, üretim düşmüş ve işsizlik ciddi biçimde artmıştır. Dört banka ile ilgili kapatma önerisi çok ciddi şekilde tepki toplamıştır. Bu tepkinin haklılığı, 2007 Küresel krizinde ortaya çıkacaktı. ABD ve batı ülkelerinde pek çok banka ve sermaye kuruluşu devlet fonlarınca desteklenmiş, yeni bir kriz dalgası engellenmiştir. (Keleş, 2012, s. 106-107). Krizlere farklı ve yanlı yaklaşım tarzı IMF için sorulan **“IMF üyelerini mi gözetir, finans kapitali mi gözetir ”** sorusuna bir cevap niteliğindedir (Boratav , 2016, s. 33).

Kriz üzerine yapılan araştırmalar, krize sebep olan en önemli nedenleri, uluslararası para ve sermaye olarak gösterir. Bu sermaye akımlarının, yatırım yapılan ülkeden geri çıkışları, ciddi sorunlar oluşturmaktaydı. IMF'nin bu konuda bir takip mekanizması oluşturması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Lin, 2004).

IMF uygulamaları sonrası, ekonomi ağır bir durgunluğa girmiştir. IMF'in çok sayıda ülkeyi etkileyen krize karşı önerdiği politikaları, ülkeler içselleştirememiş ve isteksiz olarak uygulamışlardır. Ayrıca işler bir iyi gittiğinde programdan sapmalarda olmuştur (J.E.Stigliz, 2002, s. 137).

Asya Krizi sonrası uygulanan politikalar ülkeleri değil, ülkelere borç veren kuruluşları kurtarmaya yönelik politikalar olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Arın, 1988, s. 7). Uygulanan politikalar neticesinde, bütçe açığını küçültme yaklaşımları ve para arzının düşürülmesinin zamanlamasının yanlış olduğu ile ilgili yaygın kanaat mevcuttur.

Bu durum büyüme yi yavaşlatmış ve bütün ekonomiyi içine alan mali kriz doğurmuştur (Arın, 1988, s. 13). Tayland'ın kriz öncesi ve sonrası göstergeleri bu sonucu göstermektedir (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 11)

Tablo 3: TAYLAND EKONOMİ VERİLERİ

TAYLAND								
YILLAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
BÜYÜME	9	9,2	5,9	-1,4	-10,5	4,4	4,6	1,8
ENFLASYON	5,1	5,8	5,9	5,6	8,1	0,3	1,6	1,7
CARİ AÇIK	-5,6	-8	-7,9	-2	12,8	8,8	5,9	5,9
KAMU AÇIĞI	1,9	3	2,5	0,9	-2,5	-2,9	-2,4	-2,5

Kaynak: (Bayraktutan & Özkaya, 2002).

2.13. GÜNEY KORE KRİZİ 1997

Güney Kore'nin KBYH'sı, son 30 yılda 10 kat artış göstermiştir. Yaklaşık % 8 büyüme hızıyla, dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmiştir. 1997 Asya Krizinden çok fazla etkilenmiş ve IMF anlaşmalarına mecbur kalmıştır. Güney Kore ekonomisinde, devlet kontrolü ağırlıklı olarak hissedilmektedir (Apak & Aytaç, 2009, s. 189).

Güney Kore ekonomisi, 1980'lerin başından itibaren pek çok alanda liberal politikalar izlemiştir. Önceki yıllarda uygulanan ve Chaebol (aile holdingleri) adı verilen sistem üzerinde denetimi kaldırmış, piyasa düzenleme mekanizmalarını büyük nispette azaltarak, sermaye hareketlerini serbestleştirmiştir. Bu dönemde uygulanan, düşük kur yüksek faiz politikasının da etkisiyle, ülkeye yüksek miktarda yabancı sermaye girişi olmuştur (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 158-159).

Artan sermaye girişleriyle, büyüme artsa da, döviz politikasının etkisiyle aşırı değerlenen Won, rekabet gücünü olumsuz etkilemiştir. 1993 yılında, 12,2 milyar USD olan kısa vadeli kredi miktarı, 1996 yılında 66,6 milyar USD'ye çıkmıştır. Söz konusu dönemde, dünyada yaşanan ekonomik yavaşlama, ihracat odaklı Güney Kore ekonomisinin ciddi sorunlarla karşılaşacağına dair belirtiler vermiştir (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 158-159).

Sermaye birikiminin fazla oluşu önemli bir iktisadi güç olsa da, talebin yetersizliği, ekonomik kırılmalara sebep olmaktadır. Bu bağlamda Güney Kore krizinin nedenleri arasında, aşırı sermaye birikimi rol oynamaktadır (Arslan, 2001, s. 12-13).

Güney Kore'de firmalar ve bankalar kısmen devlet garantörlüğünde idare edilmiştir. Bu kuruluşlar batmayacak kuruluşlar olarak nitelendirilmiştir. Ancak, devlet garantisi, bu kuruluşları fazlaca yatırım ve borçlanmayla karşı karşıya bırakmıştı. Dışa açılımla birlikte gelen, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyelikleri sonrasında bu garantörlükler azalmaya başlamıştır (Kwack & Keun Koo, 1999, s. 616). Dış piyasalardan, ABD Doları cinsinden alınan kredilerin, iç piyasada yerel para Won cinsinden kullanılması, finans piyasalarını daha kırılgan hale getirmiştir. 1997 Tayland devalüasyonu, Hong-Kong borsasının düşüşü, birbirlerine ticari anlamda bağlı pasifik ülkelerine krizin sıçramasına neden olmuştur. 1997 yılının sonunda Güney Kore ciddi bir döviz krizi ile karşılaşmıştır (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 150-151).

Dış borç alınan yabancı finansal kurumlar, Güney Kore bankalarına vermiş oldukları kısa vadeli borçları geri istediler. Ancak, alınan borçlar içeride uzun vadeli kullandırıldıkları için, bankalar bir borç krizinin eşiğine gelmiştir (Onaran, 2002, s. 66). Artan borç yükü, Güney Kore ekonomisinde ciddi bir sorun haline dönüşmüştür. 1997 yılında, finans sorunu yaşayan otuz büyük şirket iflas etmiştir. Batan şirketler, mali piyasaların batık kredileri, uluslararası piyasalarda Güney Kore ekonomisine duyulan güveni sarsmış ve oluşan panik neticesinde, hızlı bir sermaye çıkışı yaşanması, krizde önemli rol oynamıştır. Sermaye çıkışı sebebiyle, döviz ihtiyacı artmış, Won, ABD doları karşısında % 70-80 nispetinde değer kaybetmiştir (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 150-151). Finansal piyasalarda oluşan sorunlar, Güney Kore krizinin en önemli nedenlerinden biridir. 1997'de mali alanda başlayan sorunlar, Asya ekonomilerine olan güvenin sarsılmasına neden olmuş ve bu durum mali çöküşü hızlandırmıştır. Artan borçlar, krizlerin kısır döngüsünü beslemiştir. Alınan yeni borçlarında ABD Doları cinsinden oluşu, yeni sorunları beraberinde getirmiştir (Krugman , 2001, s. 107).

Güney Kore krizinin nedenleri şöyle sıralanabilir (Kwack & Keun Koo, 1999, s. 614-616):

- Pasifik ülkelerinin birbirlerine olan ekonomik bağımlılıkları bir ülkede başlayan krizin diğer ülkelere yayılmasını hızlandırmıştır,
- Güney Kore'nin uluslararası sermayenin rahat girişine açık hale gelmemesi.
- Yabancı sermayenin giriş çıkış oranı GSYH'ye oranla 1990'da %4 seviyesindeyken bu oran 1996'da %15 seviyesine çıkmıştır,
- Artan şirket borçları,
- Hukuksal sistemin uluslararası standartlar ve kurallara ayak uyduramaması,
- Bankacılık sektörünün görev zararları.

Yukarıda sayılan sebeplere ilave olarak, 1997 yılında yaşanan aşırı sermaye çıkışı, krizin en önemli nedenlerindedir (Boratav, 2004, s. 113).

2.13.1. IMF Politikalarının Güney Kore Ekonomisine Etkileri

Finansal sistemini istikrara kavuşturmak adına Güney Kore, IMF ile 4 Aralık 1997'de bir yardım anlaşması imzalamış ve IMF tarafından bildirilen önlemler paketini uygulamaya almıştır. Anlaşma çerçevesinde, IMF, AB, ABD, Japonya ve Avustralya gibi devletler, DB ve Asya Kalkınma Bankası tarzı finansal kuruluşlarında finansal katkısıyla, Güney Kore'ye 57 milyar USD yardım taahhüt etmişlerdir (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 158).

Söz konusu yardımın yapılacağı bilgisi ve finansal sistemin istikrara kavuşacağı beklentisi, başlangıçta olumlu bir etki meydana getirmiştir. Ancak sonrasında, Güney Kore'nin 63 milyar USD olduğu söylenen dış borcunun, 100 milyar USD seviyesinde olduğu haberleri, piyasalarda bir tedirginlik yaratmıştır (Henderson, 1998, s. 244).

Finans sektörünün yapısal değişimi için gerekli tedbirlerin alınması ve sorunlu finans kurumlarının kapatılması önerilmiştir. Sermayesi yetersiz olan kurumlara sermaye aktarımı yapılması, bankacılık sektöründe düzenleme ve denetleme mekanizmaları oluşturulması istenmiş ve bu alanda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Şenel, 2012, s. 116-117). Bu tedbirler şöyle sıralanabilir (Demir G. , 1999, s. 201-202):

- Tasarrufların artırılmasına yönelik mali önlemler alınmış ve GSYH'nin %2'si seviyesinde tasarruf sağlanması öngörülmüştür,

- Devlet bankaları ve özel sektör arasında bir koordinasyon sağlanarak ilişkilerin düzeltilmesi istenmiş ve bilgilendirme ve denetim mekanizmaları oluşturulması istenmiştir,
- Dış ticaretin liberaziasyonuna yönelik önlemler alınması istenmiştir,
- İşgücünün yer değiştirmesini kolaylaştırmak adına işgücü piyasası reformu öngörülmüştür,
- Ekonomi ve finans sisteminde verilere kolayca ulaşılması ve şeffaflık istenmiştir.
- Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi adına önlemler alınacaktır.

IMF, Güney Kore krizinin derinleşmesini, kısa vadeli borç vericilerin, alacaklarını talep etmesine bağlamıştır. Bu durum, döviz rezervleri ve yerel para üzerindeki baskıyı artırmıştır. 24 Aralık 1997'de Güçlendirme Programının açıklanmasıyla, Güney Kore yabancı borç vericilerle, süre uzatımı konusunda anlaşma sağladı. Bu çerçevede, günlük kur bandı kaldırılmış ve mali disiplin artırılmıştır. Finansal piyasalarda liberalleşme hızlandırılmış ve Güney Kore menkul kıymet piyasalarına, yabancı yatırımcıların girişine yönelik kısıtlamalar tamamen kaldırılmıştır. Yabancı alacaklılarla görüşmeleri yürütmek üzere, yüksek yetkili bir komisyon kurulması istenmiştir (Demir G. , 1999, s. 202-204).

Diğer ülke örneklerinde de olduğu gibi, alınan önlemlerin, istenen sonucu vermemesi üzerine Güney Kore'de de iyi niyet mektuplarıyla ilave tedbirler alınmıştır. 1998 yılı için Güney Kore ekonomisinde bütçe açığının GSYH'ye oranı % 1 olarak öngörülmüş ancak bu hedef tutturulamamıştır. 2 Mayıs 1998'de, yeni bir iyi niyet mektubu daha verilmiştir. Bu mektupta cari açığın GSYH'ye oranı bu kez % 2 olarak öngörülmüş, ancak bu rakamda tutturulamamıştır. Görüldüğü üzere reform programlarıyla istenilen sonuçlara ulaşılamaması üzerine, diğer ülkelerde olduğu gibi sık sık yeni önlemler alınmıştır (Demir G. , 1999, s. 203).

Ancak uygulanan programların finans sektörü üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. İstihdamdaki sorunları düşünmeden, sadece finans sektörü odaklı önlemler sosyal açıdan sorunlar meydana getirilmiştir (Demir G. , 1999, s. 204). Aşırı borç yükü nedeniyle iflas eden şirketler, işsizliği artırmıştır. Reel sektörde rasyonelleşme nedeniyle oluşan talep daralması, negatif büyüme beklentilerini artırmıştır (Henderson, 1998, s. 244). Güney Kore'de uygulamaya konan istikrar programı, IMF tarafından üçüncü dünya ülkelerine

uygulanan ekonomik tedbirlerin, ilk defa gelişmiş bir ülke ekonomisine uygulanması yönünden eleştirilmiştir (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 173). IMF tedbirleri sonrası Güney Kore büyüme trendi yakalasa da, sorunlar tamamen aşılamamıştır.

Tablo 4: GÜNEY KORE EKONOMİ VERİLERİ

G.KORE YILLAR	BÜYÜME %	ENFLASYON %	İHRACAT MİLYAR \$	İTHALAT MİLYAR \$	İŞSİZLİK %	CARİ AÇIK %	KAMU AÇIĞI %
1994	8,3	6,3	95,0	97,1	2,4	-1,0	1,0
1995	8,9	4,5	124,6	96,5	2,1	-1,7	1,3
1996	6,8	4,9	130,0	89,7	2,1	-4,4	1,0
1997	5,0	4,4	138,6	97,7	2,6	-1,7	-0,9
1998	-6,7	7,5	132,1	146,6	7,0	12,5	-3,8
1999	10,9	0,8	145,2	124,3	6,4	5,9	-2,7
2000	9,3	2,3	175,9	110,5	4,2	2,7	-1,6

KAYNAK: (Bayraktutan & Özkaya, 2002), (Doğan & Özekicioğlu, 2005).

2.14. IMF TEKLİFİNİ KABUL ETMEYEN ÜLKE MALEZYA

Malezya'ya 1990'lardan itibaren yüksek oranda yabancı sermaye girişi olmuştur. 1990-2000 yılları arasında, Malezya'ya 55 milyar USD doğrudan yabancı sermaye girişi olmuştur. Malezya bu süreçte istikrarlı bir büyüme kaydetmiş ve alt yapı yatırımlarını hızlandırmıştır. Ancak banka ve finans kuruluşlarının, yurtdışından aldıkları kredilerin kullanılmasında bazı sorunlar oluşmuştur (Akademikiktisat, 2019).

1997 yılında Tayland'da başlayan ve tüm Doğu Asya'ya yayılan kriz, diğer bölge ülkeleriyle birlikte Malezya'yı da etkilemiştir. Ekonomisi son dönemde büyümesine rağmen, Malezya'da da ekonomi sağlam ve yapısal temellere dayanmadığı için, krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. Malezya milli parası Ringitt, bu süreçte yüksek oranda devalüe edilmiş, finans piyasasında yaşanan olumsuzluklar neticesinde bankalar sıkıntıya düşmüştür (Akademikiktisat, 2019). Malezya bankaları tarafından, yerli yabancı müşterilere, özellikle inşaat sektöründe risk düzeyi yüksek krediler verilmiştir. Tayland krizinin tetiklemesiyle, menkul kıymetler borsasında ciddi düşüşler yaşanmış ve ülke dışına sermaye çıkışları başlamıştır (Bolat, 2001, s. 73-74).

Doğu Asya'da başlayan krizin küresel bir krize dönüşmesini istemeyen IMF, diğer ülkelere olduğu gibi Malezya'ya da bir program önermiştir. Ancak Malezya müdahaleci ve şartlı yardım teklifin kabul etmemiştir. Malezya hükümeti, kendi şartlarına

uygun bir ekonomik program uygulayarak, iki yıl gibi bir sürede krizin ağır yüklerini üzerinden atmayı başarmıştır. Her ülkenin kendine özgü bir yapısı vardır. Bir başka ülkede olumlu sonuç veren programlar farklı bir ülkede olumsuz gelişme gösterebilir. Malezya kendi bünyesine uygun programı, kendisi yapmış ve uygulamıştır. Malezya'nın uyguladığı program ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir (Bolat, 2001, s. 73-74):

- Kriz esnasında, sermaye hareketlerini kontrol altında tutarak ani sıcak para çıkışlarının önüne geçilmiştir. Bu bağlamda kişi başı 2000 Dolardan fazla ve firma büyüklüğüne göre 1-10 milyon Dolar arasında sınırlama getirerek, döviz rezervlerini erimesinin önüne geçilmiştir.
- Yine dışarı sermaye çıkışını önlemek için vergi getirilmiştir.
- Başbakan Mahathir Muhammed “***Döviz ticareti ahlaksızcadır ve durdurulmalıdır, 40 yılda yaptıklarımızı G. Soros gibi bir geri zekalı 2-3 günde yıkıp geçiyor. Buna izin vermemeliyiz.***” Diyerek döviz ticaretini sınırlandırmıştır.
- Çok radikal bir tedbir olarak ülkede faaliyet gösteren 56 bankanın mali yapılarını güçlendirmek adına tedbirler alındı. Bu kapsamda bankalar kendi aralarında birleşerek altı ay içinde banka sayısının 10'a indirilmesi yönünde karar alındı.
- Bankalara mali bilgileri açıklama zorunluluğu getirildi.
- Kamu harcamaları % 18 oranında azaltıldı.
- Büyük projeler iki yıl süreyle ertelendi.
- Kamu kurumların borçlanmaları sınırlandırıldı.
- Cari işlemler açığının düşürülmesi için önlemler alındı.
- Seçilmiş malların ithalatında alınan vergiler artırıldı.
- Kurumlar Vergisi oranı, % 30'dan, % 18'e indirildi.
- Akaryakıttan alına vergi, % 40'dan, % 38'e düşürüldü
- Yabancılara emlak satışı kolaylaştırıldı.
- IMF yerine, Malezya'da büyük yatırımları olan Japonya'dan daha iyi şartlarda yardım alındı.
- Halk tasarruf yapmaya teşvik edildi.

1997 Ağustos ayında baş gösteren krizden önceki son 6-7 yılda, yıllık ortalama % 7-10 oranı arasında büyüyen, % 15-20 oranı arasında ihracat artışı sağlayan Malezya'da krizin ardından 1998 toparlanma, 1999 ise yeniden büyüme yılı olmuştur.

Malezya 2000 yılında, 15 milyar USD dış ticaret fazlası vermiştir. Yine aynı yıl 3 milyar USD, bütçe fazlası oluşmuştur. Kriz sonrası Malezya'ya 2000 yılında 5,5 milyar USD yabancı kaynak girişi olmuştur (Bolat, 2001, s. 74).

Tablo 5: MALEZYA EKONOMİ VERİLERİ

YILLAR	1996	1997	1998	1999	2000
GMSH ARTIŞ ORANI %	8,6	7,7	-6,7	1	7,3
ENFLASYON %	3,5	2,7	5,3	3,5	3,8
CARİ DENGE %	-5,1	-5,4	13,7	11,5	7
DÖVİZ REZERVİ MİLYAR \$	27,7	21,7	26,2	35,1	43,1
DIŞ BORÇ MİLYAR \$	38,7	44,2	42,0	43,8	46,0
FAİZ ORANI %	7,4	9,1	6,5	5,0	-

KAYNAK: (Bolat, 2001).

2.15. IMF 'NİN ETİK SORUNU

Özellikle 1990'lı yıllar sonrası, dünyada pek çok finansal kriz gözlenmiştir. 1994 Meksika Krizi, 1997 Doğu Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, 1999 Brezilya Kriz ve 2001 Türkiye ve Arjantin krizleri, IMF destekli programların uygulanması sonucu yaşanan krizlerdir. Ülkelerde meydana gelen ya da gelmesi muhtemel krizleri önlemek için uygulanan kurtarma ve istikrar programlarının, krizleri daha da derinleştirdiği ve istikrarsızlara neden olduğu bilinmektedir (Kansu, 2004a, s. 170).

Paul Krugman (Öztürk N. , 2002, s. 118): *“IMF'nin verdiği desteklerin ön koşulu, üye ülkelere birkaç ay içinde ülkelerinde yapısal reformlar önermesinin, dünya da hiçbir hükümetin yapamayacağı bir şeyde ısrar etmesinin, yaşanan krizleri daha derinleştirdiğini”* söylemiştir. Yaşanan krizler sonrası üye ülkelerde uygulanan IMF programları, ABD'nin bir kriz yaşadığında uyguladığı politikaların tam tersidir. 1997 Doğu Asya krizi sırasında Tayland bankaları için talep edilen önlemlerle, 2008 ABD “Mortgage Krizi” sırasında alınan önlemler taban tabana zıttır (Öztürk N. , 2002, s. 118).

IMF, az gelişmiş ülkelere bakışımın gayri ciddi oluşu konusunda eleştirilere muhatap olmaktadır. Vereceğimiz iki örnek bu eleştirileri doğrular nitelikte görünmektedir (Boratav , 1995, s. 20). Bir çalışma yapmak üzere, Senegal'in başkenti Dakar'a gidecek olan IMF yetkilisinin bileti yanlışlıkla Bangladeş'in Dhaka şehrine alınır. Yapılan yanlışlığı uçaktan indikten sonra fark eden yetkili *“Fark etmez, ha Senegal, ha Bangladeş nasıl olsa aynı programı izleyeceğiz”* diyerek Maliye Bakanlığı'nın yolunu tutmuştur.

İkinci bir olay ise Zimbabwe’de yaşanmıştır. Bir seminerde, yapısal uyum politikalarının Afrika sonuçları değerlendirilirken, ABD’li eski bir uzman, komşu ülke Zambiya’da ki bir uygulamadan bahsederek: **“Zambiya’da döviz ihale uygulamalarını içeren ilginç bir deney yaptık, ama başarılı olamadı. Ben şimdi görevimden ayrıldım ve bu konuda kitap yazıyorum.”** Dikkat edilecek olursa deneyim değil deney sözcüğü kullanılmıştır. Zambiya toplumunu temelden sarsan ve ekonomik çöküntüye sebep bir olan bir uygulamadan, deney diye bahsetmiştir. Ancak, salonda olan Zimbabweli gençlerden biri ABD’li uzmana **“ Bravo doğrusu! Bir ülkeyi laboratuvar olarak görüyor, ülkenin ve halkının kaderiyle deney yaparak oynuyorsunuz. Bir de utanmadan bu deneyiniz üzerine kitap yazıyorsunuz”** diyerek tepkisini dile getirmiştir (Boratav , 2016, s. 34).

Eski bir IMF yetkilisi olan Davidson, L. Buthoo’da 10 Ocak 1989’da, IMF’den istifa ederken gönderdiği mektupta şunları söylemiştir (Öztürk N. , 2002, s. 118):

“Yaklaşık beş yıl önce ABD Başkanı Reagan, çok etkileyici bir dille yaptığı konuşmayla, Üçüncü Dünyayı özgür kapitalizmin yeni kalesi yapmamız gerektiğini söylediğinde, ne büyük bir coşku ve nasıl bir misyonerlik duygusuyla koşmuştuk. Bu hedefe gidişte Latin Amerika ve Afrika’da hiç utanmadan ekonomik kargaşa yaratmıştık.”

Günümüzde IMF’nin yapacağı yardımlara ilişkin şartları, krizler bahane edilerek, ABD ve diğer hegemon güçlerin ideolojik baskılarının, az gelişmiş ülkeler üzerinde uygulanmasının yolunu açmaktadır (Krugman , 2001, s. 122-125).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE –IMF İLİŞKİLERİ

Bu bölümde, Türkiye'nin IMF'ye üyelik süreci ve yapılan anlaşmalarla ilgili bilgiler verilir, 1980 sonrası Türkiye – IMF ilişkilerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.1. TÜRKİYE'NİN BATI BLOĞUNDA YER ALMA DÖNEMİ

İkinci Dünya savaşı sonrasında Türkiye, savaş sırasında izlediği politika dolayısıyla, ciddi bir Sovyet tehdidi altındaydı. Müslüman kimliği ile Ortadoğu ülkeleriyle de tarihi geçmişi olan Türkiye, kalkınma ve ilerleme adına yüzünü batıya dönmek gayretine girmiştir. Batılı ülkeler, her ne kadar savaş sonrası anlaşmalarla Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'yle sulh sağlamışsa da, doğabilecek bir Sovyet tehdidi karşısında hem güvenlik, hem de Ortadoğu'ya açılan yolları dolayısıyla Türkiye'nin kendi bloklarında yer almasını istemişlerdir.

3.1.1. Truman Doktrini

Truman Doktrini, İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD Başkanı Harry Truman tarafından, 12 Mart 1947'de yürürlüğe konulmuştur. ABD, Batı Avrupa'nın eski ekonomik ve siyasi gücüne tekrar kavuşmasını istiyordu. Ancak Avrupa içinde, Yunanistan'da iç savaş devam ediyordu. Türkiye ise İkinci Dünya Savaşı bitmesine rağmen, hala Sovyet tehdidi altındaydı. Türkiye ve Yunanistan'ın geleceği ABD'nin amaçladığı hedeflerin gerçekleşmesi açısından büyük önem arz ediyordu. Yunanistan'da komünizm tehdidi bertaraf edilmeli ve Türkiye, SSCB ile yakınlaşmamalıydı (Oran , 2009, s. 531).

Türkiye, Avrupa, Asya ve Afrika arasında ki kara, hava ve deniz yollarına hakim bir jeopolitik konumdadır. Eğer SSCB, Türkiye ve boğazları kontrol altına alırsa Irak ve İran petrollerine rahat ulaşabilir, Ortadoğu'da hakim konuma gelebilirdi. ABD, bu sebeplerle Türkiye'yi plana dahil etmiştir.

Truman Doktrini kapsamında Yunanistan'a 300 milyon USD, Türkiye'ye 100 milyon USD yardım yapılmıştır. Doktrin çerçevesinde, Türk ve Yunan askeri personellerinin ABD'de eğitim görmesi öngörülmüştür (Oran , 2009, s. 531-533).

Türkiye'nin doktrini kabul etmesinin en önemli sebepleri, içinde bulunduğu ekonomik durum ve Sovyet tehdidiydi. Doktrin takip eden yıllarda kurulacak, NATO Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Bağdat Paktı, Güney Doğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) gibi savunma teşkilatlarına temel teşkil etmekteydi (Oran , 2009, s. 531-533). Türkiye'nin askeri ve ekonomik olarak dışa bağımlılığının temelleri, bilinenin aksine 1950 sonrasında değil, Truman Doktrini ile atılmıştır.

3.1.2.Marshall Planı

İkinci Dünya savaşı sonrası hazırlanan, Haziran 1947'de ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın adıyla anılan program, Avrupa devletlerine çeşitli yardımları öngörmektedir. Truman doktrinin devamı niteliğindedir. Yapılan yardımlar büyük çoğunlukla mal, askeri araç ve gereç şeklinde yapılmıştır (Şenel, 2012, s. 132).

Avrupa'da savaş sırasında tahrip olan ekonomiyi tamir, açlık ve yoksullukla mücadele hedeflenmiştir. ABD, bu girişimleri engelleyecek hükümetleri zor kullanmakla tehdit etmiştir. Truman Doktrinine nazaran Türkiye, Marshall Planından daha az bir pay almıştır. Gelen yardımların nerelerde kullanılacağı ABD tarafından belirleniyordu. Türkiye 4 Temmuz 1948'de yapılan anlaşmayla yardımları almaya başlamıştır (Oran , 2009, s. 538).

3.2.TÜRKİYE'NİN IMF'YE ÜYELİĞİ

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle beraber Türkiye, batı dünyasıyla özellikle ticari ve finansal anlamda ilişkilerini güçlendirmeye başlamıştır. Bu dönemde kurulan örgütlere üye olmaya çalışmış ve kendine modern dünyada yer bulmaya başlamıştır (Uysal, 2004, s. 50). Türkiye IMF ve DB'ye 19 Şubat 1947 tarih ve 5016 sayılı kanunla üye olmuştur (Ener, 2004, s. 87).

Türkiye, IMF'ye üye olurken, 43 milyon USD kota taahhüdüyle katılmıştır. Söz konusu kotanın 10,75 milyon USD bedeli altın cinsinden teslim edilmiştir. Geriye kalan 32,25 Milyon USD karşılığı olan, 90,30 milyon TL, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda IMF adına açılan bir fona yatırılmıştır (Alpago, 2002, s. 91). Türkiye, IMF üyeliği sonrası, IMF Ana Sözleşmesinin 8.Maddesi gereğince sermaye hareketlerini serbest hale getirmiş üye statüsüne alınmıştır (Şenel, 2012, s. 132). Türkiye'nin IMF

kotası, 18 Şubat 2007 Tarihi itibariyle 1,19 milyon SDR'dir. Türkiye herhangi bir ödemeler dengesi sorunu ya da sorun olabilecek ekonomik dengesizlikler durumunda, IMF'den, kendi kotaları nispetinde çeşitli krediler kullanma hakkına sahiptir (Erdoğan, 2002, s. 5).

3.2.1. Türkiye IMF İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye, IMF'ye ilk kez 1961 yılında "Stand-by" adıyla anılan krediyle borçlanmıştır. IMF ile yapılan en son anlaşma ise, 2005 yılında imzalanan 19. Stand-by anlaşmasıdır. Türkiye, IMF ile ilk anlaşma tarihi olan 1961'den 2005 yılına kadar, 45 milyar SDR kredi kullanımı yapmıştır. Şubat 2018 itibariyle 1 SDR = 1,40 USD'dir. Türkiye 1961-1994 seneleri arasına denk gelen dönemde, IMF'den mali destek alan 64 ülke içinde, en fazla kredi kullanan ülke olmuştur. 2008 yılı verilerine göre 1961-2008 yılları arası Türkiye ve Güney Kore, IMF'den en fazla kredi kullanan ülkelerdir (Ayaz, 2013).

Türkiye IMF ilişkilerinin ilk anlaşmasını, 1961 yılı başında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel imzalamıştır. Ancak anlaşmayı, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası kurulan yeni hükümetin Başbakanı İsmet İnönü yürütmüştür. 1961-1970 arası dönemde her yıl IMF ile düzenli anlaşma yapılmıştır (Özçelik, 2019, s. 5).

1970'lerden itibaren, IMF'siz bir dönem başlamıştır. 17 Ağustos 1970'de imzalanan, 10. Stand-by anlaşması, 1971'de sona ermiş ve Türkiye 1978 yılına kadar IMF ile yeni anlaşma imzalamamıştır. Türkiye ile IMF arasında, o güne dek imzalanan en uzun süreli anlaşma Haziran 1980'de Süleyman Demirel tarafından, 36 ay süreli olarak imzalanmıştır. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası, hükümet görevden alınsa da askeri rejim hükümeti, anlaşmayı devam ettirmiştir. 1983 sonunda iktidara gelen, Turgut Özal hükümetleri de Nisan 1984'te, 225 milyon SDR'lik, önceden planlanmış bir anlaşma dışında yeni bir anlaşma yapmamıştır. 1991 yılına kadar süren Anavatan Partisi (ANAP) hükümetleri sonrası Başbakan olan Süleyman Demirel'de IMF ile yeni anlaşma yapmamıştır (Ayaz, 2013, s. 5).

1994 yılında, Tansu Çiller Başbakanlığında Doğru Yol Partisi (DYP) – Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) hükümeti, 5 Nisan Kararları sonrası, Temmuz 1994'te yeni bir anlaşma imzalayarak, 10 yıl süren IMF'siz döneme son vermiştir. 1999 yılında Türkiye tarihinin en büyük stand-by anlaşması, 22 Aralık 1999'da Bülent Ecevit Başbakanlığında ki hükümet tarafından imzalanmıştır. Anlaşmanın büyüklüğü yaklaşık 15 milyar SDR'dir.

Yine aynı hükümet tarafından, 2000 yılı Kasım ayı krizi sonrası ek rezerv anlaşması yapılmış bu anlaşmanın büyüklüğü de, 5,7 milyar SDR'dir. 2002 yılı Şubat ayında yine bir stand-by imzalanmıştır. Bu anlaşmanın miktarı 12,8 milyar SDR'dir. Türkiye IMF ile son stand-by anlaşmasını, Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti ile yapmıştır. Bu anlaşmanın miktarı 6,6 milyar SDR'dir (Ayaz, 2013).

IMF ile ilk anlaşma 1961'de, son anlaşma 2005'te yapılmıştır. IMF'ye son geri ödeme, 2013'te yapılarak IMF borcu sonlandırılmıştır. IMF ile Türkiye arasında 19 stand-by anlaşması imzalanmış ve bu yolculuğa 8 Cumhurbaşkanı ve 37 hükümet refakat etmiştir (KDK, 2019, s. 1).

Tablo 6: TÜRKİYE - IMF STAND-BY ANLAŞMALARI

ANLAŞMA TARİHİ	SÜRESİ(AY)	ANLAŞMA TÜRÜ	TUTAR MİLYON SDR	KULLANIM MİLYON SDR
1.01.1961	12	STAND-BY	37,50	16,00
30.03.1962	9	STAND-BY	31,00	15,00
15.02.1963	11	STAND-BY	21,50	21,50
15.02.1964	11	STAND-BY	21,50	19,00
1.02.1965	12	STAND-BY	21,50	-
1.02.1966	12	STAND-BY	21,50	21,50
15.02.1967	11	STAND-BY	27,00	27,00
1.04.1968	9	STAND-BY	27,00	27,00
1.07.1969	12	STAND-BY	27,00	10,00
17.08.1970	12	STAND-BY	90,00	90,00
24.04.1978	24	STAND-BY	300,00	90,00
19.07.1979	12	STAND-BY	250,00	230,00
18.06.1980	36	UZATLMIŞ FON	1.250,00	1250,00
24.06.1983	12	STAND-BY	225,00	56,20
4.04.1984	12	STAND-BY	225,00	168,70
8.07.1994	14	STAND-BY	610,50	460,50
22.12.1999	36	EK REZERV	15.038,40	15.038,40
21.12.2000	12	STAND-BY	5.784,00	5.784,00
4.02.2002	36	STAND-BY	12.821,20	11.914,00
11.05.2005	36	STAND-BY	6.662,04	6.662,04

Kaynak: (Ayaz, 2013), (Karabıyık & Uçar, 2010).

3.3. 1970-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ

3.3.1. 1970 İstikrar Programı

1970-1980 Dönemi, Türkiye için bakımından sıkıntılı bir dönemdir. Bu dönem, siyasi istikrarsızlıklarında yaşandığı bir dönemdir. Türkiye bu dönemde, 1973 petrol krizinin de etkisine maruz kalmıştır. Yine bu dönemde gerçekleşen, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, ekonomik olarak bütçeye ağır bir yük getirmiştir. 1960'lı yıllarda sürdürülen politikalarında etkisiyle, ekonomide çeşitli sorunlar baş göstermiştir. Sanayide kapasite kullanım oranı azalmış, fiyat istikrarı bozulmaya başlamıştır. Türkiye, yeni mali kaynaklara ve yeni politikalara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu süre zarfında IMF, Türkiye'den devalüasyon ve dış ticaret serbestliği ile ilgili taleplerde bulunmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, 17 Ağustos 1970'de IMF ile bir anlaşma imzalandı. Bu stand-by anlaşmasının miktarı 90 milyon SDR'dir. Bu anlaşmayla, IMF'in devalüasyon isteği yerine getirildi ve 1 USD = 9 Türk Lirası (TL) iken 15 TL'ye devalüe edildi. Böylece TL 12 yıl aradan sonra tekrar devalüe ediliyordu. Ayrıca ithalatta liberal politikalar benimsendi (Boratav, 1989, s. 97).

1970 İstikrar Programının ana amacı, dış ticaret açığını önlemektir. Merkez bankası döviz rezervlerinin tükenmesi ve dış borç yükü, böyle bir yardıma ve programa ülkeyi mecbur bırakmıştır. Bu program kapsamında, faiz ve fiyat ayarlamalarıyla enflasyonunda düşmesi hedeflenmiştir (Şahin, 2000, s. 171). Kararlar uyarınca, kamu gelirlerini artırıcı, yeni vergi reformları öngörülmüştür. İstikrar programı gereği, ithalat tarifelerinde değişikliğe gidilmiş ve miktar kısıtlaması getirilmiştir. Ayrıca kamu kesiminin yapacağı ithalat, Maliye Bakanlığı iznine tabi tutulmuştur. Türkiye'nin döviz rezervleri bu dönemde çok düşük seviyede idi, alınan bu kredi bu alanda bir iyileşme meydana getirmiştir. Ancak kararlar bazı istisnalar içeriyordu (Parasız, 1998, s. 141-142):

- Türkiye'ye gelen dövizlere, %33.5 oranında faiz verildiği için, yurt dışındaki işçilerin gönderdiği dövizlere 1 USD = 11.25 TL döviz kuru uygulanacaktır.
- Dış seyahat harcamalarından alınan vergi nedeniyle, 1 USD = 10 TL olarak belirlenmiştir.
- Pamuk, tütün, fındık, kuru üzüm, kuru incir, zeytinyağı gibi geleneksel tarımsal ihraç ürünlerinden sağlanacak dövizlere 1 USD = 12 TL kuru uygulanacaktır.

Programın en önemli etkisi, işçi dövizlerine üzerinde gerçekleşmiştir. 1970 ve takip eden dört yılda işçi dövizlerinin girişinde ciddi artışlar olmuştur. 1969 yılında 141 milyon USD olan işçi dövizleri, 1974 yılı sonunda 1.5 milyar USD seviyesine çıkmıştır (Apak, 1993, s. 158). Beklenenden fazla gerçekleşen döviz girişi sonrası, 1973 verilerine göre cari işlemler bilançosu fazla vermiştir (Şahin, 2000, s. 171).

İstikrar programı kapsamında, faiz ve vergiler yükseltilmiş, KİT'lerin ürettiği ürün ve hizmetlere % 50 oranında fiyat artışı yapılmıştır (Karluk, 2002a, s. 444) . 29 Mayıs 1970'de uygulamaya alınan Finansman Yasası ile çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu yasa ile (Parasız, 1998, s. 139-140):

- İşletme Vergisi,
- Taşıt Alım Vergisi,
- Spor Toto vergisi,
- Gayrimenkul Kıymet Artış Vergisi, kanunlaşmıştır.

Ancak kanunun uygulanması ertelenmiştir.

Öncelikli amacı, bütçe denkliliği, hayat pahalılığının önlenmesi, ihracat artışı için devalüasyon, ithalatı azaltmak olan istikrar programı, beklenen sonuçları doğuramamıştır. Ülke ekonomisini kriz ortamına taşıyan ana sorunlar, varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Dış ticaret açığı devam etmiş, ihracatta beklenen reel artış sağlanamamıştır. Ayrıca, en büyük sorunlardan biri olan enflasyon, finansal istikrar için sorun teşkil etmeye devam etmiştir (Kazgan, 1985, s. 140).

1970 programı sonrası, Türkiye IMF ilişkilerinde durağan bir döneme geçilmiştir. Bu dönem, dünyada da IMF'nin etkinliğinin azaldığı bir dönemdir. 1974 senesinde petrol fiyatlarının yükselmesiyle, ithal girdilerin fiyat artışı ve gelişmiş ülke ekonomilerindeki durgunluk, Türkiye'yi de etkilemiştir (Demirgil, 1982, s. 57-58).

Bu dönemde Türkiye, Dövizle Çevrilebilir Mevduat adıyla bir sitem uygulamış ve IMF'ye ihtiyaç olmadan bir fonlama sistemi devreye sokmuştur. Ancak bu borçlanma şekliyle yeni bir iç borç krizi meydana gelmiştir. 1977 yılında vadesi gelen "Dövizle Çevrilebilir Mevduat" anapara faizleri ödenememiştir (Kazgan, 1985, s. 291).

Sonuç olarak, Türkiye’de IMF destekli uygulanan istikrar programları sonrası, Türk Lirası büyük değer kaybı yaşamıştır.1980’lere doğru, yurtiçi tasarruflar azalmış, milli gelir düşmüş, borç yükü ve enflasyon yükselmiştir.

3.3.2. 1978 İstikrar Programı

1970 istikrar programından istenen sonuçların alınamaması ve küresel nedenlerle, 1971 sonrası, 1978 yılına dek, IMF ile herhangi bir anlaşma yapılmamıştır. 1970’lerin sonlarına doğru sanayi üretimi ve yatırımlar için gerekli olan ithalat, yeteri miktarda yapılamıyordu. Bu durum, zaten sınırlı olan sanayi kapasitesini iyiden iyiye düşürüyor ve zaten var olan ekonomik sorunlar artıyordu. Bir taraftan kamu harcamaları artarken, kamu gelirleri aynı yönde artmıyordu. Sanayi üretiminin yetersizliği nedeniyle, toplam arz, talep karşısında yetersiz kalıyor ve enflasyona neden oluyordu (Kazgan, 1985, s. 291).

Türkiye, uzun yıllar aradan sonra yaptığı 1970 devalüasyonu sonrası 1 Mart 1978’e kadar, Türk Lirasını on bir kez devalüe etmiştir. Devalüasyonla kur ayarlaması artık kronik hale gelmiştir. 1970’de 1 USD = 15 TL iken, 1977 yılında 1 USD =19.25 TL olmuştur (Bozdağ, 1990, s. 85-86).

Türkiye, hem siyasi hem ekonomik olarak, çok kötü bir dönemden geçiyordu.1974 sonrası, sürekli koalisyon krizleri yaşanmakta ve yeni hükümetler kurulmaktaydı. Ancak bu hükümetlerin kısa süreli oluşu ve uygulanan politikaların akameti, ülkeye ağır faturalar getiriyordu (Yaprak & Kuştepe, 2006, s. 247). Kıbrıs Barış Harekatı sonrası, uluslararası baskı ve çeşitli ambargolar nedeniyle ekonomik sorunları önlemek için alınan dış borçlarda, yeni sorunlar oluşturmaktaydı. Türkiye bu olumsuz durumu düzeltmek için, tekrar IMF’nin kapısını çalacaktı.

1978 yılında, Türkiye –IMF ilişkilerinin 11. Stand-by anlaşması, 24 Nisan’da imzalanmış ve Türk Lirası makus talihinde olduğu gibi yine devalüe edilmiş, 1 USD = 19 TL iken, 25 TL’ye çıkarılmıştır. IMF’nin klasik politikalarından olan, talep azaltıcı kemer sıkma politikaları uygulamaya alınmıştır. Dış borç vadeleri uzatılacak ve yeni krediler gelecekti. Ancak Hükümet, IMF önlemleri ile politik anlayışının örtüşmeyeceğini belirterek, anlaşmayı sonlandırmıştır (Soyak & Eroğlu, 2008, s. 5).

IMF, 1978 yılı sonunda yapmış olduğu denetimde, yani bir devalüasyon istemiştir. KİT'lerin ürettiği ürünlere zam yapılması, 1 USD'nin 30 TL'ye çıkarılması, çeşitli desteklemelerin kaldırılması ve iç piyasanın daraltılması istenmiştir. Hükümet, yıl içinde yapılan devalüasyonun yardım gelmediği için yetersiz kaldığını beyanla, sıcak parayı ön koşul yapmış, ancak IMF bu istekleri karşılamamış ve ilişkiler yine askıya alınmıştır (Berksoy, 1982, s. 165-166).

3.3.3. 1979 İstikrar Programı

IMF ile beklediği sonuçları alamayan hükümet, 1979 Mart ayında "Ekonomiyi Güçlendirme Programı" adıyla yerli bir program açıkladı. Ekonomiyi küçülterek dengelemeyi amaçlayan program, iç kaynakları harekete geçirmeyi öngörüyordu (Erdost, 1982, s. 165-166). Açıklanan bu program, IMF tarafından da onaylanmış 1 USD = 47 TL'ye devalüe edilmiş, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) zamları, kamu haramlarının azaltılması, faizlerin yükseltilmesi gibi önlemler uygulamaya konulmuştur (Kazgan, 1995, s. 178).

Bu süreçte, kısa vadeli borç yükünün bir kısmı uzun vadeli devlet borcuna dönüştürülmüştür. Özel sektörün dış borç yükü, devlet garantisi altına alınmış ve bu yük topluma yansıtılmıştır (Kazgan, 1999, s. 134).

1970'li yıllar Türkiye - IMF deneyimleri başarısızlıkla neticelenmiştir. Ülkelerin tarihsel durumları ve ekonomik yapıları dikkate alınmadan uygulanan programların, çok etkili olmadığı sonucu görülmektedir. Ayrıca, 1970'li yılların sonunda uygulanan IMF destekli istikrar politikaları, Türk Lirası'nın çok önemli oranda değer kaybetmesine sebep olmuştur. Ödemeler bilançosunda beklenen iyileşme sağlanamamış, yurt içi tasarruflar, 1980'li yıllara doğru iyice azalmıştır. Milli gelirin gerilemesinin yanında, enflasyon oranları artan borç yüküne bağlı olarak giderek yükselmiştir (Çörtük, 2006, s. 62).

3.4. 1980-1990 DÖNEMİ TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ

Artan terör olayları, siyasi istikrasızlıklar ve ağır ekonomik bilanço, 1980'lerin başında Türkiye'yi zor günlerin beklediğinin habercisiydi. Yüksek enflasyon, gerekli ithal malların temin sıkıntısı ve ihracat azlığı, büyük problem teşkil ediyordu. 1970'lerde uygulanan politikalar, finans piyasaların gelişmesini engellemiş ve tasarruf oranlarına

negatif yansımıştır. Türkiye, mevcut kriz durumundan kurtulmak amacıyla, 24 Ocak 1980’de IMF destekli, çok büyük mali reformlar getiren bir istikrar paketi açıkladı (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 120).

24 Ocak 1980 Kararları, Cumhuriyet Dönemi süresince uygulanan politikalar bakımından yeni bir dönem ve iktisadi anlayışın oluşumu açısından, başlangıç niteliğindedir (Alpago, 2002, s. 109-110).

3.4.1. 24 Ocak Kararlarının Alınma Nedenleri

1970’li yıllarda kendi ekonomik ve siyasi sorunlarının yanında, dünyada meydana gelen petrol krizinin de etkisiyle, Türkiye ekonomisi zor bir sürecin içine girmiştir. Petrol fiyatlarının yükselmesine bağlı aşırı döviz ihtiyacı, ekonomiyi zora sokmuştur. Ayrıca, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrası uygulanan ambargo nedeniyle de ekonomik sorunlar artmıştır. (Ener, 2004, s. 100). Batı ülkeleri, yaşanan petrol krizini döviz gelirlilerini artırarak atlamalarına karşın, Türkiye kriz sonunda yüksek enflasyon ve dış borç sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır (TÜSİAD, 1980, s. 126).

Bu süreçte, dünyada gelişen ekonomik değişimlere uyum sağlayamayan Türkiye’de, döviz kıtlığı yaşanmış, üretim ve yatırımlar azalmış, bazı malların temininde sorun yaşanmış ve fiyatlar yükselerek enflasyon tırmanmıştır. 1980 yılı başında ekonomide biriken bu sorunlar şöyle özetlenebilir (Parasız , 2001, s. 308-311):

Gecikme Sorunu: Ekonomi alanında yapılması gerekenlerin ve alınması gereken kararların zamanında alınmayışı. Uygulamada yapılan hatalar ve eksiklikler ekonomiye olumsuz şekilde yansımıştır.

Enflasyon Sorunu: Yüksek kamu açıkları, bu durumun yansımaları olarak yaşanan parasal genişleme ve baskı altında oluşan tahsisli kredi sistemi, enflasyona ve reel sektörün bilançolarının bozulmasına neden olmuştur. Enflasyon 1974-1976 döneminde % 20,7, 1977’de % 24,5, 1978’de % 43,7, 1979’da % 71 olarak gerçekleşmiştir. 1980 yılı sonunda enflasyon rakamı % 105’e yükselmiştir.

Kapasite Kullanım Oranı Düşüklüğü: Petrol ve enerji fiyatlarının yüksekliği ve yaşanan krizler sebebiyle yetersizliği, finansman bulma sorunu, dış yatırım eksikliği kapasite kullanım oranının düşmesine neden olmuştur.

Yurtiçi Tasarruf Azalması: Yurtiçi tasarruflar bu dönemde çok düşük kalmıştır. Tasarruf oranı, 1977 rakamlarıyla GSMH'nin % 7'si seviyesinde kalmıştır (Kazgan, 1999, s. 132).

İthal İkamesi ve Korumacılık: Tüketim mallarında kısmen başarılı olunmuştur. Ancak ekonomi belli bir gelişme düzeyine geldikten sonra, ithalat yine artış göstermiştir. İthal ikameci yaklaşımın büyümeye katkısı 1970'lerde negatif olmuştur.

Kısa Vadeli Borç Yükü: 1980'li yıllara gelindiğinde dış borçlar özellikle kısa vadeli borç yükü, IMF kredilerine ve ertelemelere rağmen artış göstermiştir.

Karşılaştırmalı Üstünlükler İlkesinden Yoksun Sanayi Politikası: Optimal olmayan, dış rekabetin itici gücünden yoksun ve verimlilik artırıcı etkilerden yoksun sanayi yapısı.

3.4.1.1. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı

12 Kasım 1979'da Süleyman Demirel Başbakanlığında bir azınlık hükümeti kurulmuştur. Hükümet, artan ve derinleşen ekonomik problemler karşısında, radikal önlemler almak zorunda kalmıştır. 1979 sonlarında, Başbakanlık Müsteşarlığı'na atanan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı görevini de vekaleten yürüten Turgut Özal, bu programın hazırlanmasında ve yürütülmesinde en önemli aktördür. Hatta 24 Ocak 1980 Kararları, Özal kararları adıyla da adlandırılmıştır. 1980 sonrası Türk siyasi hayatını yeniden dizayn edecek olan Turgut Özal ismi, artık gündemde iyice görülmeye başlamıştı.

24 Ocak Kararları, Türkiye ekonomik hayatında Neo-liberal politikaların başlangıcı olarak görülebilir. (Kaya, 2012, s. 6). Bu kararlarla Türkiye içinde bulunduğu istikrarsızlığı giderecek ve 1960-1980 yılları arasında uygulanan, ithal ikameci kalkınma modelinden vazgeçecektir. Ekonomik dengelerin oluşumunda piyasa ekonomisinin önemini artırıyordu. Programın temelini, ekonominin dışa açılması ve sanayi malları

ihracatının artırılması oluştuyordu. 24 Ocak Kararları, Latin Amerika'da uygulamaya konulan "Otodoks İstikrar" programlarına benzemektedir. Yaşanılan sorunların ve enflasyonun sebebini, iç talebe bağlayan IMF, bu bağlamda kamu kesimi harcamalarının azaltılması, iç talebin azaltılmasına yönelik politikalar önermiştir (Şenel, 2012, s. 160-161). 24 Ocak Kararları, içinde hem Ortodoks, hem de Heteredoks özellikler barındıran bir programdır (Parasız , 2001, s. 313).

Bu program, 1970'li yıllarda uygulananların aksine, kararlılıkla uygulanmıştır. Program dahilinde, faiz oranları yükseltilmiş, yüksek oranlı devalüasyona gidilmiş ve dalgalı kur sistemine geçilmiştir (Ertüzün , 1987, s. 169).

Hazırlanan program, 24 Ocak 1980 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında ilan edildi. Kabine toplantısında, açış konuşmasını yapan Başbakan Süleyman Demirel durumu şöyle özetlemiştir:

“Arkadaşlar bugün Türk ekonomisini kurtarmak için çok önemli kararlar alacağız. Bu revizyon kararlarını, içinde bulunduğumuz durum nedeniyle almak zorundayız. Bu kararlar alındığı zaman, siyasi misyon olarak büyük zararlar görme ihtimalimiz vardır. Ancak almadığımız takdirde memleket, bu işten büyük zarar görecektir. Bu durumun içinde, bizim gibi sizlerde yaşıyorsunuz, nelerle boğuştuğumuzu çok iyi biliyorsunuz. Ekonomiyi en kısa zamanda istikrara kavuşturamadığımız takdirde, misyonumuz bitecektir. Durum fevkalâde kritiktir ve darlıkları, yoklukları, kuyrukları kaldıramazsak, Merkez Bankası'nı çalışır duruma getiremezsek bizim siyasi misyonumuz iflas eder. Bu tehlikeleri bertaraf etmek için bugün huzurunuzla getirdiğimiz kararları burada almak zorundayız.”

Başbakanın konuşmasını takiben Turgut Özal, konuşmasında bu kararların alınmasının zaruretinden ve Türk ekonomisinin zor durumundan bahsetti (Çölaşan , 1983, s. 128). Çözülmesi gereken sorunlar ve çözüm yaklaşımları şöyleydi (Yıldırım , 2012, s. 49-50):

- Enflasyonun azaltılması,
- Döviz geliri artışı,
- İmalat sanayi kapasite kullanımının artırılması,

- İhracat artışı,
- Yoksulluğun ve stokçuluğun giderilmesi,
- İstihdamı artıracak yatırımlara yönelme,
- Gelir dağılımı adaletinin sağlanması.

25 Ocak 1980 Tarihinde 16880 sayılı Resmi Gazetede ilan edilen, 24 Ocak 1980 Kararları şöyledir (Karluk, 2010):

- İç pazara dönük “ithal ikamesi” modeli yerine “ihracata yönelik sanayileşme” modelinin benimsenmesi,
- Aşırı değerlenmiş döviz kuru yerine “gerçekçi kur” politikasının benimsenmesi ve bunu sağlamak için radikal devalüasyonlardan kaçınılması,
- Faiz hadlerinin devletin değil, piyasadaki fon arz ve talebinin belirlemesi,
- Yüksek faizin yanı sıra sınırlı para-kredi politikasının da iç talebi, dolayısıyla enflasyonu denetleyici bir araç olarak kullanılması,
- Fiyat denetimlerinin mümkün mertebe kaldırılması ve fiyatların arz- talebe göre piyasada belirlenmesinin sağlanması, Kamu kesimince üretilen temel mallarda sübvansiyonların kaldırılması ya da azaltılması, böylece bu mallarda hatırı sayılır zamların çekinmeden yapılması,
- KİT reformu yapılarak bu kuruluşların karsız istihdam depoları olmaktan kurtarılması,
- Bir yandan kamu harcamaları kısıılırken, diğer yandan kapsamlı bir vergi reformuyla bütçe denkliğinin sağlanması,
- Yabancı sermayeyi özendirmek için yeni önlemler alınması, bu arada devlet tekelindeki kimi üretim alanlarının da yerli ve yabancı özel sermayeye açılması (Ulugay, 1984, s. 21).

Alınan kararların öncelikli amaçları: enflasyonu önlemek, ihracat artışı yaratmak ve finansal liberalleşmeyi sağlamak, Türk sanayisinin dış rekabete uyumu olarak özetlenebilir (Ener, 2004, s. 104). 24 Ocak Kararları yüksek kur, düşük ücret, yüksek faiz ve ihracat teşviklerini esas alan bir program olmuştur. Düşük ücret yoluyla maliyetlerin düşeceği, karlılığın artacağı öngörülmüştür. Artan karlar sonucu oluşan fazlanın, yatırımlara kanalize edilmesi düşünülmüştür. Bu sayede, yatırımlar için döviz gereksiniminin azalacağı düşünülmüştür. Oluşan yüksek döviz kuru sebebiyle, ihracatın

artacağı ve ithalatın azalacağı hesap edilmiştir. Yüksek faiz politikasıyla, harcamaları kısarak, tasarruf miktarının artırılması düşünülmüştür (Demir O. , 1997, s. 179). Bu süreçte ithalat yasakları kademeli olarak kaldırılmıştır. Döviz bulundurma yasağına son verilmiştir. İhracat karşılığı ithalat kolaylıkları sağlanmıştır.

3.4.1.2. 24 Ocak 1980 Kararlarının Sonuçları

24 Ocak 1980 Kararları, Türkiye açısından uzun soluklu bir istikrar ve yapısal dönüşüm programıydı. DB, IMF ve OECD gibi uluslararası alanda etkili ve sermaye hareketlerine yön veren kurumlarca desteklenen bir programdı. Programın uygulamaya konulmasıyla Türkiye, OECD üyesi ülkelere daha önce ertelenen borçlarını yeniden yapılandırabilmiştir. IMF'ye verilen taahhütlerle, 1980-1983 dönemini içine alan bir stand-by anlaşması imzalanmıştır. 1,25 milyar SDR tutarında kredi, 18 Haziran 1980 itibariyle alınmıştır (Kazgan, 1985, s. 335-336).

Siyasi iktidarın otoritesinin zayıflaması nedeniyle, gerektiği kararlılıkta uygulamamış, beklenenin aksine ekonomik ve sosyal sorunlar artmaya devam etmiştir. 12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri, sosyal, siyasi ve ekonomik istikrarın tesisi huzur ve güven ortamının teminini tekrar sağlamak gerekçesiyle, yönetime el koymuştur (Karabıyık & Uçar, 2010, s. 44). 21 Eylül 1980'de Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülend Ulusu Başbakanlığında bir hükümet kurulmuştur. 24 Ocak Kararları, askeri hükümetinde etkisiyle tam olarak uygulanamamıştır.

24 Ocak Kararları neticesinde, altın ve döviz üzerindeki kontroller kaldırılmış. Hedeflere ulaşmak için, 1 USD = 47,80 TL iken, 1 USD = 71.40 TL' ye devalüe edilmiştir. İhracattan elde edilen gelirler vergi dışı tutulmuş, ihracat yapan firmalara yönelik vergi iadeleri yapılmıştır. Ayrıca ihracat kredilerinde vergiler kaldırılmıştır (Karluk, 2007, s. 386-387). 1981 yılından itibaren, kontrollü dalgalı kur sistemi uygulaması başlamıştır. 24 Ocak Kararlarından en çok etkilenen kesim, sabit ücretle çalışan kesim olmuştur. Ücretlerin sabit tutulmuş olması, nitelikli ve eğitim sahibi işgücünün gelişmiş ülkelere gitmesine sebep olmuştur (Demir O. , 1997, s. 180).

Alınan kararlarla, sanayileşmede ihracata dayalı bir model benimsenmiştir. Türkiye ihracat yapacağı ülkelerle "karşılaştırmalı üstünlüklerini" dikkate alarak avantajlı

olduğu sektörlerde üretime ağırlık vermiştir. Öncü sektörler tekstil ve inşaat olmuştur (Kaya, 2012, s. 8).

Bu dönemde uygulanan programlarda, en başarılı olunan alan ihracattır. İhracata yönelik alınan tedbirler sonucunda, ihracatta bir artış kaydedilmiştir. Ancak bu artış sağlanırken iç talep kısılmış, özellikle işçi ve dar gelirli sınıf aleyhine gelir dağılımı bozulmuştur. Petrol krizi sonrası, dünya petrol fiyatlarının yükselmesiyle, 1980 öncesi ithalatın çoğu OECD ülkelerine yapılıırken, 1980 sonrası Orta Doğu ülkelerinin payı ihracatımızın % 48'ini oluşturuyordu (Başkaya, 2005, s. 260-265). 1984-1987 Dönemi büyüme hızı % 7'ye ulaşmıştır. Bu rakamlarla büyümede, İkinci Dünya Savaşı sonrası 1977'ye kadar olan dönemin ortalamasına yaklaşılmıştır. IMF, 1984 yılına kadar para arzına sınırlamalar getirmiş ve Merkez Bankası (MB)'nin kamuya açtığı kredileri azaltmış ve enflasyonu düşürme hedefine ulaşmıştır (Kazgan, 1999, s. 135-142).

Bu olumlu etkilerin yanında, ekonominin temel dinamiklerini etkileyen bazı alanlarda sorunlar vardı. Yatırımlar istenildiği seviyede artmıyordu. Bunun sebebi yüksek faize bağlanıyordu. 24 Ocak Kararlarından sonra, ilk dönemde enflasyonda hızlı bir düşüş olmuş, ihracat hızla artmıştır. Ancak 1983 sonu itibariyle, enflasyon tekrar artmaya, ihracat yavaşlamaya başlamıştı (Kılıçbay, 1985, s. 194-185).

24 Ocak 1980 Kararları yapısal önlemleri içeren serbest piyasa mekanizması etkinliği üzerine oluşturulan bir programdır. İhracat öncelikli kalkınmayı esas alan ve dışa açılmayı öngören programın, kısa dönemde oluşan sonuçları şöyle sıralanabilir (Karluk , 2009, s. 419-420):

- İhracatta sanayi mallarının payı yükselmiş, ithalat hızla artmıştır. İhracat 1980'de 2.9 milyar dolardan, 1983'de 5.9 milyar dolara yükselmiştir.
- Ülkeye giren işçi dövizleri artmış, turizm ve yabancı sermaye gelirleri yükselmiştir.
- İthalat hızla geliştiği için dış ticaret açığı büyümüştür.
- Döviz gelirlerindeki artış sebebiyle ödemeler dengesi açıkları küçülmüş ve döviz darboğazı genişlemiştir.
- Enerji sıkıntısının giderilmesiyle ekonomide kapasite kullanım oranı yükselmiştir.
- Dış kredilerle finansman ihtiyacı karşılanmış ve ithalat arttırılmıştır.

- Fiyatlar, 1980’de Cumhuriyet tarihinde ilk kez üç haneli olmuş, fakat 1981-1987 döneminde yıllık ortalama % 30’lar civarında seyretmiştir.
- Faiz oranlarının arttırılması, banka mevduatlarını yükseltmiştir.
- Maaş ve ücretlere enflasyonun altında zam yapılmıştır. Bu ise çiftçi ve çalışanların ulusal gelirden aldıkları payı azaltmış ve gelir dağılımının bozulmasına sebep olmuştur.
- Tarımsal ürünlerin destekleme fiyatları, enflasyonun altında arttırılmış ve kapsamı daraltılmıştır.
- KİT ürünlerine kısa aralıklarla zam yapılmış, böylece KİT zararları kapatılmaya çalışılmıştır.

1980 yılında GSMH gerilemiş (-% 1.1), ancak 1981 sonrası, ekonomi yeniden büyümeye başlamıştır. 1980-83 döneminde, Türkiye’nin GSMH’si % 4 düzeyinde artmıştır. Olumlu gelişimlere karşın, işsizlik artmış, devletin ekonomide ki payı küçülmemiştir. Bu dönemde işsizlikte artmaya devam etmiştir. Dış borçlar yükselmiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizler sosyal sorunlar meydana getirmiştir (Karluk , 2009, s. 420). Bu dönemde krediye olan talep fazlaşmış, bankalar oluşan talebi karşılayamamışlardır. Bu alanda oluşan boşluğu, Türkiye’nin ekonomi tarihine kara bir leke olarak giren bankerler doldurmuştur. Kontrolsüz ve denetimsiz şekilde yeni bir sektör oluşmuştur. Yüksek faiz hadleri, yüksek risk ve daha çok, gayrimenkule olan yatırımlar neticesinde oluşan geri ödeme sorunları nedeniyle bu süreç, bankerlerin iflasiyla sonuçlanmıştır. Oluşan banker sistemi, tüm Türkiye’ye yayılmış ve yerel bazda bankerler ortaya çıkmıştır. Kriz ortamında, halkı dolandırmak isteyenler, Türkiye’nin yakın geçmişinde de örnekleri görüldüğü üzere, bir “**saadet zinciri**” oluşturmuşlardır. Bu oluşumlar büyük vurgunlar yapmışlar ve sözde iflas etmişlerdir. Bu iflaslar, toplumun hemen hemen bütün kesimlerini etkilemiştir (Önder, 2005, s. 154).

Türkiye, IMF ile 18 Haziran 1980 tarihinde, 1983 yılına kadar süren üç yıl planlı 1,25 milyar SDR tutarında, yeni bir stand-by anlaşması imzalamıştır. 24 Ocak Kararları, IMF destekli alınmamış olsa da, bu anlaşma IMF’in desteğini belgelemiştir. Yapılan anlaşma 1983 yılına kadar devam etmiştir (Ener, 2004, s. 110). Alınan istikrar kararları, zaman içinde çeşitli kararlarla desteklenmiş ve yapısal bir uyum süreci içine girilmiştir. Kısa vade de alınan önlemler, uzun vadede ekonominin liberalleşmesine katkı sağlamıştır

(Sönmez , 1998, s. 485). Türkiye 1983'te biten stand-by anlaşması sonrası, 24 Haziran 1983'te 225 milyon SDR tutarında bir anlaşma imzalamış ancak bu kredi miktarının 56 milyon SDR'lik kısmını kullanmıştır. Bu anlaşmayı takiben 4 Nisan 1984'te yine 225 milyon SDR tutarında bir anlaşma imza edilmiş, bu anlaşmanın da, 168 milyon SDR'lik kısmı kullanılabilmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye IMF ile on yıl boyunca yeni bir anlaşma yapmamıştır (Ayaz, 2013, s. 3).

Türkiye 1990'lara, cari işlemlerde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, büyüme rakamları düşmüş, enflasyon oranları yükselmiş, gelir dağılımı dengesiz, iç ve dış borç yükü önemli boyutlara ulaşmış halde girmiştir (Çörtük, 2006, s. 65). 1980-1988 dönemimde, kamu harcamalarının azaltılmaması dolayısıyla iç borçlanmaya gidilmiş bu durumda kamu borç stokunu ciddi oranda artırmıştır. Türkiye 1990'lı yıllara, bazı olumlu gelişmelere rağmen, büyüme hızı azalmış, yüksek enflasyon, adaletsiz gelir dağılımı, iç ve dış borç yüküyle girmiştir (Ener, 2004, s. 109)

Tablo 7: 1980-1990 DÖNEMİ TÜRKİYE EKONOMİ VERİLERİ

YILLAR	BÜYÜME %	ENFLASYON %	İŞSİZLİK %	İHRACAT MİLYAR \$	İTHALAT MİLYAR \$	KAMU BORCU MİLYAR \$
1980	-2,8	107,6	8,3	2,91	7.90	19,13
1981	4,8	37,6	7,3	4,70	8.93	19,23
1982	3,1	25,7	7,2	5.74	8.84	19,71
1983	4,2	30,4	7,6	5.72	9.23	20.65
1984	7,1	50,4	7,8	7.13	17.75	34,20
1985	4,3	43,2	7,3	7.95	11.34	37,60
1986	6,8	29,6	8,1	7.45	11.10	42,10
1987	9,8	32,1	8,5	10.19	14.15	46.00
1988	1,5	68,3	8,7	11.66	14.33	44.80
1989	1,6	69,6	8,7	11.62	15.79	38.50
1990	9,4	53,1	8,2	12.95	22.30	49.00

Kaynak: (TÜİK, 2018), (Karabıyık & Uçar, 2010), (Karaköy & Yalman, 2019).

3.5. 1990-2000 DÖNEMİ TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ

3.5.1. 1994 5 Nisan Krizi

1990'lı yıllar, Türkiye'de hem siyasi hem de ekonomik olarak sorunların yaşandığı bir dönemdir. 1987'de yapılan genel seçim neticesinde, Başbakan Turgut Özal

başkanlığında ki ANAP, mecliste çoğunluğu elde etmiştir. 1989 Mart ayında yapılan yerel seçimlerde, iktidarda olan Turgut Özal Başkanlığında ki ANAP'ın oyları %23,74'e düşmüştür. Seçimlerde SHP %32,76, DYP %23,48 oy almıştır. Görev süresi dolan, 7.Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in yerine, 1989 Ekim ayında, Turgut Özal, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından yapılan oylamayla, 8.Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Ancak son seçimlerde partisinin aldığı oy, sürekli konu edilerek bir meşruiyet tartışması yaşanmıştır.

1991 Milletvekili Genel seçiminde, Süleyman Demirel Başkanlığında ki DYP birinci parti olurken, ikinci parti Erdal İnönü başkanlığında ki SHP olmuştur. Türkiye'de 13 yıl aradan sonra, tekrar koalisyon dönemi başlamıştır. DYP-SHP Hükümeti Süleyman Demirel Başbakanlığında kurulmuştur.1993 yılında, Turgut Özal'ın vefatı sonucu, TBMM'de yapılan oylamada, Süleyman Demirel 9.Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. DYP'nin başına Tansu Çiller gelmiş ve Başbakan olarak yeni hükümeti kurmuştur. Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasından kısa bir süre sonra, Erdal İnönü'de siyaseti bırakmıştır. SHP'de de genel başkanlığa, Murat Karayalçın getirilmiştir. Bu denli siyasi olayların yanında, artan terör olayları ve siyasi cinayetler ülke gündemini meşgul etmiştir. 27 Mart 1994'te yapılan yerel seçimlerin ardından, Türkiye yeni bir krizle baş başa kalmıştır.

24 Ocak Kararları ile başlayan serbestleşme ve dışa açılma süreci 1989'de sermaye hareketlerinin serbestleşmesi kararlarıyla, ekonomik göstergelerde bozulmalara neden olmuştur. Bu duruma, 1990 sonrası uygulanan kural dışı iktisat politikaları da eklenince, 1994 Krizinin nedenleri oluşmaya başlamıştır. Krizin ana nedeni, bütçe açığıdır. Yurtiçi tasarruf miktarının yetersizliği, yabancı sermaye girişiyle geçici olarak giderilmeye çalışılmıştır. Düşük kur, yüksek faiz politikasıyla, yabancı sermaye girişi hızlanmış ancak reel sektör yüksek faiz politikası nedeniyle yatırıma yönelememiştir. Ayrıca, finans piyasalarının, uygulanan ekonomi politikalarına olan güvensizliği de krizi tetiklemiştir (Işık, Duman, & Korkmaz, 2004, s. 51). 1991 Körfez Krizi ve Irak Ambargosu da ekonomiyi etkilemiştir (Kazgan, 1995, s. 200).

Kamu açıklarının yüksekliği ve bu problemin borçlanma ile finanse edilmesi, Türk Lirasının aşırı değerlenmesi neticesinde oluşan dış ticaret açığı, yüksek enflasyon, vergi gelirlerinin düşük seviyede olması, sorunlar doğuruyordu. Sermayenin serbest

dolaşımından kaynaklanan ve ülkeye rahatça giren sıcak paranın getirdiği rahatlık, ülkede ithalat ve tüketimin artışı beraberinde getirmişti. İşgücü maliyetlerinde ki artışlar reel sektörü zorluyordu. 1993 senesinde, özellikle finans sektöründe ortaya çıkan sıkıntılar, zaman içinde reel sektöre yansımıştı. 1993 yılıyla beraber, siyasi istikrarsızlıklarda ülke gündemindeki yerini tekrar almaya başlamıştır (Dikkaya & Yakışır Deniz, 2008). Bu yaşanan gelişmelere ilave olarak Ocak 1994'te, kredi derecelendirme kuruluşları Standart&Poors ve Moodys başta olmak üzere, uluslararası kuruluşların, Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi ve bankacılık sisteminde baş gösteren sorunların reel ekonomiye yansımaları, 1994 krizinin nedenlerini oluşturmuştur (Kaya, 2012, s. 18).

Türkiye'nin toplam dış borç stoku hızlı bir şekilde artmaya devam ediyordu. 1987 yılında 42 milyar USD olan dış borç, 1997 yılında 67 milyar USD seviyelerine çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) döviz rezervleri, 1992-1993 döneminde 6 milyar USD düzeyine indiği için, uluslararası yatırımcılar için güvensiz bir durum yaratmıştır (Kaya, 2012, s. 19). Zaten, kredi derecelendirme kuruluşların verdiği nota göre Türkiye, yatırım yapılmaz ülkeler sınıfına inmiştir. 1993 yılında, 9 milyar USD yabancı sermaye girişi kaydedilirken, 1994 yılında yaklaşık 4 milyar USD sermaye çıkışı yaşanmıştır (SBB, 2019). 1 Ocak 1994'te 1 USD = 14.50 TL iken 31 Mart'ta 22 TL'ye yükselerek yaklaşık % 50 bir devalüasyon yaşanmıştır. 5 Nisan Kararları sonrası 1 USD = 39,90TL'si olmuştur (Para Çevirici, 2018).

Finansal liberalizm sebebiyle, artan kredi faizleri, bu kredilerin geri ödenmesini de zorlaştırıyor ve yeni krizler yaratıyordu. Dövizle kısa vadeli borçlanan bankalar, TL cinsinden uzun vadeli kredi veriyordu. Bu durum, bankaları içinde çıkılamaz bir duruma düşürüyordu. 5 Nisan 1994 krizinde, bankalar batışa doğru sürüklenirken, hükümet mevduata % 100 hazine garantisi vererek, bankalardan kaçan mevduatı durdurmak istiyordu. Önlemlere rağmen 1994 yılında üç banka (Marmara Bank, TYT Bank ve Impexbank) iflas etmiştir (Kaya, 2012, s. 18).

24 Ocak Kararları sonrası uygulanan neo-liberal politikalar sonucunda, Türkiye'ye giren yabancı sermaye artmıştır. Bunun sonucunda finansal piyasalarda evvelce hakim olan, sınırlayıcı politikalar terk edilmiştir. Serbestleşen sermaye

hareketleri ve dış ticaret nedeniyle ithalatta uygulanan miktar kısıtlamalarına son verilmiştir (Karabulut, 2002, s. 123).

1980 sonrası, özel sektörü canlandırabilmek ve üretimi artırmak için vergi indirimi politikaları uygulanmıştır. Uygulanan bu politikalar, vergi gelirlerinin düşmesine neden olmuştur. Vergi geliri kayıpları, yurt içi ve yurt dışı borçlanma ile finanse edilmeye çalışılmış ve “Borçlanmaya Dayalı Kamu Finansman” modeli meydana gelmiştir. Bu durum, zaten yüksek olan kamu borç stokunun daha da artmasına neden olmuştur (Özçuban , 2011, s. 142).

Krizin nedenlerinden en belirginini, bütçe açıklarının yüksek olmasıdır. Bütçe açıkları, yurtiçi yerleşiklerin tasarruflarının yetersiz olması nedeniyle, yabancı sermaye ile karşılanmaya çalışılmıştır. Makroekonomik ölçekte görülen aksaklıklar, 1994 senesine gelindiğinde, artık içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Enflasyon yüksek olmaktan çıkıp, hiper hale gelmiştir. Piyasalarda durgunluk hakimdir. Makroekonomik dengesizlikler ve bu dengesizliklerin hatalı politikalarla giderilmeye çalışılması, Türkiye’yi derin bir krize sokmuştur (Uygur, 1994, s. 49). İşte bu noktada hükümet, yapısal birtakım reformları gerçekleştirmek için, 5 Nisan 1994’te on dört ay sürecek bir planı devreye sokmuştur.

3.5.1.1. 5 Nisan 1994 Kararları

5 Nisan 1994 Kararları, kamu maliyesinin disiplini ve bütçe açıklarının giderilip kontrol altına alınmasına yönelik önlemlere öncelik veren bir programdır. 1980 Sonrası, sürekli artan bir kamu kesimi borcu görülmektedir. Borca talep arttıkça, faizlerde yükselmiş ve borçlanmanın kamuya maliyeti yükselmiştir. 1989 itibariyle, 42 trilyon TL olan borç soğu, 1994 yılında 400 trilyon TL’ye ulaşmıştır. Türkiye’nin borçlanma gereksinimi, GSMH’ye oranla, 1989 yılında % 5,2 seviyesindeyken bu oran 1993 yılı sonunda % 300 artışla % 16,3 seviyesine yükselmiştir (Alkinoğlu, 1999, s. 313).

Dış borç ödemeleri için gerekli olan kaynak, iç borçlanmayla sağlanmaya çalışılıyorken, dövizde sürekli yükselmiştir. 1993 yılında dış ticaret açığı 6,3 milyar USD seviyesine çıkmıştır. Kamu kesimi iç ve dış borç faiz ödemesi, vergi gelirlerinden daha fazla bir rakama ulaşmıştır. Bu durum Cumhuriyet tarihimizde ilk kez ortaya çıkmıştır

(Karluk, 1999). 5 Nisan Kararları ile kamu harcamalarının kısılması ve gelir artırıcı önlemler alınmıştır. Bu önlemler şöyle sıralanabilir (Albeni & Eroğlu, 2002, s. 182-183):

- Vergi denetimleri hızlandırılıp yaygınlaştırılarak vergi ödemeyen kesimlerin bu alışkanlıklarına son verilecektir.
- KİT mal ve hizmet fiyatları piyasa şartları ve döviz fiyatları dikkate alınarak yeniden belirlenmiştir.
- Bütçe açıklarının süratle kapatılması için akaryakıt tüketim vergisinden bütçeye aktarılan kısım, % 50'den %70'e yükseltilmiştir.
- KİT'lerin Hazine' ye olan borçlarını süratle ödemeleri için gerekli düzenlemeler yapılacak, ayrıca kamu kuruluşlarının paralarını Merkez Bankası ya da Ziraat Bankası'nda değerlendirmeleri sağlanacaktır.
- Hazineye ait taşınmazların satış işlemleri süratle yapılacak, kamunun elindeki sosyal tesis, kamp, lojmanların kira bedelleri rayiç seviyelerine çıkarılacak, gelirler bütçeye aktarılacaktır.
- Harcama kısıtıcı önlemler ise şu şekilde özetlenebilir:
- 1994 yılı memur maaş artışları mevcut bütçe ödenekleri ile sınırlı tutulacak, KİT'lerde ki sözleşmeli personelin ücretleri eş değer statüdeki memur maaşlarından daha yüksek olduğu için zaman içerisinde bu dengesizlik giderilecektir.
- Kamudaki personel alımı dondurulacak ve işçilerin fazla mesai ücretleri ile ilgili mevcut ödenekte % 50 kısıtlama yoluna gidilecektir.
- Kuruluşların taşıt, lojman, sosyal tesis ve hizmet binası yatırımları durdurulmuştur. Kamuda taşıt alımı sınırlandırılmıştır. Mevcut taşıtların bir kısmı satılacak ya da trafikten çekilecektir.

3.5.1.2. 5 Nisan 1994 Kararlarının Sonuçları

Kriz sonrası, bir istikrar programı uygulanmaya başlamıştır. Programın ana amacı, yerli paraya istikrar kazandırmak, ihracat artışı, enflasyonun düşmesi, ekonomik istikrar ve istihdam sorunlarının çözümü, devam eden büyüme şeklinde özetlenebilir (Karluk, 2010). Kararlar istikrar sağlayıcı düzenlemeler ve yapısal düzenlemeler olarak iki alt başlıkta sıralanmıştır. Kamu harcamaları kısıtlanmış taşıt sayısı azaltılmış, sosyal tesis, lojman ve hizmet binaları yapımı durdurulmuştur. KİT ve Tekel ürünlerinin fiyatı

artırılmıştır. “Net Aktif Vergisi” ve “Ekonomik Denge Vergisi “ adıyla yeni iki vergi ihdas edilmiştir.

5 Nisan Kararları sonrası IMF ile uzun bir aradan sonra 8 Temmuz 1994’te bir stand-by anlaşması yapılmıştır. Anlaşma 610,50 milyon SDR tutarındadır. Bu aşamada IMF’ye bir niyet mektubu verilmiştir. Bu mektupta ekonomiye yönelik öngörü sunulmuş ve taahhütler verilmiştir (Karluk, 1998, s. 416-417).

Alınan kararlarla, kısa dönemde bazı olumlu neticeler alınmıştır. 1994’te % 150 seviyesine çıkan enflasyon, takip eden yılda % 80 seviyesine inmiştir. Kararlarla birlikte yapılan devalüasyon neticesinde, ithalatta azalma, ihracata artış kaydedilmiş, bunun sonucu olarak dış ticaret açığı azalmıştır. Hükümet eskiden uyguladığı tek yönlü para politikası yerine, maliye politikasını uygulamaya almıştır (Kaya, 2012, s. 18-21). Uygulanan istikrar programıyla, iç talep azaltılmış bu durum üretici kesime olumsuz yansımış ve ciddi oranda stok artışları oluşmuştur. Sanayi kesimi üretim kapasite kullanım oranı düşmüştür. Üretimde meydana gelen azalma, milli gelirinde düşmesine neden olmuştur (Uyan, 2011, s. 52).

1994 Kararları sonrası, dövize olan talep artarak devam etmiştir. Kırılgan ekonomik yapı, yabancı sermayenin ülkeden çıkışına neden olmuştur. 1994 yılında yabancı sermaye çıkışı, 4,2 milyar USD olurken ülke ekonomisi, % 6,1 oranında küçülme yaşamıştır (Aslan, 2017, s. 90). 1994 sonunda, % 127 olarak gerçekleşen enflasyon, fiyat istikrarının bozulmasına neden olmuştur. Ekonominin küçülmesine bağlı olarak, üretim azalmış ve işsizlik artmıştır.

5 Nisan Kararları sonrası oluşan en önemli durumlardan biri de, tekrar IMF’in kapısının çalınmasıydı. 1985 yılından sonra, IMF anlaşması yapmayan Türkiye, tekrar IMF’den kredi talebinde bulunmuştur. Alınan ve uygulanan kararlar neticesinde halkın refah seviyesi düşmüş, gelir dağılım adaletsizlikleri artmıştır. Hükümet üç ay vadeli Hazine bonolarını net % 50 faizle ihraç etmek zorunda kalmıştır. Tüm bu uygulamalara rağmen, dövize olan talep düşürülememiştir. Bu durum, en çok sabit gelirli emekçi kesimi etkilemiştir (Karluk, 2005). Programın uygulamaya konmasıyla birlikte, geliri düşen sabit gelirlilerin, alım gücü kaybına bağlı olarak, iç talepte ciddi daralma ve üretilen mallarda stok artışı görülmüştür. 1994 yılının Ocak-Mart döneminde, % 6 büyüyen sanayi

üretimi, yılsonu itibariyle bir önceki yıla göre % 8 gerileme göstermiştir. Türkiye ekonomisi, 1993 yılında yaşanan % 8,1 oranında ki büyümeye karşın, 1994'te % 6,1 oranında küçülmüştür (Çevik , 2006, s. 69).

Sonuçla 5 Nisan Kararları, IMF tipi istikrar programlarına benzer nitelikteydi. IMF tarafından hazırlanmayan, ancak Mayıs 1994'te IMF ile yapılan görüşmeler sonunda, bir takım performans değerlendirmelerine tabi tutulan program, Temmuz ayında imzalanan stand-by anlaşmasıyla, IMF tarafından kabul görüp desteklenmiştir. Türkiye, IMF tarafında öngörülen kriterleri sağlayamamıştır (Ardıç, 2004, s. 156-157).

Ülkede, aynı dönemde bir koalisyon hükümeti vardı, 1993 yılında Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı seçilmesi ve Tansu Çiller Başbakanlığında kurulan hükümetteki uyumsuzluklar, alınan kararları ve uygulanan politikaların kararlılığını olumsuz etkiliyordu. 1994 yılında oluşan kriz, siyasi istikrarsızlığı da tetiklemiş ve 1995 yılı sonunda erken seçim kararı alınmıştır. Türkiye, 1995 Ekim seçimleriyle uzun yıllar sürecek siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sorunların baş gösterdiği bir döneme giriyordu.

Uygulanan program neticesinde, iç borçlanmada hazinenin çıkardığı bonoların faizleri düşürülürken, vadeleri uzatılmaya çalışılmıştır. Bu politikalar belirli bir dönem içinde başarılı olmuştur. Ancak, ekonomik belirsizliğin devamı ve olumsuz beklentiler, kararların başarılı olmasını engellemiştir. 1995 yılının sonuna doğru, siyasi istikrarsızlık ve seçim kararı dövize talebi artırmış ve enflasyonist bir ortam yaratmıştır (Kaya, 2012, s. 30-32).

5 Nisan Kararlarıyla, beklenen sonuçlar elde edilememiş ve ekonomi takip eden yıllarda meydana gelen, 1997 Doğu Asya ve Rusya krizlerinden olumsuz etkilenmiştir. Doğal olmayan tedbirlerle bastırılan krizler, yeni krizlerin tetikleyicisi olmuştur (Kaya, 2012, s. 30-32).

3.5.2. 1998 Yakın İzleme Anlaşması

28 Şubat post-modern darbesi sonrası, Temmuz 1997'de kurulan ANAP-Demokratik Sol Parti (DSP) ve Demokrat Türkiye Partisi (DTP)'nin oluşturduğu, Mesut Yılmaz Başbakanlığında, 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kurulmuştur. Hükümet Kasım 1997'de IMF ile başlattığı ve Temmuz 1998'de imzalanan "Yakın İzleme

Anlaşması” ile neticelenen bir süreç başlatmıştır. Söz konusu süreç, 2008 yılına kadar sürecek on yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Dönemin Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Güneş Taner, IMF ile görüşmelerin başlamasını takiple, ABD’de yaptığı açıklamada şunları söylemiştir (BSB , 2007, s. 17-18):

“Programı Türkiye kendisi hazırladı. Klasik bir stand-by olmayacak. Bu bir orta vadeli programdır. Başka ülkelere model olarak önerilecek bir program olacaktır. Türk Hükümetinin istikrar programına ABD ve AB’nin siyasi destek verdiğini açıklamıştır”

Türkiye enteresan bir dönemden geçiyordu, aslına bakılırsa, 28 Şubat post-modern darbesi yapılmış ve Türkiye’de siyaset yeniden dizayn edilirken, basında yeni hükümeti ve IMF politikalarını kayıtsız desteklemiştir. 23 Eylül 1997 günü, Hürriyet gazetesi yazarı Ertuğrul Özkök, köşesinde halka umut vadederken şöyle seslenmiştir (Özkök , 1997):

“Geçen cuma akşamı Başbakanlık Konutu’ndaydım. Bu Konut’a son gittiğimde Başbakanlık koltuğunda Necmettin Erbakan oturuyordu. Cuma akşamı Konut’a adımımı attığım anda, Türkiye’de etkili iki üslubun birbirinden ne kadar farklı olduğunu hissettim. Sanki iki ayrı dünya söz konusuydu. Birincisinde etrafta kahverengi elbiseli, sakallı insanlar geziyordu. Çoğunun çorapları beyazdı. Erbakan’ın etrafında, bir şeyhin müritleri gibiydiler. Binaya ağır bir hava çökmüştü. Geçen cuma günü ise atmosfer tamamen farklıydı. Her şeyden önce binada belirgin biçimde kadınların egemenliği göze çarpıyordu.”

Yazar yazının devamında ekonomi bakanının üstün meziyetlerine de değinerek:

“Tayland’da yaşanan son kriz, Güneş Taner tipi gerçekçi politikaların önemini bir kere daha ortaya çıkardı. Türkiye’nin, önümüzdeki dönemde Tayland’ın düştüğü duruma düşmemek için mutlaka ve mutlaka Güneş Taner’in ekonomide ağırlığını artırdığı bir zihniyete ihtiyacı var. Hong Kong’da yapılan Dünya Bankası toplantısında Taner’e gösterilen büyük ilginin anlamı da işte bu durumdan kaynaklanıyor.” demiştir.

Ancak bu bakan ve hükümet, banka yolsuzluğu kapsamında verilen gensoruyla, Kasım 1998’de düşürülecek ve on yıl sürecek IMF’li yılların yaratacağı krizler görülecekti. IMF ile yapılan görüşmeler sonunda, 26 Haziran 1998’de bir “Yakın İzleme Anlaşması” imzalandığı açıklandı. Bu anlaşma, bir buçuk yılsonunda bittiğinde, 2000 yılından başlayarak DB ve IMF destekli “Enflasyonla Mücadele Programı” ile yola devam edilecekti. Tipik IMF programlarında olduğu gibi, bu programda da siyasal nitelikler barındıran maddeler mevcuttur. IMF programına göre (BSB , 2007, s. 19-20):

- Bankacılık ve sosyal alanlarda yapısal değişiklik öngören düzenlemeler ve anayasal değişiklikler yapılacaktır,
- Ereğli Demir Çelik (ERDEMİR), Türk Hava Yolları (THY), Petrol Ofisi’nin kamuya ait hisseleri satılacak,
- Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.(TEDAŞ) işletme hakları özelleştirilecek,
- Türk Telekom özelleşecek,
- Ayrıca, 1999 yılı sonuna kadar tarıma yapılan desteklemelerin tamamı kaldırılacaktır.

Yakın İzleme anlaşması devam ederken, T.B.M.M.’ne Türk Ticaret Bankası yolsuzluğu nedeniyle verilen gensorularla 25 Kasım 1998’de önce, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Güneş Taner güvensizlik oyuyla bakanlıktan düşürüldü, aynı gün hükümette güvensizlik oyuyla düşürüldü. 11 Ocak 1999’da Bülent Ecevit başbakanlığında, ülkeyi seçime götürecektir bir azınlık hükümeti kuruldu. Hükümetin göreve başlamasını takiben, IMF ile Ankara’da yapılan görüşmede, daha önce IMF ile yapılan anlaşmaya sadık kalınacağını beyanla, “Anlaşma Birliği Mutabakatı” Ocak 1999’da imza edildi (BSB , 2007, s. 20).

18 Nisan 1998 günü yapılan seçimler sonucunda, 28 Mayıs 1999’da Bülent Ecevit Başbakanlığında kurulan, DSP-Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve ANAP’ın oluşturduğu hükümet göreve başladı. Yeni kurulan hükümet, açıkladığı hükümet programında, IMF mutabakatına ve “Enflasyonla Mücadele Programı” na aynen devam edileceğini beyan etti. Hükümet göreve başlar başlamaz, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’nın kurulması ile ilgili yasayı meclis gündemine aldı. Hemen ardı sıra, “Mezarda Emeklilik” olarak ta adlandırılan Sosyal Güvenlik Kurumu

(SGK) yasası kabul edildi. Temmuz – Aralık 1999 döneminde, tarıma uygulanan desteklemeler kaldırılmaya başlandı (BSB , 2007, s. 20-21).

3.5.3. 1999 Stand-by Anlaşması

Dış kaynaklı olarak, 1997 yılında meydana gelen Doğu Asya Krizi, Rusya Krizi, 1999 yılı Brezilya Krizi ve 17 Ağustos depremi sonrası, borçlanma faizleri yükselmiş ve toplam kamu borcunun GSMH'ye oranı artmıştır (Yılmaz , 2001). Yakın coğrafyamızda yaşanan Rusya Krizi, doğrudan bir etki yaratamamış, ancak zaman içinde olumsuz etkileri olmuştur. Doğu Asya ve Rusya krizlerinin ilk etkileri, İMKB'de görülmüş ve hisse senetlerinin piyasa değerinin GSYH'ye oranı, 1998 yılında önceki yıla göre yarı yarıya düşmüştür (Öztürk & Bayraktar, 2010, s. 144). Rusya krizi sonrası, Türkiye'den yaklaşık 4,5 milyar USD sermaye çıkışı yaşanmıştır. Bu çıkış MB rezervlerinin azalmasına neden olmuştur. Yakın coğrafyada meydana gelen krizler, sanayi sektöründe üretim azalmasına neden olmuştur. Bu daralmanın en belirgin sebebi, ihracat oranlarının azalmasıdır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 21).

DB ve IMF yetkilileri, mevcut durumun devam ettirilemez olduğunu söylemişlerdir. Haziran 1999'da, IMF ile yapılan görüşmelerde “Yakın İzleme Anlaşması”nın mali yardımları da kapsayan bir stand-by anlaşmasına dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır (Vardar, 2007, s. 45). 22 Aralık 1999'da yapılan stand-by anlaşması gereğince, 4 milyar USD tutarında kredi onaylanmıştır. Yine bu dönemde, DB'de 750 Milyon USD tutarında bir kredi vermiştir (Uysal, 2004, s. 95).

Yakın İzleme anlaşmasından, stand-by anlaşmasına geçmenin ön şartı olan ve 55. Mesut Yılmaz Hükümeti, 56. Bülent Ecevit Hükümeti ve 57. Bülent Ecevit Hükümeti tarafından taahhüt edilen, beş başlıktan, özelleştirmeler hariç dördü (bankacılık yasası, SGK yasası, bazı anayasa değişiklikleri ve tarım desteklerinin kaldırılması) yerine getirilmiştir. Hükümet, Aralık 1999'da 2000-2002 yıllarını kapsayacak bir stand-by anlaşması için IMF'ye “Niyet Mektubu” göndermiştir (BSB , 2007, s. 21). Bu mektubun kabulüne kadar, 9 Aralık - 22 Aralık 1999 döneminde, bankacılık sektöründe bir dizi gelişme yaşandı. Mali yönden zayıflayan beş banka (Yurtbank, Egebank, Sümerbank, Esbank ve Yaşarbank), 21 Aralık 1999'da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredildi (TMSF, 1999).

IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından, 22 Aralık 1999'da onaylanan ve akabinde uygulamaya alınan, 2000-2002 dönemini kapsayan programın ana unsurları istikrar ve yapısal reformlar olarak iki başlıktan oluşuyordu. Üç yıl sürmesi öngörülen programın amaçları şöyle özetlenebilir (Şenel, 2012, s. 181):

- Kur, para ve maliye politikalarının koordinasyon ile uygulanması,
- Enflasyonun kademeli olarak 2000 yılında % 25, 2001 yılında % 12 ve 2002 yılında % 7 seviyesine düşürülmesi,
- Kamuda tasarruf tedbirlerinin alınması,
- Büyümenin artırılması,
- Reel faiz oranlarının makul düzeye çekilmesi,
- Özelleştirmelerin hızla yapılması,
- Sosyal Güvenlik, bankacılık ve vergi reformu öngörülmüştür.

Enflasyona neden olan ana sebebin, kamu açıkları olduğu düşünülmüş ve bu açıkların kapatılması için çeşitli önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, kamu kesimi giderlerinin azaltılması ve vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. IMF ve DB'den alınacak düşük faizli krediler yoluyla, iç borçlanmanın azaltılması ve faiz dışı bütçe fazlası verilmesi düşünülmüştür (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 127).

2000 yılında, başta Telekom özelleştirmesi olmak üzere 7.6 milyar USD tutarında özelleştirme planlanmıştır. Ancak Hükümet içindeki anlaşmazlıklar ve yabancı yatırımcılardan beklenen talebin oluşmaması nedeniyle, özelleştirmeler yapılamamıştır. Bu dönemde, faizlerde hızlı bir düşüş olduğu gözlenmiştir. 1999 yılının son üç ayında % 103 olan faizler, 2000 yılı Kasım ayında % 40 seviyelerine inmiştir. Sabit döviz kuru politikası sebebiyle, düşük faizle alınan dış borçlar iç piyasada faiz oranlarının düşmesine neden olmuştur. Ancak faiz düşüşü tüketici kredilerine olan talebi artırmıştır. Beyaz eşya, yatırım malları ve otomobil satışlarında ciddi oranda artış yaşanmıştır. Öyle ki 1999 yılı sonunda 100 trilyon TL olan tüketici kredisi hacmi, daha yıl tamamlanmadan Ekim 2000'de 4,5 katrilyon TL'ye yükselmiştir (Uygur , 2001, s. 47).

Bir önceki yıla göre, düşmesine rağmen, hedeflenen seviyenin üzerinde çıkan enflasyon sonucu, sabit kurlu dolar karşısında TL'nin aşırı değerli oluşu, ithalatı artırmış ve

ihracatta düşüş yaşanmıştır. 1999'da 1,36 milyar USD olan cari işlemler açığı, 2000 Eylül ayında 6,82 milyar USD'ye çıkmıştır. Bütçe açıkları, toplanan ek vergilerle takviye edilmiş ve 2000 yılında 1,64 katrilyon TL ek vergi geliri sağlanmıştır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 129).

Tablo 8: 1990- 2000 DÖNEMİ TÜRKİYE EKONOMİ VERİLERİ

YILLAR	BÜYÜME %	ENFLASYON %	İŞSİZLİK %	İHRACAT MİLYON \$	İTHALAT MİLYON \$
1990	9.4	53.1	8.2	12,95	22,30
1991	0.3	55.3	7.8	13,59	21,04
1992	6.4	62.1	8.0	14,71	22,87
1993	8.1	58.4	7.7	15,34	29,42
1994	-6.1	120.7	8.1	18,10	23,27
1995	8.0	86.0	6.9	21,63	35,70
1996	7.1	75.9	6.0	23,22	43,62
1997	8.3	81.8	6.7	26,26	48,55
1998	3.9	71.8	6.8	26,97	45,92
1999	-6.1	53.1	7.6	26,58	40,67
2000	6.3	51.4	6.5	27,77	54,50

KAYNAK: (TCHMB, 2019), (Karabıyık & Uçar, 2010).

3.6. 2000 YILI SONRASI TÜRKİYE – IMF İLİŞKİLERİ

3.6.1. Kasım 2000 Krizi

Türkiye, 1999 Aralık ayında IMF'ye verdiği niyet mektubu sonrası, 22 Haziran 2000'de IMF'ye ikinci bir niyet mektubu vermiştir. Mektupta, programa ilişkin başarılar aktarılmış ve programın kararlılıkla devam edeceği belirtilmiştir (Kutlu & Demirci, 2001, s. 35). Ancak reformlar gerçekleştirilememiş ve özelleştirmeden elde edileceği düşünülen gelirler gerçekleşmemiştir. Kasım 2000 öncesi dönemde, faizler yapay olarak düşürülmüş bu durum faizi düşük kredilere talebi artırmıştır. Ancak bu talep, bankalarda likidite sorunu yaratmıştır. İstikrar programının kararlılıkla sürdürüleceği hükümet tarafından söyleniyordu. Çok sayıda banka ve firma, döviz cinsinden borçlanmalarını attırmıştır (Ertuna, 2001, Aktaran: Turgut, 2006, s.8).

İstikrar programlarının temel amacı, hayat pahalılığını düşürmek için para ve maliye politikalarıyla tabei azaltmaktır. Ancak TCMB, uygulamaya koyduğu para ve faiz

politikalarıyla, tasarrufu teşvik etmek yerine, tüketimi artıracak politikalar uygulamıştır. Nisan – Ağustos 2000 döneminde enflasyon, yıllık bazda % 50 seviyesindeyken, faiz % 40 seviyelerinde kalmıştır. Enflasyonun, % 55 civarında olduğu bir zaman diliminde, faizlerin % 40 seviyesinde olması, tasarruf yapmak isteyenlerin tasarruf yapma araçlarını ortadan kaldırmıştır. Türkiye'nin üretim ve yatırım yapabilmesi için gerekli olan tasarruflar, tüketim harcamasına yönelmiştir. Bu durum, ülke adına likidite sorununu da beraberinde getirmiştir (Turgut, 2006a, s. 8).

2000 yılı Eylül ayında, bir Türk bankasının (Bayındırbank) Romanya şubesinin batması, bir bankacılık krizi yaşanacağına habercisiydi. Özelleştirmenin istenildiği gibi yapılamıyor olması ve cari açık sorunu, artık gündemi iyice meşgul etmeye başlamış ve IMF, stand-by ile şarta bağladığı ikinci dilim krediyi vermemiştir. Böylece, Eylül ayı itibariyle finans piyasalarında oluşan tedirginlikler, Türkiye'yi yeni bir krize doğru götürmüştür (Şenel, 2012, s. 187).

Kasım 2000'de krizin geleceği artık hissedilmeye başlamıştır. IMF'nin Avrupa Direktörü, Türkiye'ye gelerek Başbakanı ziyaret eder. Ziyarete, Türk Bankalarının dış borçlarının, yerli mevduatta olduğu gibi hazine garantisine alınması konusunda başbakanı ikna etmiştir (Boratav, 2016, s. 33). Bu olaydan bir hafta sonra IMF Genel Direktörü Köhler, Türk Hükümetine, Türk bankalarındaki mevduat sahipleri ve diğer alacaklıları (yabancı bankaları) koruma kararı sebebiyle, teşekkür etmiştir. Kısa bir süre sonra peş peşe batacak bankaların borçları ve yükümlülükleri, hazine tarafından ödenecek, bunun için gerekli kaynak, IMF kredilerinden sağlanacaktı. (Boratav, 2016, s. 33). 27 Ekim 2000'de Etibank ve Bank Kapital, 6 Aralık 2000'de Demirbank, TMSF'ye devredildi (TMSF, 2019).

Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) elinde bulunan yabancı yatırımcıların, ellerinde ki DİBS'leri satmaya başlamasıyla, 22 Kasım 2000 Krizi'nin ilan edildiği söylenebilir. Kasım krizinde, faizler çok ciddi oranda yükselmiştir. Sabit döviz kuru politikası sebebiyle, kur ayarlaması beklentisi artarak devam etmiştir. Oluşan devalüasyon beklentisi, krizi takiben 21 Aralık 2000'de imzalana anlaşmayla alınan 7.5 Milyar USD tutarında IMF desteğiyle, giderilmeye çalışılmıştır. Ancak esnek olmayan döviz kuru politikaları sebebiyle, devalüasyon beklentisi sürmüştür (Güney, 2006, s. 38).

Tablo 9: 2000 YILI FAİZ VE ENFLASYON ORANLARI

YILLAR	GECELİK FAİZ EN DÜŞÜK %	GECELİK FAİZ EN YÜKSEK %	ENFLASYON TÜFE %	ENFLASYON TEFE %	HAZİNE FAİZİ %
2000 YILI					
2000 OCAK	18.90	64.56	68.90	66.40	38.30
2000 ŞUBAT	26.28	83.19	69.70	67.50	42.10
2000 MART	26.38	68.07	67.90	66.10	39.90
2000 NİSAN	18.90	64.56	63.80	61.50	34.50
2000 MAYIS	32.08	56.34	62.70	59.20	39.40
2000 HAZİRAN	26.35	75.75	58.60	56.80	41.90
2000 TEMMUZ	13.60	38.83	56.20	52.30	34.50
2000 AĞUSTOS	22.14	92.57	53.20	48.90	33.20
2000 EYLÜL	23.71	79.65	49.00	43.90	33.60
2000 EKİM	25.82	71.22	44.40	41.40	38.00
2000 KASIM	27.94	315.92	43.80	39.10	41.00
2000 ARALIK	61.75	873.13	39.00	32.70	(YOK) *[1]

* : Hazine borçlanması yapılmamıştır.

Kaynak: (Uygur.Ercan, 2001a),TÜİK, TCMB, verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Krizle neden olan sebepler şu şekilde sıralanabilir (Çarıkçı, 2001, s. 476):

- Ziraat Bankası ve Halkbank'ın görev zararları (banka zararlarının GSYH'ye oranı %11.4 seviyesine yükselmiştir),
- Kamu kesimi borcunun % 45'den % 62'ye yükselmesi,
- Kamu bankalarının döviz pozisyonu açıkları (yaklaşık 20 milyar USD),
- 1999 Stand-by Anlaşmasıyla taahhüt edilen ancak gerçekleştirilemeyen özelleştirmeler sonucu alınmayan Dünya Bankası Kredisi (780 milyon USD),
- 1999 yılında yaşanan iki büyük depremin ekonomiye getirdiği ağır yük,
- Karlılığı azalan ve likidite krizine giren bankacılık sektörü.

IMF Başkan yardımcısı S.Fischer, 2000 Krizini : *“sabit döviz kuru politikası sonucu artan cari açık ve bunun neticesinde dövizle hücum krizi olarak açıklamıştır.”* Korkut Boratav ise: *“döviz kuru çıpasına dayalı IMF Programı'nın kriz yarattığını ve Türkiye'nin ödemler dengesi sorunu yokken, IMF Programı uygulamasının hatalı olduğunu söylemiştir”* (Uyar , 2003, s. 135-136). Türk bankacılık sisteminin fonladığı, 33 milyar USD tutarında ki portföyün, 11 milyar USD'lik kısmı zarara dönüşmüştür. Türk bankacılık sistemi, yaşanan kriz neticesinde ciddi kayıplara uğramıştır. Kriz sonrasında, 18 Aralık 2000 tarihinde IMF'ye, ek bir niyet mektubu verilmiştir (Turan, 2011, s. 73).

3.6.2.Şubat 2001 Ekonomik Krizi

Türkiye, 2000 Kasım krizinin etkilerini, 2001 Ocak ayından itibaren atmaya başlamıştır. TCMB döviz rezervi, 25 milyar USD seviyesine tekrar yükselmiş ve Şubat krizine dek bu seviye korunmuştur. Aralık ayı ortalaması, % 199 seviyesinde olan gecelik faizler, Ocak ayna gelindiğinde, % 42 seviyesine gerilemiştir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası endeksi de, Ocak ayında 100.000 puan seviyesini aşmıştır. IMF’ den alınan 7,5 milyar USD kredi, TCMB rezervlerini yükseltse de, ekonomide ve siyasette kırılğan yapı her an yeni krizlere gebeydi (Turgut, 2006a, s. 130). Ancak hazineye olan güvensizlik devam etmiştir. 2001 yılının ilk ihalesinde, daralan talebe de bağlı olarak enflasyon % 30’lar seviyesindeyken, hazine % 67 faiz oranıyla bir borçlanma gerçekleşmiştir (Turan, 2011, s. 73).

19 Şubat 2001 günü, Milli Güvenlik Kurulu toplanmıştı. Toplantı esnasında, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında bir tartışma yaşandı. Aynı gün, Başbakan tarafından basına da yansıtılan tartışma akabinde, zaten hassas olan döviz piyasalarında, dövize hücum başladı. Kasım 2000 krizinde Türk Lirası pozisyonlarını koruyan kişi ve kurumlarda dövize yönelmeye başladı. TCMB, döviz fiyatlarına müdahale etmek için 5 milyar USD civarında döviz satışı yapmış, ancak talebi karşılayamamıştır. TCMB’nin döviz rezervlerini kaybetmek pahasına yaptığı müdahale sonuç vermeyince, 22 Şubat 2001’de Döviz kuru politikası değiştirilerek “Dalgalı Kur Politikası” ilan edilmiştir. 19 Şubat günü 688 TL olan 1 USD, 23 Şubat’ta 962 TL’ye devalüe edilmiştir. Türk Lirasının değer kaybı yaklaşık % 40 olmuştur. Takip eden aylarda, 1.600 TL’yi gören ABD Doları 2001 yılı sonunda 1 USD = 1.446 TL olarak yılı kapatmıştır. Artan döviz talebi üzerine, faiz atışına gidilmiş, İnterbank gecelik faiz oranı Şubat ayında % 50’den % 6200’e çıkmış, ancak bu geçici durum hızla düşmüş ve Şubat ayı sonunda gecelik faiz % 103 seviyelerine gerilemiştir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 130).

19 Şubat 2001’de gecelik faizler, % 760’a yükselmiştir. Kasım krizinde on beş gün içinde 7 milyar USD döviz kaybı yaşanırken, 19 Şubat 2001’de beş saat içinde toplam 5,7 milyar USD döviz kaybı yaşanmıştır. Kriz sonrası Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel, 24 Şubat 2001’de istifa etmiş, ardından Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Recep Önal yerini Kemal Derviş’e bırakmıştır. Hazine Müsteşarlığı görevine ise Faik Öztrak getirilmiştir (Karluk, 2007, s. 427).

İstifa eden Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel, 21 Şubat gecesi alınan ve 22 Şubat sabahı yürürlüğe giren dalgalı kur sistemine geçişten önce, 19 Şubat 2001’de Türk Lirası mevduatını dövize çevirmiştir. Bülent Ecevit ile Ahmet Necdet sezer arasında ki tartışmanın yaşandığı gün, 52 Milyar TL ödeyerek 75.362 USD almıştır. 22 Şubat’ta kur fiyatı serbest bırakıldığında, birikimi 72.500 TL’ye yılsonunda ise yaklaşık 120.000 TL’ye yükselmiştir (Turan, 2011, s. 76).

Kriz neticesinde, 1999 Aralık ayında uygulamaya alınan “Enflasyonla Mücadele Programı” kendiliğinden son bulmuştur. Bu dönemde, Türkiye’de hükümet ve TCMB stand-by anlaşmasına harfiyen uymuştur. Bu dönemde, dönemin IMF Başkanı Stanley Fischer “***Türk Hükümetinin programı çok iyi gidiyor ve çok önemli sonuçlar alınmaktadır***” diyerek övgüde bulunmuştur (Turgut, 2006a, s. 9). Bankacılık sektörünün hassas ve sorunlu yapısının, IMF ve hükümet tarafından da biliniyor olduğu halde, bu kesimde reformların programdan önce yapılmaması, büyük hata olarak görülmüştür (Yentürk, 2003, s. 22).

IMF’nin politikalarında hatalar olduğu, birçok kesim tarafından dile getirilmiştir. Merkez Bankası eski başkanı Ercan Kumcu özet olarak (Turgut, 2006, s. 9): “***IMF’nin Türkiye’de piyasa koşullarını dikkate almadan uygulamaya çalıştığı “anti enflasyonist” programın başarısızlıkla sonuçlandığını***” söylemiştir. Ayrıca, 2000 Kasım ayında oluşan krizde, döviz talebinin artışı sebebiyle faiz artışı yaşanmıştır. Ancak, TCMB ve IMF ile yapılan anlaşma gereği, “Net İç Varlıklar” hedefini tutturmayı gerekçe gösterilerek, faiz artışına gerekli müdahaleyi yapamamıştır. Yükselen faiz oranları, zaten sorunlu olan bankacılık sektörünü daha da zayıflatmıştır (Günel, 2001, s. 1037).

IMF politikalarına yönelik eleştiriler, konunun uzmanları tarafından dile getiriliyordu. Merkez Bankası eski başkanı Mahfi Eğilmez durumu şöyle özetlemiştir (Turgut, 2006, s. 9):

“Türkiye’nin bankacılık sisteminde var olan sorunlar zamana yayılarak çok dikkatlice ele alınıp çözümlenmesi gerekirken, IMF ve Dünya Bankası, bu gerçeği göz ardı ederek, Türk Bankacılık Sistemini aşırı hızlı bir dönüşüme zorladılar. Bu aşırı zorlama, bankalar arasında güven bunalımı yaratmış ve bankalar birbirlerine olan kredi hatlarını kesmişlerdir. Bu gelişme bankacılık kesiminde bir likidite krizine yol açmıştır.”

IMF başkan yardımcısı Fischer, likidite krizini yanlış algılayarak bunun bir **“döviz hücum krizi”** olduğunu açıklamıştır. Bu çerçevede IMF bu gelişmeyi, TL’ye yönelik bir spekülasyon saldırı olarak kabul etmiş ve Merkez Bankası’na, dövizdeki spekülasyon talebin önünü kesmek için, sisteme likidite vermemesini tavsiye etmiştir. Bunun sonucunda, önce faizler anormal düzeyde yükselmiş, daha sonra ise likidite krizi döviz krizine dönüşmüştür (Eğilmez & Kumcu, 2001, s. 221). Bu açıklamaların doğruluğu, 6 Aralık 2000’de fona devredilen Demirbank’ın neden fona devredildiği incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim Demirbank, bir özel bankadan alacağı krediyi alamadığı için, bir gecede fona devredilmiştir. Eğilmez’e göre: **“IMF’in yanlış tespit ve tedavileri krizin nedenidir.”** Şubat krizi bunun neticesinde ortaya çıkmıştır. Şubat krizi sonrası, IMF döviz kurunun dalgalanmaya bırakılmasını istemiştir. Hem TL’nin değeri düşmüş, hem faizler yükselmiş hem de yüksek enflasyon oluşmuştur (Turgut, 2006a, s. 9).

2001 yılının ilk yarısında, 18 banka TMSF’ye devredilmiştir. Geri dönmeyen krediler, bankaların döviz borcu artışları, bankaların batışı hızlandırmıştır. Ayakta kalan bankalar ise yapılarını güçlendirmek adına ortak arayışına girmişlerdir. Bankacılık sektöründe kriz neticesinde 18.000 kişi işini kaybetmiştir (Turan, 2011, s. 76).

Tıpkı 1997 Asya Krizinde olduğu gibi, 2001 Şubat krizi sonrası da IMF, krizin sorumluluğunu hükümete yüklemiştir. IMF yetkilileri **“sorumluluk, yapısal reformları yapmayan ve doğru politikaları uygulamakta geciken hükümetindir”** söyleminde bulunmuşlardır (Yeldan , 2003, s. 44-45). Türkiye’nin krizlerinde asıl sorun, konjonktürel olmaktan çok yapısaldır. Krizlerden gerekli anlam çıkarılıp, sorunlara köklü çözümler üretilmediği müddetçe, uygulanan politikalar doğrultusunda yeni krizlerin oluşacağı mutlaklıdır. 2000 Kasım krizinde, IMF anlaşmaları gerekçe gösterilerek, Demirbank’a kredi desteği sağlanmamış, banka batmış ve bütün sektöre domino etkisiyle kriz yayılmıştır. 2001 Şubat krizinde 7,6 milyar USD döviz satışından sonra dalgalı kura geçilmiştir, bu uygulama krizin Türkiye’ye maliyetini artırmıştır (Günel, 2001, s. 1038). Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin bankacılık sektörüne maliyet yaklaşık 25 milyar USD olmuştur (Turan, 2011, s. 76).

3.6.3. 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Türkiye, 1980 sonrası özellikle 1990'larda, sık aralıklarla finansal krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Dışsal etkileri olmakla beraber, yanlış iç borçlanma yöntemleri, kamu bankalarının siyasi nedenlerle zararları ve diğer yapısal sorunlar, kalıcı olarak çözülemediğinden, birbirine benzer krizlerle baş başa kalmıştır. Her kriz sonrasında, 2001 yılında olduğu gibi çeşitli programlar uygulamaya konulmuştur (TCMB, 2001a, s. 1).

Türkiye'nin kamu kesiminin borç durumunun GSMH'ye oranı, 1990'da % 16 seviyesindeyken, bu oran 1999 yılında % 42 olmuştur. 1992 - 1999 döneminde ortalama büyüme hızı, % 4'ün altında kalmıştır. Enflasyon oranının üzerinde verilen faizler, kamu borçlanma maliyetleri artırmış ve "borç – faiz" kısır döngüsü oluşmuştur. Vergi oranlarının yüksek olmasına rağmen, vergi ödeyen tabanın dar olması başka bir gelir problemiydi. Şu örnek faizin bütçeye zararını çok iyi örnekleyebilir: 1990 yılında her 100 TL'lik verginin 32 TL'si faiz ödemelerine giderken, 1999 yılında bu rakam 72 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda devlet yatırım yapamaz, sağlık, eğitim ve adalet için gerekli kaynakları aktaramaz hale gelmiştir (TCMB, 2001a, s. 4).

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleriyle birlikte, Türkiye'de ekonominin yönetimi ve koordinesi ile ilgili bir sorun olduğu görülmüştür. Bu çerçevede, Bülent Ecevit Başbakanlığında 57. Hükümet, o güne kadar Dünya Bankası'nda görevli olan, Kemal Derviş'i 3 Mart 2001 tarihinde, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevine getirdi. Kemal Derviş, ilk icraat olarak, 14 Nisan 2001 ve 15 Mayıs 2001 tarihlerinde, iki aşamalı yeni bir ekonomik istikrar programını uygulamaya koydu (Kol & Karaçor , 2010).

Başlangıçta "Ulusal Program " olarak anılan program daha sonra "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"(GEGP) olarak tanımlanmıştır. GEGP'in temel hedefi kamu borçlarının sürdürülebilir bir hale dönüştürülmesi ve borçlanmanın azaltılması olarak açıklanmıştır (Ongun, 2001, s. 6). Programın uygulaması, yeni ekonomi yönetimi tarafından yapılacaktır. Programda başlıca sorun, sürdürülemez iç borçlar ve mali yapıdaki bozukluklar olarak belirtiliyordu (TCMB, 2001a). Programın temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir (TCMB, 2001a):

- Ekonominin yeniden yapılanması ve istikrarın sağlanması,
- Enflasyonun önlenmesi,

- Yapısal yenileme ve düzenlemeler,
- Mali sektörün yeniden yapılanması,
- Devlette şeffaflığı artırıcı düzenlemeler,
- Kamu finansman yapısının güçlendirici düzenlemeler,
- Ekonomide rekabeti artırıcı düzenlemeler,
- Sosyal dayanışmayı güçlendirici düzenlemeler,
- Reel ekonomiye yönelik önlemler,
- Uzun vadeli perspektif .

Özelleştirmesi düşünülen kurumlarda özelleştirmeler, siyasi ve talep yetersizliği gibi nedenlerle yapılamamıştır. Üç partiden oluşan koalisyon hükümetinde yaşanan uyumsuzluklar, piyasalara güven telkin etmemiştir. Döviz dalgalanmaya bırakılmıştır, ancak bir para kurulu vasıtasıyla müdahale edilmiştir. Yine gelişmekte olan ekonomilerde ki sorunlar sebebiyle, 2000 yılının ikinci yarısından itibaren Türkiye'ye dış kaynak girişi azalmıştır (TCMB, 2001a, s. 10-11).

2001 GEGP'in temel amacı, ekonomik istikrarsızlık ve güven bunalımını ortadan kaldırmak ve tekrar aynı sorunların oluşumunu engellemek için, yapısal düzenlemeler yapmaktır. Bu çerçevede aşağıda belirtilen on beş alanda düzenlemeler yapılmıştır (TCMB, 2001a, s. 10-13).

- Bütçe Kanunundaki Değişiklikler,
- Görev Zararlarını Kaldıran Kararname ve Kanun,
- Borçlanma Yasası,
- Kamulaştırma Yasası,
- Bütçe ve Bütçe Dışı Fonun Kapatılması İlgili Yasa,
- Kamu İhale Yasası,
- Merkez Bankası Yasası,
- Bankalar Kanunundaki Değişiklikler,
- İş Güvencesi Yasası,
- Ekonomik ve Sosyal Konsey Yasası,
- Sivil Havacılık Yasasında Değişiklik,
- Telekom Yasası,
- Şeker Kanunu,

- Tütün Kanunu,
- Doğalgaz Kanunu,

Sonuçla Emlak Bankası, Ziraat Bankasıyla birleştirilmiştir. Kamu bankalarının verimsiz şubeleri kapatılmış ve personel sayısı düşürülmüştür. TMSF bünyesindeki beş bankadan üçü, Sümerbank çatısında birleşmiştir. Bankaların fona devir tarihinden itibaren, 9141 olan çalışan sayısı, 4596'ya düşürülmüş, 396 olan şube sayısı 213'e inmiştir. Bu dönemde özel bankaları güçlendirme çalışmaları yapılmış ve dönem karlarının sermayelerine ilave edilmesi sağlanmıştır. İhtiyaç dışı şeker ve tütün üretimini azaltıcı düzenlemeler yapılmıştır. Doğalgaz piyasasının serbestleştirilmesi kanunu çıkarılmıştır (TCMB, 2001a, s. 28-30).

Bankacılık sistemi yapısı büyük ölçüde sağlamlaştırılmıştır. Ekonomik krizlerin faturası olarak, bu dönemde ekonomi küçülmüştür. Türkiye, 1945 sonrası en derin küçülmeyi yaşamıştır. Kamu ve özel kesimin yatırımdan kaçan yapısı, ekonomide küçülme doğurmuştur. Ayrıca yüksek faizler nedeniyle de yatırımlar yapılamamıştır (Alpago, 2002, s. 134).

3.6.4. 2002 Stand by Anlaşması

Bu dönem, 11 Eylül saldırıları sonrası yeni bir siyasal konjonktürün olduğu dönemdir. Türkiye'ye bu dönemde 4 Şubat 2002'de IMF ile yaptığı anlaşmayla, 18. Stand-by kapsamında 16 milyar USD bir kredi tahsisi yapılmıştır. Bu tahsisin 6 milyar USD'lik kısmı hemen kullanılmış, 10 milyar USD'lik kısmı koşula bağlanmıştır. IMF, bu anlaşmayla özellikle, 1999-2000 döneminde verdiği kredilerinde geri ödenmesini garanti altına almak istiyordu (Celasun , 2002, s. 2).

Bu anlaşma, Türkiye'nin yüksek borç stokunun sürdürülebilirliği konusundaki kaygıları azaltarak, iyimser bir hava oluşumuna katkı sağlamıştır. 2002-2004 dönemini kapsayan ekonomik program, kapsamlı uygulamaları bünyesinde barındırıyordu. Program sürdürülebilir ekonomik büyümeyi temel alarak, ekonomik yapının muhtemel krizler karşısında direncinin artırılmasını öngörüyordu (Atam, 2007, s. 52). Programın üç temel dayanağı şöyledir (Korkmaz, 2002, s. 12,Aktaran: Atam, 2007, s. 52):

- Dalgalı döviz kuru sistemi potansiyel spekülatif atakları azaltacak ve faiz oranlarında daha büyük bir istikrar sağlayacak,
- Finansal sistemin reforma tabi tutulması ve güçlendirilmesine yönelik uygulamalar bankaları fon çekilişlerine karşı daha az duyarlı hale getirecek ve ulusal finansal aktiflere güveni artıracak,
- Harcama ve vergi reformları borcun sürdürülebilirliğini sağlamak için orta vadede ihtiyaç duyulan mali düzenlemelerin sürdürülmesine yardımcı olacaktır. 4 Şubat 2002'de IMF ile imzalanan stand-by sonrası üç gözden geçirme raporu yayımlanmıştır.2002 yılı içerisinde (Atam, 2007, s. 52):
 - 3 Nisan 2002: Birinci gözden Geçirme,
 - 19 Mayıs 2002: İkinci Gözden Geçirme,
 - 30 Temmuz 2002: Üçüncü Gözden Geçirme, raporu yayımlanmıştır

Hazine Müsteşarı ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı İmzalı bu gözden geçirme raporlarında şu hususlara değinilmiştir. (TCMB, s. 1-10)

- IMF ile IMF stand-by anlaşması ile desteklenen, 2002-2004 dönemi programımız iyi bir başlangıç göstermiştir,
- Ekonomideki olumlu gelişmeler sıkı politikaların sonucudur,
- Hedefimiz 2002 yılı büyümesinin % 3,enflasyonun % 35 seviyelerinde olmasıdır,
- Maliye politikası 2002 yılında % 6,5 faiz dışı fazla hedefine odaklanmıştır,
- Kamu borç yönetimi düzenlemeleri için adımlar atılmaktadır,
- Para ve döviz piyasaları güçlendirilecektir,
- Özel bankaların güçlendirilmesi sağlanacaktır,
- KİT'lerde verimliliği sağlama adına 40.000 - 60.000 aralığında olan işçi fazlalığı kademeli olarak azaltılacaktır,
- Vergi reformu yapılacaktır,
- Özelleştirmeye hız kazandırılacaktır,
- Kamuda şeffaflık sağlanacaktır,
- IMF tarafından desteklenen tüm yeni programlar için zorunlu olan Merkez Bankası kontrol, muhasebe ve raporlama sistemleri şeffaflaşacaktır,
- Yapısal sorunları gidermek için Dünya Bankasından destek almaya devam edilecektir.

3.6.5. 2005 Stand-by Anlaşması Öncesi

18 Nisan 1999 seçimleri ile iş başına gelen, DSP, ANAP, MHP hükümetinin 2001 Şubat krizi sonrası, Dünya bankasından Kemal Derviş'i Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığına getirmesiyle, GEGP uygulamaya alınmış ve IMF'le reformlara bağlı 12,82 milyar SDR tutarında kredi sağlanmıştır (Ayaz, 2013, s. 3). Ancak kriz öncesine göre, enflasyon düşmeye başlasa da, küçülen ekonomi karşısında işsizlik artmış, ücretlerde düşüş sonucu refah seviyesi düşmüştür. Kriz sonrası yapılan müdahaleler, halka yansımamış ve siyasi istikrarsızlıklar tekrar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bu dönemde, hükümetin büyük ortağı DSP içinde, bölünmeler yaşanmıştır. Başbakanın rahatsızlığı dolayısıyla, bir hükümet değişikliği çalışmaları gizliden gizliye yürütülmüş, DSP içinden, İsmail Cem Başkanlığında yeni bir parti çıkmıştır. Kemal Derviş'te bu süreçte, yeni oluşumdan yana bir tavır sergilemiştir. Bir takım özelleştirmeler, hükümet içinde fikir birliği sağlanamadığından yapılamamıştır. Basına da yansıyan gelişmeler, Ecevit'in yer almadığı ve MHP'siz yeni bir hükümet çalışması yapıldığını göstermiştir. Zaten 1990'lı yıllar, bu türlü siyasi istikrarsızlıklar dönemi olarak bilinmektedir.

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, 31 Temmuz 2002'de TBMM genel kurulunda yapılan oylamayla, 3 Kasım 2002 tarihinde genel seçime gidilmesi kararı alındı. Yapılan seçimler sonucunda, %34,28 oy alan AKP, 363 milletvekili çıkararak tek başına iktidara gelmiştir. Seçim sonuçları enteresan bir tablo oluşturmuş 1999 seçimlerinde parlamentoya giremeyen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), AKP ile parlamentoya giren bir diğer parti olmuştur. İktidar partileri DSP, ANAP ve MHP meclis dışında kalmışlardır. Ancak, %19 oy alan CHP ve %34 oy alan AKP dışında %10 barajı nedeniyle başka bir siyasi parti meclise girememiştir. Bağımsız olarak 9 milletvekili de meclise girmiştir. Halkın oylarının yaklaşık % 45'i mecliste temsil edilememiştir (YSK, 2019).

25 Temmuz 2003'te, 4.Gözden Geçirme ve 31 Ekim 2003'te 5.Gözden Geçirme Raporları yayımlanmıştır (IMF, 2018). TCMB, IMF ile yürütülen programda belirtilen hedefleri 2003 yılının ilk yarısında tutturabilmiştir. Dalgalı kur sisteminin devamı ve enflasyon beklentilerinin düşük oluşu, piyasaları rahatlatmıştır. TCMB politika faizini, 2003 yılı içinde % 44'den % 29 seviyesine indirmiştir. Merkez Bankası ve hükümet politikaları

neticesinde, programda % 20 olarak öngörülen enflasyon, 2003 yılı sonunda % 18,34 olarak gerçekleşmiş ve belirlenen hedefin altında kalmıştır (TCMB).

2003 yılında, ekonomi alanında çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve özelleştirmeye ağırlık verilmiştir. Yabancı sermayenin yapılacak özelleştirmelere katılması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bir taraftan da Avrupa Birliği (AB) üyeliği konusunda ciddi gayret gözlenmiştir (TCMB).

3.6.6. 2005 Stand-by Anlaşması

19.Stand-by Anlaşması, 11 Mayıs 2005 Tarihinde imzalanmış ve 10 Mayıs 2008 tarihinde sona erdirilmiştir. Önce ki programlarda da olduğu gibi, büyüme, faiz oranlarının düşürülmesi, kamu açıklarının azaltılması, yapısal düzenlemeler ve özellikle sosyal güvenlik reformu gibi konu başlıkları programın hedeflerini oluşturmuştur (Erdinç, 2002, s. 10).

2005 Stand-by anlaşmasıyla, kullanılması düşünülen kredi tutarı yaklaşık 10 milyar USD'dir. Bu program, on bir gözden geçirmeyle denetlenecektir. Sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesi adına, gerekli koşulların sağlanması, yaşam standardının iyileştirilmesi ve AB sürecinde, Avrupa ekonomilerine yaklaşılması için çalışmalar öngörülmüştür. Bu program sonunda, Türkiye'nin IMF desteğinden kademeli olarak çıkışı planlanmıştır. Türkiye'nin AB süreci programın merkezini oluşturuyordu (Şenel, 2012, s. 195-197). IMF'ye, 26 Nisan 2005 tarihinde, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve Merkez Bankası Başkanı imzalı gönderilen Niyet Mektubu otuz bir sayfadan oluşmuştur. IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından da uygulanan mektupta, IMF'nin mali desteğinden çıkışa hazırlıkla ilgili çalışmalar yer almıştır. Ekonominin dışsal etkilere dayanıklılığını artırmak ve uluslararası rezerv pozisyonlarının güçlendirilmesi düşünülmüştür. Mektupta, Türkiye'de son iki yılda enflasyon oranlarında yaşanan hızlı düşüş, faiz oranlarının azalması, yabancı yatırımcı için güvenli şartların oluşması ve A.B. uyumu için yapılan çalışmalar dile getirilmiş ve istikrarın devamı için izlenecek yol belirlenmiştir. İzlenecek politikalar şöyle sıralanabilir (Erdinç, 2002, s. 11-13):

Enflasyon, Büyüme ve İstihdam: Enflasyonun tek haneli sayılara indirilmesi en önemli amaçlardan biridir. Merkez Bankası'nın bağımsızlığı esas alınarak, mali disiplin çerçevesinde, 2005 yılında % 8, 2006 yılında % 5, 2007 yılında % 4 enflasyon hedeflenmiştir.

Ortalama yıllık büyümenin % 5 seviyesinde olacağı ve üç yılda 1.650.000 kişinin istihdamı hedeflenmiştir (Şenel, 2012, s. 195-197).

Cari İşlemler: Cari işlemler açığının düşürülerek bu rakamın, 2005'te GSMH'ye oranını % 4,5'e, devamında ise % 3'e indirilmesi planlanmıştır. Büyümenin sürdürülebilir olması ve ortalama yıllık % 5 büyüme amaçlanmıştır. Üç yıl sürecek stand-by döneminde, halen sürdürülen sıkı maliye ve para politikasına devam edilerek, borçların azaltılması ve program sonuna kadar kamu borç stokunun GSMH'ye oranının % 5 seviyesine indirilmesi hedeflenmiştir.

Vergi Politikası: Gelir Vergisi reformu yapılması, vergiye tabi kazançlardan gider indirimi yapılabilmesi için düzenlemeler. Seçilmiş sektörlerde KDV indirimi ya da muafiyetleri, vergi tabanının genişletilmesi düşünülmüştür.

Yerel Yönetimler: Belediyeler ve il özel idarelerin borç durumunun yıllık gelirlerinden fazla olmaması ve büyükşehir belediye borçlarının yıllık gelirlerinin 1,5 katını aşmaması güvence altına alınacaktır.

Sosyal Güvenlik: Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur açıklarının toplamının GSMH'ye oranı % 4,5 tavan limitini aşmayacaktır. Sağlıkta yapılan iyileştirmelerden dolayı doğabilecek yeni maliyetler için telafi edici tedbirler alınacaktır.

Özelleştirme: Türk Telekom özelleştirmesinin önemi yine bu anlaşmada da vurgulanmıştır. TÜPRAŞ'ın hazineye ait % 51 payı blok olarak satılacak, Erdemir'in % 46'lık hissesi blok satış usulüyle özelleşecektir.

Kamu Bankaları: Haziran 2015'e kadar tüm kamu bankaları için bir özelleştirme stratejisi geliştirilecektir. BDDK'nın denetim etkinliği artırılacaktır.

Uygulanan program esnasında, anlaşmada da belirtildiği gibi periyodik olarak gözden geçirmeler yapılmıştır. Bu şartlılık ilkesine göre, IMF yaptığı gözden geçirmeler neticesinde programın devamına ya da tamamlanmasına karar verebilir, verilmesi gereken kredi dilimlerinin durdurulmasını sağlayabilmektedir (Karluk , 2007, s. 111). Yapılan gözden geçirmeler ve niyet mektuplarıyla programa devam edilmiş ve üç yılsonunda, IMF tarafından

taahhüt edilen, 6.6 milyar SDR tutarında kredinin tamamı kullanılmıştır (Karabıyık & Uçar , 2010, s. 42).

19.Stand-by anlaşmasında, 18.Stand-by anlaşmasında gösterilen hedefleri yakalama performansı gösterilememiştir. 2006 yılında başlayan ve dünya finansal piyasalarını olumsuz etkileyen küresel şartlar, programdan beklenen etkinin alınmamasında etkili olmuştur. Dünya genelinde ki olumsuz gelişmeler, özellikle de enerji ve gıda fiyat artışları enflasyon hedefinin tutturulamamasına neden olmuştur. Öngörülen hedefler, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında yakalanamamıştır. IMF ile yapılan anlaşmalar gereğince, enflasyon hedefinin aşıldığı durumlarda, TCMB hem IMF'ye, hem de hükümete bildirim yapmak durumunda kalmıştır. Tuturulamayacak hedefler için revizyonlar yapılmıştır (Eroğlu & Eroğlu , 2009, s. 135).

Uygulanan ekonomik programın olumlu yanları da gözlenmiştir. Enflasyon oranının tek haneli rakamlar indiği bu dönemde görülmüştür. Türk Lirasından altı sıfır atılmış, YTL'ye geçilerek psikolojik bir iyileşme sağlanmıştır (Şenel, 2012, s. 197). Yine bu dönemde hazine, uzun vadeli borçlanma yapabilmiş ve hazine ihalelerine talep oluşmuştur.

2005 Stand-By anlaşmasının bitişinden sonra, yeni bir anlaşma için IMF ile çeşitli görüşmeler yapılmışsa da, yeni bir anlaşma gerçekleşmemiştir. Anlaşmanın gerçekleşmemesinde, IMF'in daha önce de olduğu gibi siyasal konularda müdahaleci tutumu rol oynamıştır. Belediye gelirlerinin denetimi konusu, görüşmelerde gündeme gelmiştir. Kamuoyunda da var olan, "*Türkiye'nin IMF'ye ihtiyacı kalmamıştır*" görüşü politika yapıcıları yeni anlaşma yapmama noktasına getirmiştir (Öztürk & Bayraktar, 2010, s. 153).

3.6.6.1. 2005 Stand-by Anlaşması Sonrası Türkiye Ekonomisi

1961 yılında yapılan 1. Stand-by anlaşmasıyla başlayan IMF – Türkiye borç ilişkisi, 14 Mayıs 2013'te ödenen son taksitle sona erdirilmiştir (KDK, 2019, s. 1). 2002 yılında 232 milyar USD olarak gerçekleşen GSYH, 2017 yılı sonunda 851 milyar USD seviyesine yükselmiştir (TÜİK, 2018). 2002 yılı sonundan itibaren Türkiye ekonomisi, AKP'nin tek başına iktidar olduğu bir dönemde yönetilmiştir. Bu dönemde, kişi başına milli gelir, GSYH rakamları yükselmiştir. IMF destekli politikaların sonucu olarak yapılan özelleştirmelerle, Cumhuriyet tarihimiz boyunca tasarruf edilen kamu malları satılarak, bir kaynak yaratılmıştır (Eğilmez , 2019, s. 1).

Türkiye, 2002 öncesi gerek siyasi nedenler gerekse yasal eksiklikler nedeniyle yapamadığı özelleştirme çalışmalarını, AKP'nin tek başına iktidarda olduğu dönemde yapabirmiştir. Tek parti hükümeti, oldukça yüksek miktarda elde edilen özelleştirme gelirleriyle hem kamu finansmanı sağlamış, hem de çeşitli alt yapı projelerini yaşama geçirmiştir (Eğilmez , 2019, s. 1). Türkiye'nin 2002 yılı sonrası özelleştirme gelirleri yaklaşık 60 Milyar USD'dir. Bu rakamın 2019 Ocak ayında ki Türk Lirası karşılığı, 5,25 TL döviz kuru baz alınırsa 315 milyar TL'dir.

Tablo 10: TÜRKİYE ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ TABLOSU

YILLAR	YILLARA GÖRE ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ	
	MİLYON \$	MİLYON TL
2002 Öncesi	7.951	*
2003	289	410
2004	1.283	1.916
2005	8.222	11.239
2006	8.096	Nis.35
2007	4.259	5.637
2008	6.259	7.791
2009	2.275	3.518
2010	3.082	4.831
2011	1.358	2.194
2012	3.021	5.484
2013	12.486	23.183
2014	6.279	13.446
2015	1.996	5.480
2016	1.314	3.856
TOPLAM	68.170	*

Kaynak: (Eğilmez , 2019) ve (ÖİB, 2019).

Tablo 11: TÜRKİYE 2002 YILI SONRASI BORÇ TABLOSU

Milyar TL	2002	2008	2010	2015	2016
Hazine Toplam Borç Stoku	242,7	308,3	473,5	677,6	759,6
İç Borç Stoku	149,9	274,8	352,8	440,1	468,6
Dış Borç Stoku	92,8	105,5	120,7	237,5	291
KİT Borçları	27,6	69	64,3	37	38
İç Borçları	15,8	62,6	55,9	31,5	31,8
Dış Borçları	11,8	6,4	8,4	5,5	6,2
Belediyelerin Banka Borçları	1,3	7,6	5,9	13,6	15
Kamu Kesimi Toplam Borç Stoku	271,6	456,9	543,7	720,1	803,8
Hane Halkı Banka Borcu	6,6	118	174,3	401,20	439,8
Özel Sektör Borçları	87,8	396,4	507,5	1.428,50	1.709,50
TOPLAM	366	971,3	1.225,50	2.549,80	2.953,10

Kaynak: (Eğilmez , 2019) ve TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

2002 sonrası dönemde, hazine borç stoku yaklaşık üç kat artmıştır. Hem iç hem de dış borç, aynı oranda yükseliş göstermiştir. Yine, kamu denebilecek belediyelerin bankalara olan borç yükü, yaklaşık on bir kat artış göstermiş, hane halkı borç yükü inanılmaz şekilde yükselerek 6,6 milyar TL'den, 2016 yılsonu verilerine göre 439,8 milyar TL'ye yükselmiştir, artış yaklaşık altmış sekiz kat olmuştur. Yine özel sektör borçları 87,8 milyar TL'den 1.709,50 milyar TL'ye yükselmiş, artış oranı yaklaşık yirmi kat olmuştur. Özel sektör borç yükü değerlendirilirken, devletin özel sektör eliyle yaptığı yatırımların borç yükünün, özel sektör üzerine yazıldığı unutulmamalıdır.

Yaratılan yeni finansman kaynaklarının itici gücü, 2002 sonrası dönemde GSYH'yi ve KBYH'yı ciddi şekilde artırmıştır. Büyümede pozitif ve potansiyel büyüme rakamları elde edilmiştir. Enflasyon oranları düşüş göstermiş ve kamu kesimi borç yükü azalarak bütçe açığı düşürülmüştür. Ancak aynı dönemde özel sektör borç yükü çok ciddi artış göstermiş, işsizlik artmış ve cari açık yüksek kalmıştır (Eğilmez , 2019, s. 2).

Elde edilen büyüme ve yükselen GSYH, borçlanarak büyüme modelinin bir sonucu olarak görülmektedir. Özelleştirmeler yoluyla varlık satışıyla ve borçlanarak büyümeyi sürekli kılmak pek mümkün gözükmemektedir.

Türkiye'nin GSYH rakamlarının, Küresel Gayri Safi Hasılaya oranı 2003'te %1,3 iken, 2015 sonunda bu oran %1,4 olarak gerçekleşmiştir. Artan dünya ekonomisinden alınan pay noktasında gözle görülür bir artış kaydedilememiştir.

Tablo 12: TÜRKİYE’NİN DIŞ BORÇ GELİŞİMİ

YILLAR	KAMU BORCU MİLYAR \$	TCMB BORCU MİLYAR \$	ÖZEL SEKTÖR BORCU MİLYAR \$	TOPLAM MİLYAR \$	GSYH ORANI %
1989	29,44	7,82	6,63	43,89	% 30,8
1990	33,26	8,34	10,77	52,37	% 26,1
1991	35,28	7,21	11,28	53,77	% 26,7
1992	36,47	6,73	15,39	58,59	% 27,8
1993	39,64	7,29	23,57	70,50	% 29,6
1994	41,47	9,77	17,18	68,42	% 38,8
1995	42,00	12,17	21,77	75,94	% 33,6
1996	40,19	12,83	26,72	79,74	% 32,6
1997	39,06	11,76	33,52	84,34	% 33,2
1998	41,33	12,98	42,02	96,33	% 34,7
1999	44,10	11,00	48,01	103,11	%40,7
2000	50,08	14,09	54,43	118,6	% 43,6
2001	47,12	24,35	42,11	113,58	% 56,5
2002	64,53	22,00	43,06	129,59	% 54,8
2003	70,84	24,37	48,96	144,17	% 45,9
2004	75,66	21,41	64,08	161,15	% 40,0
2005	70,41	15,42	84,94	170,77	% 34,2
2006	71,58	15,67	120,74	207,99	% 38,0
2007	73,52	15,80	160,60	249,92	% 36,9
2008	78,33	14,06	188,46	280,85	% 36,2
2009	83,51	13,16	172,19	268,85	% 41,6
2010	89,10	11,56	191,08	291,74	% 37,8
2011	95,83	9,33	200,22	305,38	% 36,7
2012	106,30	7,08	228,75	342,13	% 39,3
2013	118,93	5,23	268,50	392,66	% 41,3
2014	121,26	2,48	281,98	405,72	% 43,4
2015	116,63	1,32	282,36	400,31	% 46,4
2016	123,37	0,82	285,05	409,24	% 47,4
2017	136,55	0,66	317,85	455,06	% 53,4

Kaynak: (TCHMB, 2019).

Tablo 13: 1990-2015 TÜRKİYE EKONOMİ VERİLERİ

1990 - 2002 Dönemi	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Büyüme %	9,3	0,9	6	8	-5,5	7,2	7	7,5	3,1	-3,4	6,8	-5,7	6,2
Enflasyon %	60,4	71,1	66	71,1	115,7	76,3	80,1	99	69,6	68,8	39	68,5	29,7
İşsizlik %	8	8,2	8,5	8,9	8,6	7,6	6,6	6,8	5,9	6,6	5,6	7,2	9
Bütçe Açığı %	-3,3	-5,3	-4,3	-6,7	-3,9	-4	-8,3	-7,6	-5,3	-8,7	-8	-12,6	-14,4
Cari Açık %	-1,3	0,5	-0,5	-2,7	1,5	-1	-1	-1	0,7	-0,4	-3,7	1,9	-0,3
Kamu Kesimi Borç Yüğü %	33,6	37,2	39,6	40,7	53,6	43,7	44,3	43,4	31,1	39,8	38,2	74,1	69,2
Özel Kesim Dış Borç Yüğü %	6,2	7,1	7,3	9,6	13	13,1	12,7	14,5	17,5	15,5	19,4	20,5	21,4
GSYH / Küresel GSYH	1,4	1,4	1,3	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,3	1,3	1,2	1,3
2003 - 2015 Dönemi	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Büyüme %	5,3	9,4	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,3	9,2	8,8	2,1	4,2	2,9	4
Enflasyon %	18,4	9,4	7,7	9,7	8,4	10,1	6,5	6,4	10,4	6,2	7,4	8,2	8,8
Cari Açık %	-2,5	-3,6	-4,3	-5,9	-5,7	-5,4	-1,8	-6,1	-9,6	-6,1	-7,7	-5,5	-4,4
Kamu Kesimi Borç Yüğü %	62,2	56,6	51,1	45,5	39,6	40	46,3	42,3	39,1	36,2	36,2	32,5	32,5
Özel Kesim Dış Borç Yüğü %	16,1	16,4	17,6	23	24,8	25,4	27,9	26,1	25,9	29	32,6	34,4	35
GSYH / Küresel GSYH %	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4

Kaynak: (Eğilmez, 2019a).

SONUÇ

Bu çalışmada, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin kurulma süreci, kuruluş amaçları ve politika uygulamaları incelenmiştir. IMF'nin sorunlu ekonomilere yardım ve destekleri araştırılıp, seçilmiş ülkeler ve 1980 sonrası Türkiye ilişkileri değerlendirilmiştir.

Başlangıçta ödemeler dengesi sorunu yaşayan ülkelerin, bu sorunlarına çözüm getirmek için kurulan IMF, zaman içinde uluslararası merkez bankası görevi üstlenmiştir. Çeşitli mekanizmalarla, uluslararası finansal piyasaları düzenleyen ve denetleyen kuruluş, üyesi olan ülkelere fon adı altında krediler vermektedir. IMF üye ülkelere sadece kredi desteği vermemektedir. Üye ülkelerin yapısal sorunlarını çözmek için talep edilmesi halinde politikalar önermektedir. IMF yardım ve destekleri, şartlılık esasına tabidir ve IMF gerekli gördüğü hallerde yardımını kesebilmektedir.

Neoliberal bir yaklaşımla politikalarını uygulayan kuruluş, üye ülkelere oluşması muhtemel ya da mevcut kriz zamanlarında destekler sağlamaktadır. Ancak uygulanan politikalar gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkeler, sanayileşme süreçlerinde, devlet destekli müdahaleci politikalar uygulamışlardır. Ancak günümüzde ve yakın geçmişte aynı metodu kullanmak isteyen, az gelişmiş ülkelere, neoliberal politikalara ters düştüğü gerekçesiyle izin verilmemektedir.

1997 yılında meydana gelen Doğu Asya krizi, IMF politikalarının sonuçları açısından önemlidir. 1996 Kasım ayında, bu ülkelerin gelişimini, neoliberal politikalarının “istikrar abidesi” olarak niteleyen IMF yetkilileri, Doğu Asya Krizinin gelişini görememişlerdir. 1997 yılında yaşanan kriz sonrası, IMF yetkilileri krizden IMF programlarını doğru uygulamayan ülke yöneticilerini sorumlu tutmuşlardır. IMF, krizden önce, Doğu Asya ülkeleriyle ilgili olumlu değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmelere güvenerek, bu ülkelere yatırım yapan uluslararası yatırımcılar doğru bilgilendirilmemiştir.

Aslında Doğu Asya kalkınma modeli, seçilmiş alanlarda devlet destekli sanayileşme modelidir. IMF, Doğu Asya krizinde finansal güçlük çeken kamu bankalarının özelleştirilmesini istemiştir. Oysa 2008 ABD Mortgage krizinde, ABD hükümeti bankalara finansal destek vererek batmaktan kurtarmıştır. Bu durum, ABD

tarafından idare edildiği bilinen IMF ve benzeri kuruluşların gelişmiş ve az gelişmiş ülkelere uyguladıkları farklı politikalara örnek teşkil etmektedir.

Doğu Asya krizi öncesi, Güney Kore 'de sabit döviz kuru politikası nedeniyle yerel para aşırı değerlenmiştir. Bankalardan alınan döviz cinsi krediler, 1993-1996 arası üç kat artmıştır. Bankalar yurtdışından döviz cinsi borçlanmış ve alınan krediler iç piyasaya uzun dönemli krediler şeklinde verilmiştir. Kriz esnasında yaşanan devalüasyon neticesinde, hem borçlu firma ve şahıslar hem de bankalar ağır mali sıkıntıya girmişlerdir. Ancak Güney Kore'de, uluslararası finans kurumlarının ve yatırımcıların yatırımlarını garanti altına alabilmek için IMF'in talimatıyla bir komisyon kurulmuştur.

1994 Meksika krizinde de durum pek farklı olmamıştır. Meksika'da banka ve finans piyasalarında ki paranın pek çoğu ABD'li yatırımcılara aitti. Çıkan kriz sonrası, bankalar zor durumda kalmış, IMF ve ABD destekli bir kurtarma planı uygulanmıştır. Meksika'ya 50 Milyar USD kredi sağlanmıştır. Bu kurtarma planı ABD'li yatırımcıların kayıplarını önlemiştir. Bu uygulama "IMF ülkeleri mi gözetir, ülkelere yatırım yapan finans kapitali mi?" sorusunun cevabı niteliğindedir.

Latin Amerika ülkelerinden Arjantin, 1985 yılı sonrası, IMF ile on beş anlaşma yapmıştır. IMF anlaşması yapılan yıllarda, Arjantin'in ödemeler dengesi açığı artmış, kişi başı milli gelir azalmış ve yüksek enflasyonla karşı karşıya kalınmıştır. Arjantin, IMF destekli politikalar uyguladığı dönemde, 1989 yılında yıllık %3000 enflasyon oranını görmüştür.

İkinci Dünya savaşı sonrası, Batı Bloğunda yer almak isteyen Türkiye, Truman Doktrini ve Marshall Planı'yla batı ekseninde yer almıştır.1947 yılında başlayan IMF üyeliği 1961 yılında yapılan stand-by anlaşmasıyla aktif hale gelmiştir.2005 yılına kadar devam edecek 54 yıllık bir süreç başlamıştır. Türkiye IMF ilişkileri her ne kadar 1961'de başlasa da, en önemli anlaşma ve borçlanmalar 1980 sonrası olmuştur.

24 Ocak 1980 Kararlarıyla başlayan neoliberal politikalar, Türkiye'de yeni bir ekonomi modeli meydana getirmiştir. Türk lirasının konvertibl hale gelmesiyle döviz tahditleri kaldırılmış ve yabancı sermaye girişinin önü açılmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle kesintiye uğrayan ilişkiler,1983 sonrası Turgut Özal hükümetlerinin liberal politikaları uygulamaya başlamasıyla devam etmiştir. 1983 ve 1984 yıllarında IMF ile

yapılan anlaşmaların temeli, 24 Ocak 1980 Kararlarına dayanmaktadır. Bu dönemde uygulanan liberalleşme politikaları, önemli ölçüde başarıyla sonuçlanmıştır. 1980'li yılların sonuna gelindiğinde, Türkiye dünya ekonomisine entegre olmuş ve dışa açık bir ekonomik yapıya kavuşmuştur. Dış Ticaretin genişlemesiyle birlikte ithalat artmıştır. Ancak, gerekli sanayileşme politikaları geliştirilemediği için ihracatın ithalatı karşılama oranı gittikçe azalmış ve cari açık büyümüştür.

Tek partili hükümetlerle geçilen 1980'ler sonrası, 1991'de Süleyman Demirel Başbakanlığında, DYP-SHP koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1993'te Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölümü sonrası, Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı olmuştur. Demirel sonrası Başbakan olan Tansu Çiller hükümeti, 1994 yerel seçimleri sonrası ekonominin kötü gittiği günlerde 5 Nisan Kararlarını açıklamıştır. Bu kararlar sonrası Türkiye, on yıl aradan sonra tekrar IMF'ye başvurmuştur. Temmuz 1994'te IMF ile sıkı para ve maliye politikalarını içeren bir anlaşma yapılmıştır. Program, kısa dönemde hızlı döviz artışına engel olmak dışında başarılı olamamıştır. Büyüme rakamları düşmüş, yüksek enflasyon devam etmiş ve dış borç yükü giderek artmaya devam etmiştir.

Bu ekonomik sorunlar, Türkiye'yi 1995 yılında erken seçime götürmüştür. Seçim sonrası istikrarlı hükümetler kurulamamıştır. Altı ay süren ANAP-DYP hükümeti sonrası kurulan Refah Partisi (RP) -DYP hükümeti, Temmuz 1996'da kurulmuş, daha önce bilinmedik bir teknikle, 28 Şubat 1997'de post modern bir darbeye maruz kalmış ve Haziran 1997'de görevi bırakmak zorunda kalmıştır. Sonrasında kurulan hükümetlerin ömrü uzun olamamıştır. Ancak kurulan kısa süreli hükümetlerden, Mesut Yılmaz Başbakanlığında ki ANAP-DSP-DTP hükümeti, Kasım 1997'de IMF ile bir süreç başlatmış ve Temmuz 1998'de "Yakın İzleme Anlaşması" imzalamıştır. On yıl sürecek IMF'li yıllar bu süreçle başlamıştır. 1997'de Doğu Asya'da başlayan ve tüm dünya ekonomilerini etkileyen kriz, bu dönemde Türkiye ekonomisinde de hissedilmiştir.

Bu program, enflasyonla mücadele, faiz oranlarının düşürülmesi ve sabit döviz kuru rejimini öngörmüştür. Ayrıca program bankacılık ve sosyal güvelik reformlarını bünyesinde barındırması açısından, siyasi özellik taşıyan bir programdır. Program özelleştirmelerin yapılabilmesi için yasal zeminin hazırlanmasını da öngörmüştür. 2000'li yıllar içinde yapılacak özelleştirmelerin ilk adımı bu süreçte atılmıştır.

1999 seçimleri sonrası, Bülent Ecevit Başbakanlığında, DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1999 depremi ve ekonominin kötü gidişatı, 2000 ve 2001 yılında, iki krizi beraberinde getirmiştir. Türkiye, bu süreçte IMF'den, 1999 yılında Cumhuriyet tarihinin en büyük anlaşmasıyla 15 Milyar SDR, 2000 yılında 12,8 Milyar SDR ve 2002 yılında 12 Milyar SDR olmak üzere üç defa kredi kullanmıştır. IMF kredileri şartlılık ilkesine bağlı olduğundan, fon bu kredileri kullanırmak karşılığında yine bilindik şekilde politika önerisi de yapmıştır. Kamu ihale yasası, iş güvenliği yasası, telekom yasası, şeker kanunu, tütün kanunu, doğalgaz kanunu gibi kanunlar, IMF destekli politikalar sonucu çıkarılmıştır. Ancak hükümet içinde ki uyumsuzluk özelleştirmelerin yapılmasına engel olmuştur. 2002 seçimlerinde işbaşına gelen AKP hükümeti, tek başına iktidar olmasının da avantajlarıyla, IMF destekli program ve uygulamalara devam etmiştir. Tüm Cumhuriyet tarihimizde yapılan özelleştirme gelirleri, 8 Milyar USD iken 2013-2016 AKP iktidarı döneminde, 60 Milyar USD özelleştirme, bir başka deyişle kaynak satışı olmuştur. IMF tarafından uygulanan politikaların, ekonomik ve siyasi iki ayağı vardır. 2002 yılı sonrası uygulanan IMF politikaları, hükümetlerin devamlılığı neticesinde 2005 yılına kadar kararlılıkla uygulanmıştır. Enflasyonda belirgin düşüş gözlenmiştir. İlk yıllarda döviz fiyatları da serbest kura rağmen yükselmemiştir. Düşük kura bağlı olarak ithalatımız ve buna bağlı dış ticaret açığı da artmıştır. Bu süreçte özel sektör ve hane halkı borçları hızla yükselmiştir. Dünya Gayri Safi Hasılasından aldığımız pay 1990'da %1,4 iken 2016 sonunda yine aynı seviyede kalmış, reel olarak bir büyüme sağlanamamıştır.

Sonuç olarak, IMF'nin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle olan orantısız ilişkileri, Türkiye örneğinde de karşılık bulmuştur. IMF'nin uyguladığı ve önerdiği politikaların, sadece finans piyasalarını kısa dönemde rahatlattığı, uzun dönemde yapısal olarak ülkelere katkı sağlamadığı görülmektedir. Herhangi bir kriz döneminde, IMF politikalarını uygulayan ve uygulamayan ülkeler karşılaştırıldığında, IMF politikası uygulamayan ülkelerin, IMF reçetesi uygulayan ülkelere göre krizden çıkışta, zaman zaman daha iyi performans gösterdiği gözlenmiştir. Birbirinden çok farklı gelişen krizlere, aynı yöntemlerle müdahale etmek istemesi de IMF'in eleştirildiği bir başka konudur. 1997 Doğu Asya Krizinde, bölgede talep yetersizliği varken, 1994 Latin Amerika Krizi esnasında, talep fazlası ve yüksek enflasyon görülmüştür. Ancak IMF ülke şartlarını gözetmeksizin, aynı yöntemlerle kurtarma programlarını uygulamıştır.

IMF'nin krizlere zamanında ve doğru müdahaleler yapmadığı da gözlenmiştir. Kasım 2000 krizinde özel bir banka alması gereken krediyi, IMF anlaşmaları gerekçesiyle alamamış ve fona devredilmiştir. Bu olay domino etkisiyle diğer bankaların da batmasına neden olmuştur. Yine 2001 Şubat krizinde MB, döviz satışından sonra dalgalı kur sistemine geçmiştir. Geciken ve yapılmayan uygulamalar krizlerin maliyetini artırmıştır.

Türkiye ekonomisinin içine düştüğü sıkıntılardan çıkış yolu olarak gösterilen IMF, yıllardır uyguladığı istikrar politikalarıyla, bu sorunu çözmede başarısız olmuştur. Alınan krediler, kısa vadede geçici rahatlama sağlamış, sorunların temelden çözülmesine katkı sağlamadığı gibi, uygulanan politikalar yeni krizler yaratmıştır.

IMF'nin üye ülkelere uyguladığı “tek beden” politikalar, genellikle olumsuz sonuçlar vermiştir. Uygulanan politikalar neticesinde, gelir dağılımı adaletsizlikleri artmıştır. Ülkelerin refah artışını gösteren milli gelir rakamları, gelir adaletsizliğinden dolayı gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Farklı sorunları olan ülkelerin, sosyal, ekonomik ve kültürel şartları düşünülmeden uygulanan programlar, büyük ölçü de sorunlara çözüm olamamıştır.

Dünya finansal sistemimde yaşanan ve IMF ile çözülemeyeceği bilinen bu problemler, ülkeleri alternatif arayışlara yöneltmiştir. Bu bağlamda, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (BRICS) tarafından oluşturulan, Yeni Kalkınma Bankası (YKB), Temmuz 2015'te Şanghay'da faaliyete başlamıştır. Çok uluslu olarak hizmet veren kurum, ABD ve Avrupa finansal sistemine alternatif bir yapı olmayı amaçlamaktadır. Üye ülkelerin, dünya nüfusunda ki payı yaklaşık %44, dünya ekonomisinde ki payı yaklaşık %20'dir. Yeni yapının, uluslararası sistemde, eşitlik ve rekabeti artırması planlanmaktadır. Değişen dünya dengeleri nedeniyle, bu tarz oluşumlara, uluslararası birçok alanda ihtiyaç duyulmaktadır.

IMF'yi kuran ve idare eden ülkeler, ABD ve birkaç sanayileşmiş ülkedir. Bu yapıları kendi hegomonik istikrarlarının devamı için kurmuşlar ve aynı mantıkla idare etmektedirler. IMF, verdiği kredi ve önerdiği politikalarla bu ülkelerin iktisadi ve siyasi çıkarlarına hizmet etmektedir. Fon vereceği bütün destekleri, kendi hegomonik çıkarları doğrultusunda bir şarta bağlamaktadır. IMF uyguladığı istikrar programlarıyla, başlangıç hedeflerinin uzağında kalmıştır. Üye ülkelerin, sorunları karşısında uyguladığı

politikaların, kısa dönemde olumlu sonuçlar verdiği görülse de, uzun dönemde kalıcı çözümler üretememiş ve yeni krizlere neden olmuştur.

Dünyanın bugünkü düzeni, yanlış hak anlayışına bağlı bir düzendir. Güçlü olanın söz ve hak sahibi olduğu anlayış, dünyada bugün var olan sosyal ve ekonomik çarpıklıkların nedenidir. İkinci Dünya Savaşı sonunda, Yalta Konferansı'yla, galiplerin lehine oluşturulan kurumlar, gelişmiş ülkelerin istikrarının devamı için çalışmaktadır. Adil olmayan düzenin değişmesi için alternatif mekanizmaların oluşturulması gerekliliği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- (1995, 02 25). 01 02, 2019 tarihinde The Economist:
<https://www.economist.com/finance-and-economics/2010/02/25/east-or-famine>
adresinden alındı
- (2018, 01 10). Para Çevirici: <http://paracevirici.com/doviz-arsiv/merkez-bankasi/gecmis-tarihli-doviz/1994/amerikan-dolari> adresinden alındı
- Acar , S. (2019, 02 01). *Neo-liberalizm Nedir?* https://www.academia.edu/5612175/Neo-liberalizm_nedir?auto=download adresinden alındı
- Acar, O. (2019, 01 30). *Meksika Krizleri 1982-1994*. Okan Acar:
<http://www.okanacar.com/2012/12/meksika-krizleri-1982-1994.html> adresinden
alındı
- Adams, D., & Fichette, D. (1994). *Finance Informel Dans les Pays en Development*. *Press Univeraitaire de Lyon*.
- Adelman, I. (2000). *Fifty Yars of Economic Development*. 12 14, 2018 tarihinde
www.worldbank.org:
www.worldbank.org/research/abcde/eu_2000/pdf/files/adelman.pdf adresinden
alındı
- Akademiktisat. (2019, 01 01). *Ülkelerin Kriz Sürecinde IMF'nin Konumu ve Türkiye'de Durum*. Akademik İktisat:
http://www.akademiktisat.net/calisma/kriz_iktisat/imf_tr.htm adresinden alındı
- Akalın, G. v. (2017). Ekonomik Krizlerde Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Rolü ve IMF Kriz Yönetimi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Akyüz, M. (1994). IMF'nin İstikrar Politikaları. *İSMMO Mali Çözüm Dergisi*.
- Albeni, M., & Eroğlu, Ö. (2002). *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye* (6 b.). Isparta: Bilim Kitabevi.

- Alkinoğlu, L. (1999). Alkinoğlu, Lale (1999). Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikaları ve Sonuçları. *Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikaları ve Sonuçları*(15), Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi.
- Alpago, H. (2002). *IMF Türkiye İlişkileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Alpar, C., & Ongun, M. (1987). *Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar*. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları.
- Altuğ, N. (2001). *İstikrar Politikaları ve Ülke Örnekleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Apak, S. (1993). *Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik İstikrar Uygulamaları*. İstanbul: Anahtar Yayınları.
- Apak, S., & Aytaç, A. (2009). *Küresel Krizler Kronolojik Değerlendirme ve Analiz*. İstanbul: Avcıol Basın Yayın.
- Ardıç, H. (2004). *1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi*. Ankara: TCMB. 11 10, 2018 tarihinde <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/hulyaardic.pdf> adresinden alındı
- Arın, T. (1988). Asya Krizi ve Kriz Yönetimde Hegomonya. *İktisat Dergisi*(375), 5-20.
- Arslan, M. (2001). IMF, Krizler ve Türkiye. *Stratejik Analiz Dergisi*(14), 5-21.
- Aslan, H. (2017). *1990 Yılı Sonrası Türkiye'de Ortaya Çıkan İktisadi Krizler, Bu Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Çalışma*. Trabzon: Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atam, İ. (2007). *2001 Krizi ve Sonrasında Türkiye ve IMF İlişkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayaz, M. (2013, 01 02). *IMF, Dünya Bankası ve Türkiye*. 12 09, 2018 tarihinde [www.bilgesam.org: http://www.bilgesam.org/incele/226/-uluslararasi-para-fonu-imf---dunya-bankasi-ve-turkiye/#.XAuuk2gzBIU](http://www.bilgesam.org/incele/226/-uluslararasi-para-fonu-imf---dunya-bankasi-ve-turkiye/#.XAuuk2gzBIU) adresinden alındı

- Bahçeci, A. (1997). *Ortodoks ve Heteredoks İstikrar Programları:Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi*. DPT.
- Başkaya, F. (2005). *Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına:Türkiye Ekonomisinde İki Bunalım*. Ankara: Maki Yayınları.
- Bayraktutan, Y., & Özkaya, M. (2002). *IMF İstikrar Politikalarının Doğu Asya 'da Ekonomik Performans Sonuçları*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Bello, W. (1997). *Die Beziehungen Zwischen Asien und europa Unter dem Aspekt der Finanzkrize Südostasien*. <https://www.asienhaus.de/public/archiv/focus1-97-europa-asien.pdf> adresinden alındı
- Berksoy, T. (1982). *Türkiye'de İstikrar Arayışları ve IMF*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Bicerano, V. (2010). *Finansal Krizler: 1990-2009 Döneminde Seçilmiş Ülkeler İle Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bolat, Ö. (2001). IMF'ye Hayır Diyebilmek. *Çerçeve Dergisi*(27), 73-74.
- Boratav , K. (1995). IMF Reçeteleri ve İktisat Politikası Deneyleri. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 19(185).
- Boratav , K. (2016). IMF : Dün ve Bugün. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 34(1).
- Boratav, K. (1989). *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Gerçek Kitabevi.
- Boratav, K. (2004). *Yeni Dünya Düzeni Nereye* (2 b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, K. (2016). IMF:Dün ve Bugün. *Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 34(1), 27-42.
- Bozdağ, İ. (1990). *IMF'nin Ülkeler Üzerindeki Siyasal Etkisi*. Ankara: Aşama Matbaacılık.

- BSB , B. (2007). *IMF Gözetiminde On Uzun Yıl,1998-2008 Farklı Hükümetler Tek Siyaset* (2 b.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Cardoso, L., & Levy, S. (1998). Mexico. *Open Economy*, 348.
- Celasun , M. (2002, 12 12). *2001 Krizi Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme*. 2018 tarihinde <http://content.csbs.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf> adresinden alındı
- Chang, H.-J. (2003). Kicking Away The Ladder:Infant Industry Promotion in Historical Perpective. *Oxford Development Studies*, 21-35.
- Clift, J. (2003). *IMF Technical Assistance Transferring Knowledge and Best Practice,Prodiction: IMF Multimedia Services Division*,. Washington DC. <https://www.elibrary.imf.org/abstract/IMF052/03427-9781589060999/03427-9781589060999/front.xml?rskey=P0yg9v&result=7> adresinden alındı
- Çakıcı, U. (2003). Arjantin: Son Gelişmeler. *Garanti Dergisi*.
- Çarıkçı, E. (2001). 2000-2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin Sebepleri ve Sonuçları. *Yeni Türkiye Dergisi*, 475-490.
- Çevik , M. (2006). *Anti-Enflasyonist İstikrar Politikaları ve 1980 Sonrası Dönemde Türkiye*. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çölaşan , E. (1983). *24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Çörtük, O. (2006). *IMF Türkiye İlişkilerinin Hesap Bazında İşleyişi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Delice, G. (2003). *Finansal Krizler:Teorik ve Tarihsel Bir Perpektif*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi.
- Dell, S. (1982). *Stabilation: Political Economy of Overkill*”, *World Development*,C.10. London.
- Demir, G. (1999). *Asya Krizi ve IMF*. İstanbul: Der Yayınları.

- Demir, O. (1997). *Ekonomide Devlet*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Demirgil, D. (1982). İstikrardan Kalkınmaya. *İktisat Dergisi*, 57-58.
- Dieter, H. (1998). *Die Asienkrise und der IWF*. Gerhard-Mercator-Universitaet, INEF Report.
- Dikkaya , M., & Yakışır Deniz. (2008). *Türkiye Ekonomisinde Radikal Dönüşüm 1980-2007*. Ankara : Orion Kitabevi.
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2009). *Küresel Bir Ekonomik Kuruluş Olarak IMF ve Türkiye Politikaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan , S., & Özekicioğlu, H. (2005). Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2005.
- Doğan, A. (1996 U). *Uluslararası Para Fonu Destekli İstikrar Programları ve 1980 Sonrası Türkiye Uygulamaları*. İstanbul: İstanbul Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğukanlı, H. (2001). *Uluslararası Finans*. Adana: Nobel Kitabevi.
- DTM. (1999, ocak). *DTM*. 2018 tarihinde www.foreigntrade.gov.tr adresinden alındı
- E.Makinen, G. (1981). *Money Banking and Economic Activity*. USA: Academic Press.
- Edwards, S. (1995). *Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope*. Washington: The Worldbank.
- Edwards, S. (1997). The Mexican Peso Crisis: How Much Did We Know? When Did We Know It. *NBER Working(6334)*, NBER Working Paper No:6334.
- Eğilmez , M. (2019, 02 13). *Son 14 Yılda Türkiye Ekonomisi*. Kendime Yazılar: <http://www.mahfiegilmez.com/2017/03/son-14-yilda-turkiye-ekonomisi.html> adresinden alındı
- Eğilmez , M., & Kumcu, E. (2001). *Krizleri Nasıl Çıkardık*. İstanbul: Creative Yayıncılık.

- Eğilmez, M. (1996). *IMF Dünya Bankası ve Türkiye*. İstanbul: Finans Dünyası yayınları.
- Eğilmez, M. (2019a, 01 15). *AKP Öncesi ve Sonrası Ekonomi*.
<http://www.mahfiegilmez.com/2016/05/akp-oncesi-ve-sonras-ekonomi.html>
adresinden alındı
- Eğilmez, M., & Kumcu, E. (2001). *Krizleri Nasıl Çıkardık* (Genişletilmiş 2. Baskı b.).
İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Ener, M. v. (2004). *Küreselleşen Dünyada IMF Politikaları ve Türkiye*. Ankara: Roma yayınları.
- Erdem, N. (2002). *Üç Finansal Krizin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye, Meksika, Güney Kore*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdinç, Z. (2002). Uluslararası Para Fonu-Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19. Stand-by Anlaşması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(18).
- Erdost, C. (1982). İMF İstikrar Politikaları ve Türkiye. C. Erdost içinde, *Uluslararası Para Sistemi ve Doların Serüvenleri*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ergün , S. (2010). Arjantin'in Ekonomik İstikrarsızlık Tarihi: İnişler ve Çıkışlar. (20).
- Eroğlu, N., & Eroğlu , İ. (2009). IMF-Türkiye İlişkileri ve 20.Stand-By Müzakereleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(17).
- Ertuna, Ö. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler Nedenleri ve Çıkış Yolu. *Yeni Türkiye Dergisi*, 7(41 Eylül-Ekim), 491-510.
- Ertüzün , T. (1987). Para ve Maliye Politikaları, Yeni Yüzyıla Girenken Meselelerimiz.
- Esen, O. (2012). Türkiye'de Uygulanan IMF Destekli Yapısal Programlar. Ö. Çolak içinde, *Kriz ve IMF Politikaları*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- F.Schwartz, J. (2000, 02 15). *Do We Need a Bretton Woods*. 2019 tarihinde <https://tr.scribd.com/document/179689402/we-need-a-new-bretton-woods-by-anna-schwartz-pdf> adresinden alındı

- Feldstein, M. (1999). Self-Protection for Emerging Market Economies. (6907).
- Fischer, S. (1998). The Asian Crises: a View From the IMF. *Midwinter Conference of the Banker's Association for Foreign Trade*.
- Focus Economics. (2019, 02 03). *Focus Economics*. Unemployment in Argentina: <https://www.focus-economics.com/country-indicator/argentina/unemployment> adresinden alındı
- Freidman, M. (1998). *markets To The Resuce*. <https://www.imf.org/recentfin/resuce/.html>, pp.1-5 adresinden alındı
- Galbraith, J. K. (2005). *Büyük Kriz*. Pegasus Yayınları.
- Güloğlu, B., & Altunoğlu, E. (2002, Ekim). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika ve Türkiye Krizleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 107-133.
- Günel, M. (2001). Krizler IMF'nin Rolü ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*, 7(42/ Kasım-Aralık), 1029-1040.
- Günel, M. (2012). *Para, Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Güneş, H. (2004). Post-Sovyet Orta Asya Kalkınma Modelleri: Yapısal Dönüşümün Karşılaştırmalı Analizi. S. v. Dedeoğlu içinde, *Kalkınma ve Küreselleşme* (s. 10.Bölüm). Bağlam Yayınları.
- Güney, P. Ö. (2006). İstikrar Politikaları, Hedefleme Stratejileri ve Türkiye Örneği. *Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 24(1). 01 02, 2019 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/307766> adresinden alındı
- Güran, N., & Aktürk, İ. (1999). *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*. Isparta: Tuğra Ofset.
- Henderson, C. (1998). *Asia Falling*. ABD: Mc Graw Hill.
- IMF. (2018, 05 05). *IMF*. IMF: www.imf.org adresinden alındı

- IMF. (2018). *Imf Hakkında*. 5 15, 2018 tarihinde www.imf.org:
<https://www.imf.org/en/About> adresinden alındı
- İşık, S., Duman, K., & Korkmaz, A. (2004). Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Uygulaması Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi*, 19(1), 45-69.
- İyibozkurt, E. (2001). *Uluslararası İktisat Teori Politika Uygulama* (4.Baskı b.). Bursa: Ezgi Kitabevi .
- J.E.Stigliz. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*. (A. T. Vural, Çev.) İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- J.Tobin, R. (1998). Flawed Funds. New Republic.
- Joyce, J. (2003). *Time Present and Time Past: A Duration Analysis of IMF Programs Spells*. Department of Economics Wellesley College.
- Kalaycı, İ. (2003). Imf Kısılacında Arjantin Ekonomisi: Bir Çöküşün Arka Planı ve Türkiye İçin Bazı Dersler. *İktisat İşletme ve Finans*, 18(2003), 69-89.
- Kansu, A. (2004). *Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kansu, A. (2004a). IMF'nin Kurtarma Politikalarının Yarattığı İkilem: Ahlaki Riziko ve Bulaşma. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* (s. 170-181). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Karabıçak, M. (2006). IMF'nin Gelişim Süreci, Türkiye'de Ekonomik Kriz Dönemlerinde Uygulanan IMF Politikaları ve Uygulama Sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(2), 225-240.
- Karabıyık, İ., & Uçar, M. (2010). Türkiye'1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 1-57.
- Karabulut, T. (2002). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri*. İstanbul: Der Yayınları.

- Karaköy, Ç., & Yalman, İ. (2019, 03 01). *Türkiye'de 1980 Sonrası Dış Borç ve Büyüme İlişkileri*. www.teacongress.org: <http://teacongress.org/papers2012/KARAKOY-NOYAN%20YALMAN.pdf> adresinden alındı
- Karluk , R. (2007). *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk , R. (2009). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk, R. (1998). *Uluslararası Ekonomi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk, R. (1999). *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk, R. (2002). *Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar*. Ankara : Turhan Kitabevi.
- Karluk, R. (2002a). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk, R. (2005). *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*. Beta Yayınları: istanbul.
- Karluk, R. (2007). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm (11 b.)*. İstanbul: Beta yayınları.
- Karluk, R. (2010). Turgut Özal'ın Ekonomi Politikaları Kapsamında Krizlere Karşı Uygulamaya Koyduğu Ekonomi Politikaları. *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi*. Malatya.
- Kaya, A. (2012). *Mali Sürdürülebilirlik:Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kazgan, G. (1985). *Ekonomide Açık Büyüme*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kazgan, G. (1995). *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiyenin Yeri*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kazgan, G. (1999). *Tanzimattan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Altın Kitaplar.

- KDK. (2019). *Türkiye'nin IMF'ye Borcu Bitti*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü. 12 25, 2018 tarihinde T.C. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: <http://kdk.gov.tr/sayilarla/t%C3%BCrkiyenin-%C4%B1mfye-olan-borcu-bitti/18> adresinden alındı
- Keleş , C. (2012). *Finansal Krizlerde IMF Politikalarının Rolü ve IMF'de Reform Hareketleri*. Bilecik: Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 174-182.
- Kılıçbay, A. (1985). *Türkiye Ekonomisi, Modeller ,Politikalar ve Stratejiler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kindelberger, C. (1986, 02 15). *The World in Depression 1939-1939*. 2019 tarihinde http://media.library.ku.edu.tr/reserve/resfall16_17/Intl531_CBakir/week7.pdf adresinden alındı
- Kol, E., & Karaçor , Z. (2010). 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri. *T.C. Maliye Bakanlığı Dergisi*(162/ Ocak-Haziran).
- Kozanoğlu, H. (1995, Temmuz). Meksika'da Kriz. *Birikim Dergisi*(75), 1-15.
- Krueger , A., & Tornell, A. (1999, March). The Role of Bank Restruction in Recovering From Crises: Mexico 1995-1998. *NBER Working*(7042), 1-56.
- Krueger, A. (2000). *IMF Stabilization Programs*. NBER Woodstock. <http://www.stanford.edu/group/siepr/cgi-bin/siepr/?q=system/files/shared/pubs/papers/pd> adresinden alındı
- Krugman , P. (2001). *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü* (2 b.). (N. Domaniç, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Kutlu, M., & Demirci, R. (2001). *Stand-by Anlaşmaları Açısından Türkiye - IMF İlişkileri* (Cilt 3). Ankara.

- Kutso. (2019, 03 01). *Arjantin*(T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, *Anlaşmalar Genel Müdürlüğü*. www.kutso.org: <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Arjantin.pdf> adresinden alındı
- Kwack, S., & Keun Koo, H. (1999). Asia's Contagious Financial Crisis and its Impact On Korea. *Journal of Asian Economics*, 10(1), 111-121. 12 17, 2018 tarihinde <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-asian-economics/vol/10/issue/1> adresinden alındı
- Laurell, A. (1992). Democracy in Mexico: Will the First be the Last? *NLR*(194).
- Legewie, J. (1998). *Ursachen und Auswirkungen der Wirtschafts-und Finanzkrise Asiens*. Tokyo: Deutscher Institut für Japonstudien.
- Lin, A. P. (2004). “*International Equity Flows and Developing Markets:The Asian Financial Market Crisis Revisited*”. 10.12.2017 tarihinde www.sciencedirect.com: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1042443103000441> adresinden alındı
- Marin, M. (2004). Ekonomik Perspektiften Sürdürülebilir Kalkınma Çabaları,5.Bölüm. D. v. Şubaşat içinde, *Kalkınma ve Küreselleşme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Martinez, O. (1998). Les Enseignement de la Crise Mexicanne et le Redressement de l'Asie. *Finance&Developpement*, 6-9.
- Maurini, C. (2010, Aralık http://wp.peio.me/wp-content/uploads/2014/04/Conf4_Maurini-12.11.2010.pdf). *The Political Economy of IMF Surveillance*. 12 01, 2018 tarihinde http://wp.peio.me/wp-content/uploads/2014/04/Conf4_Maurini-12.11.2010.pdf adresinden alındı
- Mishkin, F. S. (1996, Mayıs). Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective. *NBER Working*(5600), 28-30.
- Mussa, M. (2003). *Arjantin ve IMF Zaferden Trajediye*. (İ. Elçi, Çev.) Yeni Hayat Kütüphanesi.

- OEC. (2019, 03 02). *What is the trade balance for Meksika? (1995-2017)*. Atlas Media Mit: What is the trade balance for Meksika? (1995-2017) adresinden alındı
- Onaran, Ö. (2002). Krizlerden Kriz Beğenin:Türkiye ve Güney Kore Usülleri. M. Kürkçügil içinde, *Bizim İçin Ağlama IMF*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ongun, T. (2001, 2). İstikrar Arayışından Krize: Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1-14.
- Oran , B. (2009). *Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖİB. (2019, 02 20). *Özelleştirme İdaresi Başkanlığı*. http://www.oib.gov.tr/T%C3%BCrk%C3%A7e/Sayfalar/Detay/T%C3%BCrkiyede_%C3%96zelle%C5%9Firme_Uygulamalar%C4%B1/1489152956.html? adresinden alındı
- Önder, T. (2005). *Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: TCMB.
- Önen , S. (1990). Uluslararası Mali Kuruluşlar. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*.
- Öniş, Z., & Özmucur, S. (1991). Enflasyon Sorunu ve Türkiye'de Enflasyonu Önleme Politikaları.
- Özçelik, M. (2019, 02 15). *Türkiye - IMF İlişkileri*. www.kto.org: <http://www.kto.org.tr/d/file/turkiye---imf-iliskileri.pdf> adresinden alındı
- Özçuban , A. (2011). *Türkiye'de Finansal Krizler ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması: 1994 ve 2001 Krizlerinin Karşılaştırılması*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, S. (2005). *Global Finansal Krizler*. İstanbul: Deniz Kültür Yayınları.
- Özkök , E. (1997, 09 23). www.hurriyet.com.tr. 01 05, 2019 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/gunes-taner-politikasi-desteklenmeli-39265565> adresinden alındı

- Özsağır, A. (2019, 03 01). *Küresel İşsizlik Krizi ve İşsizlikle Mücadele Politikaları*.
www.dergipark.gov.tr: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9786>
adresinden alındı
- Öztürk , N., & Bayraktar, Y. (2010). *IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, İ. (2009). *IMF Politikalarının Gelişmekte Olan Ülkelerin Makroekonomik Performanslarına Etkileri*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, N. (2002). IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 95-125.
- Öztürk, N., & Bayraktar, Y. (2010). *IMF'in Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri*. Ankara : Palme Yayıncılık.
- Parasız , İ. (2001). *Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (1995). *Kriz Ekonomisi-Hiperenflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve Nisan 1994 Kararları*. Bursa: Ezgi kitabevi.
- Parasız, İ. (1998). *1923'ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları* . Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar* (7.Baskı b.). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2005). *Para Banka ve Finasal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- S.Edwards. (1995). *Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope,The World Bank*. Washington: The World Bank.
- SBB. (2019, 01 09). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı:
<http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1542268521132-a9825b93-fa4c> adresinden alındı

- Scielo. (2019, 03 02). *Scielo*. www.scielo.br:
http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1415-98482007000100001 adresinden alındı
- Seyidoğlu, H. (2011). *Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama* (14 b.). İstanbul: Güzem Yayınevi.
- Singer Otto, /. S. (1997). *Mehr Markt und Mehr Sttat*. Südostasien.
- Singh, A. (1997). *Financial Liberalisation Stock Markets and Economic Development*. 01 01, 2019 tarihinde Wiley Online Library: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/14680297/107/442> adresinden alındı
- Soyak, A., & Eroğlu, N. (2008). Türkiye'nin Kalkınma Anlayışının Dönüşümünde IMF-Dünya Bankası Yapısal Uyum Politikalarının Rolü. *MPRA*. 01 15, 2019 tarihinde https://mpr.aub.uni-muenchen.de/11466/1/MPRA_paper_11466.pdf adresinden alındı
- Sönmez , S. (1998). *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sugözü, İ. (2010). *Devlet Borçları IMF - Dünya Bankası ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sundaram, J. (2003). *Globalization, Liberalization and Equitable Development: Lessons from East Asia*. 12 15, 2018 tarihinde www.unrisd.org/unrisd/website/document/nfsf/0/5a845EBED2Df5750C1256D7200462727?OpenDocument adresinden alındı
- Sülker, K. (1998). *Türkiye'de İşçi Sınıfın Doğuşu* . İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Sykes, B. (2004). *The International Monetary Found*. 01 16, 2018 tarihinde <https://instruct.uwo.ca/geog/556/IMF.pdf> adresinden alındı
- Şahin, H. (2000). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Yayınları.
- Şen, H. v. (2004). Arjantin Gerçeği: Mucizeden Felakete Sürükleniş. *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*(487).

- Şenel, S. (2012). *IMF-Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi ve Ekonomiye Etkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenses, F. (2004). *Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?* Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Şubaşat, T. (2004). Bretton Woods Kurumları Bağlamında Doğu Asya Mucizesi ve Kriz. D. v. Şubaşat içinde, *Kalkınma ve Küreselleşme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tanla, B. (2002). *Arjantin Raporu*.
- TCHMB. (2019, 02 28). *Kamu Net Borç Stoku İstatistikleri*. www.hmb.gov.tr: <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> adresinden alındı
- TCHMB. (2019, 15 02). *Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı*. <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> adresinden alındı
- TCMB. (tarih yok). 01 2019, 22 tarihinde https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/1724b0ab-41d1-4899-89c0-07eb6b835f69/mektup_tr.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSP-ACE-1724b0ab-41d1-4899-89c0-07eb6b835f69-m3fB7D9 adresinden alındı
- TCMB. (2001a). *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*. Ankara: TCMB.
- TMSF. (1999, 12 21). *TMSF*. 01 15, 2019 tarihinde www.tmsf.org: <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Cozumleme/fon.devredilen> adresinden alındı
- TMSF. (2019, 02 02). *TMSF*. www.tmsf.org: <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Cozumleme/fon.devredilen> adresinden alındı
- Topallı, N. (2006). *Finansal Krizler ve IMF'nin Kriz Politikaları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*(1), 56-80.
- Turgut, A. (2006a, Haziran). Finansal Krizlerde IMF'nin Rolü ve Önemi:1997 Asya ve 2001 Türkiye Krizleri. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*(10), 1-14. 10

30, 2018 tarihinde <http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/haziran2006/1.pdf> adresinden alındı

TÜİK. (2018, 12 15). Türkiye İstatistik Enstitüsü: <http://tuik.gov.tr> adresinden alındı

TÜSİAD. (1980). 1980 Ortalarına Doğru Türk Ekonomisi. (TÜSİAD/AD/T/80.9.66,İstanbul).

Ulugay, O. (1984). *24 Ocak Deneyimi Üzerine*. İstanbul: Hil Yayınları.

Unay, C. (1988). *Ekonomik Konjoktür(Analiz,Teori,Tahmin)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Uyan, H. (2011). *1980 Sonrası Türkiye'de Ekonomik Krizler ve İstikrar Programları*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uyar , S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ankara: Ziraat Yayınları.

Uygur , E. (2001). 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizi Üzerine Değerlendirmeler. *Mülkiye Dergisi*, 25(227), 37-71. 01 15, 2019 tarihinde <http://mulkiyederigi.org/article/view/5000006740/5000007149> adresinden alındı

Uygur, E. (1994). Türkiye'de Ekonomik Kriz: Oluşumu,Seyri ve Geleceği. 9(100), 49-51.

Uygur.Ercan. (2001a). *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu. 01 12, 2019 tarihinde <http://www.tek.org.tr/dosyalar/KRIZ-2000-20013.pdf> adresinden alındı

Uysal , D. (2004). *IMF Politikaları ve Türkiye*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Vardar, E. (2007). *Türkiye'de İç Borçlanmanın Gelişimi*. Ankara: TCMB.

Vazquez, I. (1998, 01 01). *International Financial Crises And The IMF*. 2019 tarihinde www.cato.org: <http://www.cato.org/pubs/hanbook/hb108-63.pdf>.651-659 adresinden alındı

- W.Stiles, K. (1991). *Negotiating Debt: The IMF Lending Process*. Westview Pres. Colorado, USA. 01 20, 2019 tarihinde <https://searchworks.stanford.edu/view/724244> adresinden alındı
- Wegener, R. (1998). *Private Kapitalzuflüsse in die dynamischen Länder Asiens: die Bedeutung der internationalen Finanzierungsstrukturen für die Krise*. Berichte und Gutachten.
- Wolf, M. (1994). *Eloge du Non-systeme Monétaire International Problèmes Economiques*. *Financial Times*.
- Yaman, Ş. (2018, Mayıs 29). *Genç Türkiye Cumhuriyeti ve 1929 Ekonomik Krizine Dair İki Kısa Dipnot*. 02 20, 2019 tarihinde https://www.linkedin.com/pulse/gen%C3%A7-t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-ve-1929-ekonomik-krizine-dair-%C5%9Fahin-yaman?trk=portfolio_article-card_title adresinden alındı
- Yaprak, G., & Kuştepe, Y. (2006). Türkiye'de IMF Programları Ahlaki Tehlike Yaratıyor mu? Bir Tartışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 244-257.
- Yeldan, E. (2003). *Türkiye Ekonomisi ve IMF Politikaları*. Ankara: Başkent Üniversitesi. <http://dspace.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/1866/17e824cff0da2c11c7b40254e6a992a0.doc?sequence=2&isAllowed=y> adresinden alındı
- Yentürk, N. (2003). *Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, N. (2012). *24 Ocak 1980 Kararları ve Sosyal Yaşama Etkisi*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, K. (2001, Haziran). Yüksek Enflasyon Sürecinde Siyasi Elitlerin Rolü: Arjantin, Brezilya, İsrail ve Türkiye Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi. *İktisat İşletme ve Finans*(183).
- YSK. (2019, 01 03). *Yüksek Seçim Kurulu*. www.ysk.gov.tr. adresinden alındı

Yücel, F., & Kalyoncu, H. (2010, Temmuz-Aralık). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*(159), 53-70.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Haluk ATEŞ

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara 31/05/1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi, İktisat

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Yaşar Ateş İnş. Ltd. Şti. (1998- ...)

İletişim

E-Posta Adresi : halukates1@hotmail.com

04/03/2019